

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

5
2012

ISSN 2233-1778

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Академик Рајко Кузмановић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Академик Драгољуб Мирјанић

*Овај број часописа Грађа о прошлости Босне
штампан је уз финансијску помоћ
Министарства науке и технологије Републике Српске*

Copyright © Академија наука и умјетности Републике Српске
Бања Лука 2012
Сва права задржана

УДК 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈУ

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

5
2012

РЕДАКЦИЈА

Андрија Веселиновић, Раде Михаљчић,
Татјана Суботин-Голубовић, Ђуро Тошић, Марко Шуица

УРЕДНИК

Раде Михаљчић

Бања Лука
2012

CDU 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

ACADÉMIE DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA RÉPUBLIQUE SERBE
INSTITUT D'HISTOIRE

MATÉRIAUX POUR L'HISTOIRE DE BOSNIE

5
2012

RÉDACTION

Andrija Veselinović, Rade Mihaljčić,
Tatjana Subotin-Golubović, Đuro Tošić, Marko Šuica

RÉDACTEUR
Rade Mihaljčić

Banja Luka
2012

САДРЖАЈ

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Невен Исаиловић, <i>Повеља бана Пријезде I којом додељује жупу Земуник својој ћерки и зету, сину бана Стјепана III Бабонића</i>	9–25
Дејан Јечменица, <i>Писмо бана Стефана II којим позива дубровачке трговце да слободно тргују у Босни</i>	27–31
Аранђел Смиљанић, <i>Дубровачко писмо жупану Озрену</i>	33–37
Ивана Равић, <i>Две исправе упућене у Дубровник поводом измирења краља Остоје и Павла Клешића</i>	39–48
Аранђел Смиљанић, <i>Дубровачко писмо жупану Толиши</i>	49–53
Александра Фостиков, <i>Дубровачко писмо великом војводи Сандаљу о исплати могориша</i>	55–61
Павле Драгичевић, <i>Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама</i>	63–80
Милош Ивановић, <i>Повеља херцега Стефана Вукчића Дубровчанима</i>	81–90
Александра Фостиков, <i>Потврда великог војводе Сандаља о наплати дријевске царине</i>	91–97
Срђан Рудић, <i>Потврда Влатка Поповића и Јурја Богишића да су примили камату од заоставштине кнеза Браила Тезаловића</i>	99–102
Регистар	103–109
Упутство за издавање текстова	111–112
Списак скраћеница	113–114

TABLE DES MATIÈRES

MATÉRIEL DIPLOMATIQUE

Neven Isailović, <i>Charte du ban Prijezda Ier</i> <i>portant donation de la joupa de Zemunik</i> <i>a sa fille et a son gendre, fils du ban Stjepan III Babonjić</i>	9–25
Dejan Ječmenica, <i>Lettre du ban Stefan II invitant</i> <i>les negociants Ragusains a commercer librement en Bosnie</i>	27–31
Arandel Smiljanić, <i>Lettre de Raguse adressee au joupā Ozren</i>	33–37
Ivana Ravić, <i>Deux documents adressee a Raguse a l'occasion</i> <i>de la reconciliation entre le roi Ostoja et Pavle Klešić</i>	39–48
Arandel Smiljanić, <i>Lettre de Raguse adressee au joupā Toliša</i>	49–53
Aleksandra Fostikov, <i>Lettre de Raguse adressee</i> <i>au grand voivode Sandalj au sujet du versement du mogoroš</i>	55–61
Pavle Dragičević, <i>Premiere, seconde et troisieme attestations de depot</i> <i>du voivode Sandalj avec leurs confirmations</i>	63–80
Miloš Ivanović, <i>Charte de l'herceg Stefan Vukčić pour les Ragusains</i>	81–90
Aleksandra Fostikov, <i>Attestation du grand voivode Sandalj</i> <i>concernant le versement de la douane de Drijeva</i>	91–97
Srdan Rudić, <i>Confirmation de Vlatko Popović et Juraj Bogišić attestant la</i> <i>reception des interets dus sur l'heritage du knez Brailo Tesalović</i>	99–102
Registre	103–109
Directives pour l'édition des textes	111–112
Liste des abbréviations	113–114

ДИПЛОМАТИЧКА
ГРАЂА

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА БАНА ПРИЈЕЗДЕ I КОЈОМ ДОДЕЉУЈЕ
ЖУПУ ЗЕМУНИК СВОЈОЈ ЋЕРКИ И ЗЕТУ,
СИНУ БАНА СТЈЕПАНА III БАБОНИЋА****

1287, мај 8, Земуник

Сажетак: Босански бан Пријезда I, са синовима Стјепаном I, Пријездом II и Вуком, након што је прибавио сагласност великаша, трајно дарује Жупу Земуник својој ћерки и њеном супругу, сину славонског бана Стјепана III Бабонића, као и њиховим потомцима. Бан Пријезда наводи да Земуник поклања у оним границама у којима су га поседовали његови преци и он сам, са свим оним што тој жупи припада, укључујући и људе који је насељавају. У повељи су детаљно наведене међе жупе.

Кључне речи: Пријезда I, Стјепан I, Бабонићи, Земуник, Босна, XIII век, повеља, латински језик, дипломатика.

Босански бан Пријезда I био је, током читаве своје владавине, под угарским утицајем. Знатно јачи политички чиниоци у то време биле су славонске великашке породице Гуткеледа, Гисинговаца и Бабонића. Њихови представници су од последњих Арпадовића добијали и положаје који су угрожавали права бана Пријезде. У међусобном обрачуна ових магната, током 70-их и 80-их година XIII века, истакла су се браћа Радослав I и Стјепан III Бабонић. Они су постепено ширили утицај и границе своје области из Покупља и доње Славоније према Уни и Врбасу, где су раније доминирали Гисинговци. Тако је 1285. Радослав постао господар Глажа, Врбаса и Сане. Поред тога, Бабонићима су припали и делови земље Усоре. Од 1287/88. Стјепан III и Радослав I називају се славонским бановима.¹

* E-mail: neven.isailovic@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (ев. бр. 177029).

¹ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976, 343–357; H. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz: Kada i kako je slavonski plemićki rod Babonića do-*

Када су му ови моћни и амбициозни великаши постали суседи, бан Пријезда I је био принуђен да са њима успостави тесне односе. Није нам познато да ли је он на то био приморан силом или се, како би предупредио могуће сукобе, својевољно одлучио на склапање брачних веза, а самим тим и својеврсног савеза са Бабонићима, уз одрицање од дела своје државе. У сваком случају, Пријезда је изашао у сусрет плановима двојице славонских банова да прошире своју област у сливу Врбаса. Он је, на име мираза, даровао својој ћерки и њеном мужу, сину Стјепана III, пограничну Жупу Земуник (8. маја 1287). Повељу којом је забележен тај правни чин издао је највероватније близу границе жупа Земуник и Глаж, дотадашње границе између поседа Котроманића и Бабонића, односно између Босанске и Славонске бановине. Банови Радослав и Стјепан су у то време наступали заједнички, па не можемо знати да ли је Земуник прикључен суседним поседима Радослава I, или су га Стјепан III и његов син држали независно. Чињеница да су се, у периоду 1293–1294, браћа завадила због различитих ставова о сарадњи са напуљским претендентима на угарски престо ипак није довела до већих промена у власништву над поседима.²

Услед недостатка извора, није познато да ли су и колико дуго Бабонићи задржали Жупу Земуник. Њихова власт се одатле била проширила и на Жупу Врбању, али је постепено почела да слаби под утицајем све моћније локалне властеле из рода Хрватинића. Хрватинићи су током 20-их година XIV века завладали свим овим жупама, признајући власт босанског бана Стјепана II Котроманића и напуштајући вазални однос према Шубићима и Бабонићима. Поуздано се зна да је, најкасније од 1323. године, непосредну власт у Земунику имао кнез Павле Хрватинић.³

šao u posjed Vrbasa?, Hrvatska misao 45–4 (2007) 76–82, 86–89; Isti, *Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine*, Povijesni prilozi 35 (2008) 61–69.

² В. Поровић, *Историја Босне I*, Београд 1940, 206–208, 221; С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 73–74; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 40, 212–216, 219, 224; Н. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz*, 77, 81, 86–88; Isti, *Između dva kralja*, 68–75.

³ В. Поровић, *Историја Босне*, 212–222, 236–243; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 40–46, 213, 216, 224; Н. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz*, 81–85, 89–93; Isti, *Između dva kralja*, 78, 80, 86.

Опис повеље и ранија издања

Повеља је сачувана у оригиналу који се налази у Мађарском државном архиву (Magyar Országos Levéltár) под сигнатуром DL 66485. Припада подсерији Архив породице Благајских (Blagay család – Q 45). Инвентарски запис садржи исправне податке о сигнатури, ауктору, датуму издавања исправе, старој сигнатури (Q 45/8) и статусу примерка (оригинал, снабдевен остацима висећег печата).⁴ Документ је облика положеног правоугаоника, ширине 325, а дужине 193 мм (од чега на плику отпада свега 40 мм). Био је пресавијен два пута вертикално, док је хоризонтално пресавијена само плика. На средини повеље постоје два прореza, изнад и испод плике, кроз које је била провучена врпца за висећи печат. Печат данас није сачуван, већ само дужи комад испреплетене зелено-бледожуте свилене врпце, који вири кроз полеђину доњег прореza. Горњи прорез је благо оштетио текст.

Исправа је писана на глаткој страни пергаментa беле боје, бледоцрно-смеђим мастилом. Коришћено је курзивно готичко писмо карактеристично за угарске повеље XIII и раног XIV века, али не постоји податак о писару. Текст је исписан у 19 редова и доследно је уклопљен у маргине. Украшено иницијално слово I простире се кроз првих шест редова текста. За њим, у првом реду, следи текст инвокације исписан већим словима, те украсно прво слово P у имену бана Пријезде. Остале графеме немају украсе, али су за лична имена и топониме доследно коришћена велика почетна слова. Слова *c* и *t* се не могу увек јасно разликовати, док за *v* и *u* постоји јединствен графички облик. Интерпункција постоји, али није у складу са данашњим правилима. Свака нова реченица почиње великим словом.

На полеђини се налази само познији запис из XIX века – Anno 1280. N. 8. Ова нетачна година се, заједно са бројем 8 и ознаком 57b, јавља и унутар штамбиља Архива Благајских кнезова (Archivum Comitum de Blagay). Поред овог штамбиља, на полеђини се налазе још три (један збирке породице Благајских у Мађарском народном музеју, те два Мађарског државног архива – отиснута сигнатура и штамбиљ Средњовековне збирке). На левој страни полеђине налазе се и два нечитка натписа налик на римске бројеве (један бледоцрне, а један црвене боје).

На листићу, убаченом у фасциклу у којој се повеља чува, налази се тачан датум, име ауктора и четири штамбиља који се налазе и на поле-

⁴ *Collectio diplomatica Hungarica* (DVD-ROM), Budapest 2008.

ђини оригинала. Ту је, међутим, исправљен податак о години, те је преко 1280. исписана 1287. година.

Ранија издања: L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Blagay (A Blagaycsalád oklevéltára)*, Budapest 1897, 53–54, br. 25; ed. T. Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* VI, Zagreb 1908, 588–589, br. 496; М. Карановић, *Границе средњевековне босанске жупе Земљаник*, Гласник Земаљског музеја у Сарајеву (= ГЗМ) 48 (1936) 28, 30 (само диспозитивни део повеље, у оригиналу и преводу на српски језик); В. Скарић, *Жупа Земљаник и стара нахија Змијање*, ГЗМ 49 (1937) 38 (само диспозитивни део повеље).

Укупно узевши, оба потпуна издања су верно пренела текст повеље, с тим што је Тадија Смичиклас направио неколико хиперкорекција. Ниједан од ранијих издавача није дао целовит опис спољашњих карактеристика исправе.

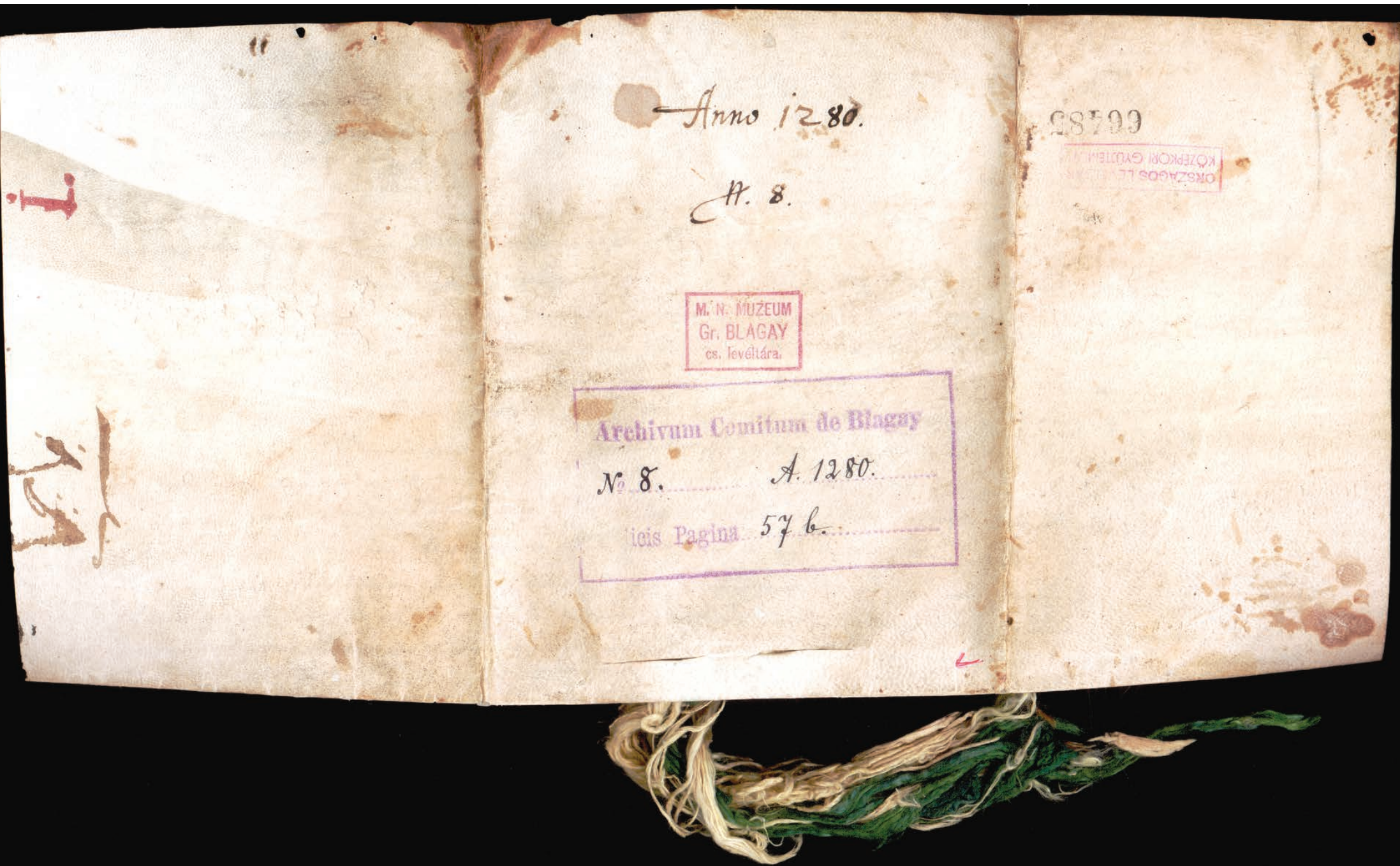
Литература: М. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, 65–66, 97; *Collectio diplomatica Hungarica* (DVD-ROM), Budapest 2008.

Текст повеље

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Priyezda domino concedenete (!) banus Boznensis [2] universis Christi fidelibus salutem in omn[i]um salvatore. Cum ea que geruntur aut conferuntur per principes ingenti robore debeantur peremniter [3] observari per fideles,
5 ad universorum noticiam harum serie presencium et futurorum volumus pervenire quod nos, de prompta intencione et desiderio cordis nostri, ut [4] decet pater filio amabili, et de benivolencia filiorum nostrorum Stephani, Priyezda et Vich (!) ac eciam ex c[ons]ensu baronum et nobilium regni nostri, [5] quandam terram nostram, videlicet totam supam Zemlenyk
10 vocatam, cum omnibus utilitatibus et pertinenciis suis, prediis, villis et universis populis [6] scilicet in eadem existentibus et congregandis, karissimo genero nostro et filio in deo, primogenito nobilis viri et honesti Stephani bani, et [7] karissime corporali filie nostre coniugii eiusdem ac, per eosdem, suis heredibus heredumque successoribus
15 dedimus, donavimus et contulimus libere, secure [8] et absolute habendam, tenendam et iure perpetuo irrevocabiliter possidendam, pacifice et quiete sub [i]isdem metis, terminis et limitacionibus [9] quibus predecessores nostri et nos possedimus usque (!). Cuius

Immenie sancte trinitatis. et indiuidue unitatis. **P**rius dno concedente banus (Bogum)
 omnes i fideles salute in annu saluatore. Cum ea que gerunt aut conferuntur principes ingenti robore debeant permixti
 obsequari fideles. Admirationem hanc fere pfencum et futez volumi puenire q nos de pmta incertae et desidio cordis nri ut
 decet pat filio amabili et de beniuolencia filioz nroz Stephani poruizda et nich de eadex exconsu baronum et nobilum regni nri
 quandam tiam nram vid eadex Supan Zentleny uocadam et omnibz militez et penceis suis predijs villo et omnis pte
 sales in eadem existantibz et congregandis hinc genio nro et filio indeo. primogenito nobilis curi et hangsti Stephani bani et
 hinc corporali filie nre conuiz eisdem ac pfectum suis heredibz heredumqz successoribz dedimus donauim et oculum libe secure
 et absolute habendam tenendam et iure ppetuo irrenuocabiliter possidendam pacifice et quiete. subisdem metis dimis et limitationibz
 quibz pdecessores nri et nos possidemus. Omnis quidem tior metis tali ordine distingunt. videlicet; prima metis incipit in
 Bulchitzki intimis etas et ascendit ad Scorsucha de inde uidit ascendendo in Coli. de inde superius in Zuyfche
 hinc uidit in Segyna. hinc transiit flumem rubiz et uidit superius in Germania. ab inde uidit et pabulcham. hinc
 in Goricham et de Goricha uidit in Bama semper ascendendo. hinc reuertit ad occidentem et transiit flumem amedea per
 uenit ad Litzpouch. de inde in eadem girat et uidit ad pofsaucha. Inde uidit ad Sutzkm. hinc uidit in Olukm et de
 Olukm transiit et pombum. de inde uidit in Ercheuam. hinc uidit in Sutzicham. de inde in gochilcham. hinc uidit in
 Corbauchkm. ab hinc in Wolcham. Inde uidit in Luchinam. de inde uidit in hemelniam. ab hinc in Zuyricham. de in
 uidit et Scabroam et sic girando determinat et iungit metes puenit. Ut aut huius rei donaco et confirmacio salua semp et in
 concussa sine omni contradicte ppetua pfecta pferat paginam superimposito et deo fio nro ac filie nre corporali ac he
 dum eorundem successoribz oculum munime ducem pueniens sigilli nri roboratam. Dat in Zentleny octauodie mese may
 anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo octuagesimo vij.

Мађарски државни архив (Magyar Országos Levéltár), DL 66485

- quidem terre mete tali ordine distinguntur, videlicet: prima meta incipit
20 in |10| Bulchazka in terminis Glas et ascendit ad Scotcsnicha; de inde
vadit ascendendo in Cola; de inde superius in Ruysche; |11| hinc vadit
in Sepyna; hinc transit fluvium Vrbaz et vadit superius in Cerminam;
ab inde vadit in Podolucham; hinc |12| in Goricham et de Goricha vadit
in Banua semper ascendendo; hinc revertitur ad occidentem et, transit
25 fluvio antedicto, per|13|venit ad Lizkouch; de inde in eodem girat et
vadit ad Podscuycha⁵; inde vadit ad Sutyzkam; hinc vadit in Clukam
et de |14| Chuka (!) transit in Ponikvam; de inde vadit in Erehevam;
hinc vadit in Strazicham; de inde in Mochilcham; hin (!) vadit in |15|
Corbauzkam; ab hinc in Wlchiam; inde vadit in Lupchinam; de inde vadit
30 in Hemelninam; ab hinc in Byztricham; de inde |16| vadit in Grabroam
et sic girando determinatur et iungitur mete priori. Ut autem huius
rei donacio et confirmacio salva semper et in|17|concussa, sine omni
contradictione, perpetua perseveret presentem paginam supranominato
in deo fi[li]o nostro ac filie nostre corporali ad here|18|dum eorundem
35 successoribus contulimus munimine autentici pendentis sigilli nostri
roboratam. Datum in Zemlenik, octavo die mense maii, |19| anno ab
incarnacione domini millesi[m]o ducentes[im]o octuagesimo VII°.

Превод повеље

У име Свете Тројице и нераздељивог им јединства. [Ми] Пријезда,
уз Божју сагласност бан босански, свим Христовим верницима [упу-
ћујемо] поздрав у спаситељу свих. Пошто се оно што чине и спрово-
де владари са великом снагом увек мора поштовати од стране верних
[поданика], одиста желимо да се, овом исправом, свима да на знање
да смо, свесном намером и жељом нашег срца, онако како приличи да
отац учини вољеном сину, и уз добру вољу наших синова Стјепана,
Пријезде и Вука, те такође уз сагласност великаша и властеле наше
државе, извесну нашу земљу, тј. читаву жупу звану Земуник, са свим
што се од ње добија и што јој припада, са селиштима и селима и са
свим људима који у њима живе и који ће се тамо окупити, дали, даро-
вали и доделили најдражем нашем зету и сину у Богу, а прворођеном
сину племенитог и часног мужа бана Стјепана, и најдражој нашој ћерки,
његовој супрузи, а преко њих и њиховим наследницима и потомцима
њихових наследника да је имају, држе и, са вечитим правом, неопози-

⁵ Могло би се прочитати и као *Podsouycha*.

во поседују слободно, сигурно и у целости, у миру и спокојству у оним границама, међама и оквирима у којима су је наши преци, као и ми сами, поседовали досада. Границе те земље се нижу овим редом, наиме: прва међа почиње у Булчаски на границама Глажа и пење се на Скотешницу; одатле иде успињући се на Кола; одатле још више на Рујишће; отуда иде на Жепину; отуда прелази реку Врбас и иде још више на Крмине; одатле иде на Подолуку; отуда на Горицу и са Горице иде у Бањву стално се успињући; отуда се окреће ка западу и, прешавши речену реку, стиже у Лисковац; одатле се у њему самом обрће и иде до Подшујице; одатле иде до Сутиске; отуда иде на Клуку и из Клуке прелази у Поникву; одатле иде у Ерехеву; отуда иде у Стражицу; одатле у Мочиоца; отуда иде у Крбавску; отуда у Вучју; одатле иде у Љупчину; одатле иде у Хмељнину; отуда у Бистрицу; те одатле иде у Граброву и, тако се обрнувши, надовезује на прву међу. Да би даровница и потврда овог чина заувек и неометано, без икаквог противљења, трајно опстала, ову речену исправу, сину у Богу и нашој рођеној ћерки и наследницима њихових потомака, дасмо оверити снагом нашег веродостојног висећег печата. Дато у Земунику, осмога дана месеца маја, године 1287. од отелотворења Господњег.

Дипломатичке особености

Анализирана повеља има, у највећој мери, уобичајен формулар. Изрази који се у појединим формулама користе наликују на оне који су у исто време коришћени у исправама мађарских и хрватских владара и великаша, а каткад су са њима идентични. Стога је сасвим јасно да је повеља сачињена по угледу на документе које су издавале угарске канцеларије.⁶ Извесно је да се не ради о преводу или прилагођеној верзији изворно ћирилице исправе.

Повеља почиње вербалном инвокацијом, карактеристичном за то време, и не садржи симболичку инвокацију.⁷ За њом следи интитулација у којој се не наводи владарска множина („ми“), иако ћемо из каснијих формула, кроз употребу глагола у првом лицу множине, увидети да је она присутна. Интитулација је кратка и садржи само влада-

⁶ Видети примере у: Т. Smičiklas, *Codex diplomaticus V* (1907) 13, 411, 427, 560; VI (1908) 147, 239, 293, 331, 343, 437, 554, 681, 702.

⁷ Инвокација „*In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis*“ среће се сразмерно често у повељама из XIII века насталим на подручју Угарске, Чешке и немачких земаља. Видети: J. Illés, *Bevezetés a magyar jog történetébe. A források története*, Budapest 1910, 251.

рево име (Пријезда), девоцију (у ређем облику *domino concedente*) и титулу (босански бан). Јасно је да се термин *босански* овде односи на читаву босанску државу. На општу инскрипцију праћену салутацијом, надовезује се врло кратка аренга која, у једној реченици, садржи изјаву да оно што владари чине и спроводе има посебну снагу и да се мора вечно поштовати од стране верних (вероватно пре верних поданика, него верника уопште). Тиме је бан Пријезда I објаснио зашто издаје ову повељу као свечано сведочанство свог правног чина (давања мираза). Након промулгације следи кратка експозиција у којој ауктор наводи да су га на даровање ћерке и зета навеле очинска љубав и дужност и да је за тај свој гест прибавио сагласност своје тројице синова и крупне и ситне властеле своје државе. Пријезда говори о „*regnum nostrum*“, али је сасвим јасно да се овде не говори о „краљевству“, већ о општијем појму „државе“.

У диспозицији се наводи сам правни чин – даровање Жупе Земуник „најдражој ћерки“ и њеном мужу, сину бана Стјепана (мисли се на славонског бана Стјепана III Бабонића). Занимљиво је да бан Пријезда I не наводи ни ћеркино, ни зетово име, због чега се ни до данас не може сасвим поуздано утврдити како су се они звали.⁸ Помен Стјепана III јасно сведочи да је ова даровница настала на темељу некаквог споразума између Бабонића и Котроманића, и то на највишем нивоу. Ради се о времену у коме су се Бабонићи, у сукобу са властелом Гисинговцима, ширили према поречју Уне и Врбаса, где се налазио и Земуник. Бан Пријезда, који је био под јаким утицајем угарског двора и властеле, вероватно је имао интерес да ступи у савез са моћним суседима, а можда је на то био и присиљен.⁹

Највећи део диспозиције чини попис међа којима се одређује територија дароване Жупе Земуник. Међе се смењују по реду и на крају спајају у почетној тачки, како би обухватиле читаву жупу и прецизирале јој границу. Чини се да сви поменути топоними означавају села, а не друге географске појмове (узвишења, водотокове и слично). Међутим, у то не можемо бити сасвим сигурни, јер се успони помињу и није увек у потпуности јасно да ли се граница успиње на село на узвисини или на саму узвисину датог имена. Једина река која се експлицитно помиње

⁸ Погледати одељак о просопографским подацима.

⁹ Н. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz*, 77, 81, 86–88; Isti, *Između dva kralja*, 64–75.

је Врбас, пошто је, у једном мањем делу, Жупа Земуник прелазила и на њену десну обалу.¹⁰

Анализирана исправа се завршава формулама короборације (у којој се, кроз најаву овере аутентичним висећим печатом, даје гаранција вечитог трајања правног чина) и датума. Он садржи место, дан, месец и годину (од Христовог рођења тј. отелотворења) записивања повеље. Место је Земуник, што вероватно означава читаву жупу, а не некакво њено истоимено средиште које није посведочено у изворима.¹¹ То указује на могућност да је правни чин договорен, извршен и записан приликом састанка Котроманића и Бабонића на граници њихових поседа, будући да је Жупа Земуник била крајња тачка Босне и да се граничила са жупама Глаж и Врбас које је тада већ држао Радослав, брат бана Стјепана III Бабонића.¹² Не постоји никаква белешка о конскрипцији, па се тако не наводи ни име писара, што би, иначе, било уобичајено за изворно босанске повеље. Недостаје, такође, и формула сведока. То су додатни докази да је ова повеља израђена, у највећој мери, по угарском формулару и да ју је можда саставио и написао писар кога су довели Бабонићи.

Литература: А. Соловјев, *Властеоске повеље босанских владара*, Историско-правни зборник 1 (1949) 84, 90, 91, 95, 96, 100, 102, 103; М. Brković, *Isprave*, 122, 152, 183, 196, 198, 202, 217, 222, 256, 310; Ј. Мргић-Радочић, *Доњи Крају*, 40–41, 213–225; *Collectio diplomatica Hungarica* (DVD-ROM), Budapest 2008.

Просопографски подаци

Priyezda (Пријезда I), бан, 12 (страна), 1 (ред у издању) – босански бан (око 1250. – пре јула 1290), први познати члан династије Котроманића. О питању његовог порекла нема јединственог става. Први пут се помиње 1233. када се бан Нинослав код папе zaloжио да доминиканци Пријезди врате сина, кога је овај био предао као таоца да би доказао своју посвећеност католичанству. Том приликом, Пријезда је означен као *ibanus*, што највероватније значи подбан. Изгледа да је 1240. стао

¹⁰ О топонимима који се помињу у овој повељи и њиховој убикацији биће више речи у одељку о топографским подацима.

¹¹ Јелена Мргић, додуше, мисли да је могао постојати и град Земуник, смештен негде у близини Бање Луке или градине Зеленград у селу Голеша (Ј. Мргић-Радочић, *Доњи Крају*, 216, 223).

¹² Н. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz*, 80–83, 88–89.

на угарску страну против Нинослава и био мађарски кандидат за бански положај. После Нинослављеве смрти (око 1250) укључио се у борбу за власт у Босни, али је превагу над противницима однео тек око 1254/55. године. У његово време Усора и Соли су биле потчињене угарској власти. Као мађарски вазал, добио је одређене поседе у Подравини (1255) и борио се у рату против Чешке (1260). Чини се да су му будимски сизерени знатно ограничили власт, додељујући титуле господарâ, војводâ и бановâ Босне низу чланова владарске породице Арпадовића и угарском племству (од 1264. до 1280). Претпоставља се да је контролисао централну Босну и Доње Краје. Оженио је сина Стјепана I Јелисаветом, ћерком бившег српског, а у то време „сремског“ краља Стефана Драгутина (1284). Последњи пут се помиње у мају 1287. у повељи којом дарује Жупу Земуник ћерки и зету Ладиславу Бабонићу. Умро је пре 23. јула 1290, када се његови синови помињу као банови.

Литература: В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 206–210; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 70–77; *Hrvatski biografski leksikon (= HBL)* 7, Zagreb 2009, 724–725 (Р. Џошковић).

Stephanus (Стјепан I), син Пријезде I, 12, 7 – босански бан (око 1287/1290. – пре 1314). Дубровачки извори га називају Котроманом, па се спекулише да је одатле потекло презиме Котроманић. Други извори, пак, сматрају да је Котроман Гот, по коме је босанска владарска династија добила име, један од Стјепанових предака. Могуће је да је Стјепан I био Пријездин син који се помиње као талац 1233, али се можда ради и о неком другом бановом сину. Стјепан се први пут непосредно помиње 1267, заједно са братом Пријездом II. Крајем 1284. оженио се Јелисаветом, ћерком краља Драгутина. Наследио је оца између 1287. и 1290, а банско звање је неко време делио са раније поменутиим братом. Касније је владао сам. Стјепанову власт су скоро све време угрожавали хрватски великаши, кнезови Брибирски, предвођени браћом Павлом I и Младеном I. Младен I му је 1302. нанео велики пораз у Подрињу и преузео звање босанског бана. Упркос Младеновој погибији (1304), Брибирски су учврстили свој положај, па се Павле I прогласио „господином све Босне“, постављајући сина Младена II за бана (1305). Стјепан I је ипак задржао извесну улогу на политичкој сцени, одржавајући се у делу Босне. После његове смрти (вероватно 1310, а свакако пре 1314), његова удовица и син Стјепан II морали су привремено да се склоне у Дубровник. Касније су се ставили под заштиту Младена II и вратили у Босну. Стјепан II постао је босански бан 1322. године.

Литература: С. Ћирковић, *Историја Босне*, 74–80; *HBL* 7, 724–725 (Р. Ћошковић).

Priyezda (Пријезда II), син Пријезде I, 12, 8 – босански бан (око 1287/1290). Није познато да ли се на њега или неког другог, старијег сина Пријезде I, односи податак о таоцу из 1233. године. Први пут се непосредно помиње 1267. када, заједно са братом Стјепаном, уступа темпларско земљиште Свети криж између Вашке и Новака. Наследио је оца између маја 1287. и јула 1290. Именује се као босански бан, опет заједно са братом, у писму папе Николе IV од 23. јула 1290. После тога му се у изворима губи траг, а баном се назива само Стјепан I.

Литература: *HBL* 7, 724–725 (Р. Ћошковић).

Vlch (Вук), син Пријезде I, 12, 8 – вероватно најмлађи син бана Пријезде I. Помиње се само у овој повељи, те се о његовом животу и делатности не зна ништа.

Литература: *HBL* 7, 724 (Р. Ћошковић).

primogenitus Stephani bani (Ладислав), син Стјепана III Бабонића, 12, 12–13; 13, 34 – прворођени син бана Стјепана III, понекад грешком навођен као Радослав. Под личним именом се помиње од 1295. до 1302. године. Након очеве смрти (око 1295), ни Ладислав, ни његов млађи брат Стјепан V нису одиграли важнију историјску улогу и нису стали на чело породице Бабонића, те о њима нема много података у изворима. Ладислав се идентификује као прворођени банов син јер се, када је у исправама навођен са братом, увек јавља на првом месту.

Литература: видети литературу за одредницу Стјепан III Бабонић.

Stephanus (Стјепан III Бабонић), бан, 12, 13 – хрватски великаш, син водичког кнеза и приморског хрватског бана Стјепана II. У његово време, род Бабонића долази у сукоб са угарским племством из родова Гисинговаца и Гуткеледа. Мир са Гисинговцима закључен је 1278. уз посредовање напуљског краља Карла I и темплара. Њиме су Бабонићи добили обе жупе Псет, Жупу Горицу и градове Гај, Дрежник, Новиград и Петрињу. Мир је, убрзо затим, закључен и са Гуткеледима у Загребу. Стјепан III је њиме добио град Стеничњак (Сјеничак). Сукоби са Гисинговцима поново су се разбуктали наредних година, па је нови мировни споразум закључен у Озљу (1280). Иако су се управо представници рода Гисинговаца годинама дичили титулом „бана све Славоније“, тај положај су 1287/1288. преузела браћа Стјепан III и Радослав I Бабонић, ширећи своје поседе према Поуњу и долини Врбаса. Женидбом сина Ладислава ћерком босанског бана Пријезде I, бан Стјепан III добио је и

Жупу Земуник (1287). Након смрти угарског краља Ладислава IV (1290), у Славонији бански положај упоредо држе по двојица Гисинговаца и Бабонића. Бабонићи су постали присталице Карла Мартела Анжујског (1292), али су, затим, одређеним услугама задужили и краља Андрију III, који им је заузврат потврдио Врбас, Глаж, Самобор, Петрињу, Винодол итд. (1293). Стјепан III се сукобио са братом Радославом I, будући да је одбио да се поново приклони анжујској странци, али се брзо са њим измирио (1294). Последњи пут се помиње почетком 1295, а умро је пре 1299. године. Сачуван је његов печат на коме се титулише као *banus tocius Sclavonie*.

Извори: L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Blagay*, Budapest 1897; T. Smičiklas, *Codex diplomaticus VI–VIII*, Zagreb 1908–1910; L. Thallóczy, S. Horváth, *Alsó-Szlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék) 1244–1710*, Budapest 1912.

Литература: L. Thallóczy, *Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova*, GZM 9 (1897) 343, 345, 347, 356–370, 387–389; HBL 1, Zagreb 1983, 306–309 (S. Antoljak); H. Kekez, *Hinc transit fluvium Vrbaz*, 76–93; Isti, *Između dva kralja*, 61–89.

corporalis filia [Priyezde bani] (Катарина?), ћерка Пријезде I, 12, 13; 13, 34 – помиње се само у овој повељи. Није познато њено име, нити у изворима има података о њеном животу. Лајош Талоци је назива Катарином, али не наводи како је дошао до тог имена.

Литература: L. Thallóczy, *Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova*, 366; HBL 7, 724–725 (P. Čošković).

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани топоними: **Босна** (ГПБ 1–4), **Глаж, жупа** (ГПБ 2, 4), **Врбас, река** (ГПБ 1, 2, 4, према регистру).

Zemlenyk, Zemlenik (Земуник), 12 (страна), 9 (ред у издању); 13, 36 – жупа у земљи Доњи Краји. У овој повељи се прецизно наводе њене међе које се, вероватно, нису у већој мери мењале током средњег века. По њима се Земуник налазио између реке Црквене на северу и Подрашничког поља на југу, односно између узвисина изнад рекâ Сане и Бањице на западу до реке Врбас на истоку (прелазећи на десну обалу Врбаса на делу од села Крмине до села Баљвине). Окруживале су га жупе Глаж, Врбања, Лука, Трибова (уколико је тада постојала), Бањи-

ца, Сана и Врбас. Град Звечај је, такође, припадао Земунику, док се град Бања Лука развио у позном средњем веку на месту где су се граничиле жупе Земуник и Глаж.

Убикацијом топонима који су чинили жупске међе у повељи бана Пријезде I из 1287. бавили су се Милан Карановић и Владислав Скарић, а у новије време и Милош Благојевић, Јелена Мргич и Дарко Периша. Значајан извор представљају и турски дефтери из периода после 1527. године (1528/30, 1541, 1563, 1574, 1604), које су обрађивали Милан Васић и други истраживачи. Карановић и Скарић су се спорили око идентификације одређених места, између осталог и због тога што су се водили различитим принципима. Први је настојао да утврди природне границе, док је други тврдио да су сеоски атари остали неизмењени до данас, те је топониме разрешавао ређајући суседне атаре. Будући да су се, због протока времена и великих сеоба становништва, поједини географски појмови трајно изгубили, мало који закључак може бити у потпуности поуздан. Стога ћемо, за сваку међу, навести могуће убикације, засноване на досадашњим истраживањима.

***Bulchazka in terminis Glas** (Булчаска/Булкаска на границама Глажа), *13, 20* – топоним овог имена данас не постоји. Карановић мисли да је то Буквалек, југозападно од Бање Луке на левој обали Врбаса. Скарић сматра да је то данашњи Павловац, западно од Бање Луке. Периша наводи село Буковицу, 12 километара северно од Бање Луке, у општини Лакташи, али то је најмање вероватна убикација овог топонима. Пошто се наводи да је Булчаска на граници Глажа, јасно је да се ради о месту уз десну обалу реке Црквене, будући да се Жупа Глаж простирала северно (на левој обали) ове реке. Карановић греша када село Голеша проглашава градом Глажом, будући да је оно јужно од Црквене и припада Земунику.

***Scotesnicha** (Скотешница), *13, 20* – топоним овог имена данас не постоји. Карановић и Скарић мисле да се ради о селу на месту данашњих Доњих Кола, југозападно од Бање Луке, око засеока Сутрошница/Сутрашница и истоименог потока, чији се већи део назива Сутурлија.

***Cola** (Кола), *13, 21* – село југозападно од Бање Луке (на левој обали Врбаса). У Пријездиној повељи односи се, вероватно, само на оне делове места који се данас називају Кола и Горња Кола.

***Ruysche** (Рујишће), *13, 21* – заселак Рујишта, северно од села Рекавице, а јужно од Бање Луке, на левој обали Врбаса. Карановић и Скарић овај заселак називају Рујишка, а Благојевић исправно Рујиште, како стоји и у турским дефтерима.

***Sepyna** (Жепина), 13, 22 – топоним овог имена данас не постоји. Карановић и Скарић се слажу да се мисли на некадашње насеље на простору Крупе на Врбасу. У турским дефтерима, међутим, мезра Жепна везивана је за тврђаву Звечај, док се на простору данашње Крупе налазе Гребен-град и Врхкрупна. Како је, према Пријездиној повељи, Жепина била на левој обали Врбаса, могуће је да се ради о још једном засеоку данашњег села Рекавице. Ј. Мргић грешком наводи, због везивања поменуте мезре за Звечај, да је Жепина била на десној обали Врбаса.

***Cermina** (Крмина), 13, 22 – село Крмине, јужно од Бање Луке, на десној обали Врбаса. Наводи се под тим именом и у турским дефтерима.

***Podolucha** (Подолука), 13, 23 – топоним овог имена данас не постоји. Вероватно се ради о Агином Селу, на десној обали Врбаса.

***Goricha** (Горица), 13, 23 – топоним овог имена данас не постоји. Вероватно се ради о селу Боцац, на десној обали Врбаса.

***Banua** (Бањва или Банова), 13, 24 – топоним овог имена данас не постоји, али је Скарић изнео прилично убедљиве доказе да се ради о селу Баљвине, на десној обали Врбаса. Карановић га је читао као Банова. Док сва претходно поменута места припадају данас Граду Бања Лука, Баљвине су на територији општине Мркоњић Град. У првом турском дефтеру после освајања Јајца, у Нахији Боцац, јавља се село Банавиниште.

***Lizkouch** (Лисковац), 13, 25 – село Лисковица, на левој обали Врбаса, општина Мркоњић Град. Под истим именом забележена је и у турским дефтерима.

***Podscuycha** (Подшујица), 13, 26 – топоним овог имена данас не постоји. Карановић га чита као Подзвиска (карстна појава) и убицира на уском потезу између села Лисковице и Црне ријеке. По Скарићу, ради се о селима Шеховци или Сурјан. Сва ова места налазе се у општини Мркоњић Град.

***Sutyзка** (Сутиска), 13, 26 – топоним овог имена данас не постоји на том простору, али је јасно да се радило о уској речној долини. По Карановићу то је део долине Црне ријеке, а по Скарићу заселак Баре.

***Cluka, Chuka** (Клука или Чука/Кука), 13, 26, 27 – на подручју северног дела општине Мркоњић Град Карановић је пронашао два Кука, од којих је један, по њему, топоним из повеље бана Пријезде I. По Скарићу, који је појам *Chuka* читао као Чука, ради се о Дубичкој Гори. Ово је једини географски назив у читавој исправи који су сви досадашњи истраживачи сматрали узвишењем, а не селом. Међутим, не

треба искључити могућност да је правилно читање овог места Клука, па би се могло претпоставити да се ради о некадашњим селима Горња и Доња Клока на чијем је месту, у турско време, изграђено Ново Јајце, каснији Варцар Вакуф, тј. данашњи Мркоњић Град. Уколико је ова интерпретација коју досад нико није понудио тачна, Жупа Трибова није могла постојати крајем XIII века.

***Ponikva** (Пониква), 13, 27 – топоним овог имена данас не постоји. Скарић га везује за поток Понор и село Дубицу, док турски дефтери помињу, прво одвојено, села Понор (другим именом Плажице) и Пониква, а затим село Понор Горњи, другим именом Пониква.

***Ereheva** (Ерехева), 13, 27 – топоним овог имена данас не постоји. Карановић га не убицира, док је Скарић предлагао село Ораховљани (општина Мркоњић Град), које планина Кук дели од села Стражице. Карановић се успротивио овој убикацији, мерејући Скарићу што пренебрегава природну границу и Жупу Земуник спушта у Подрашничко поље. Турски дефтери, на овом простору, помињу села Орахова-селиште и Ораховина (у Нахији Боцац, касније Змијање).

***Strazicha** (Стражица), 13, 28 – село Стражице у општини Рибник. Благојевић мисли да се ради о једној од две Стражбенице код Радманића и потока Вучај. Турски дефтери помињу села Горње и Доње Ратково, другим именом Стражице.

***Mochilcha** (Мочиоца), 13, 28 – према Карановићевим истраживањима, чије је резултате прихватио и Скарић, ради се о засеоку Мочиоци изнад села Горње Ратково у општини Рибник. Овакве закључке потврђују и турски дефтери, док Благојевић мисли да се ради о топониму Моцоњи.

***Corbauzka** (Крбавска), 13, 29 – данас постоје само поток и потес Крбава између села Соколово у општини Рибник и села Козица у општини Оштра Лука. Карановић је управо ову Крбаву идентификовао као Крбавску из Пријездине повеље. Скарић је мислио да се тиме залази на територију Жупе Бањица, па је, пратећи атаре, померио овај топоним мало источније, у село Павићи (Град Бања Лука).

***Wlchia** (Вучја), 13, 29 – данас постоји поток Вучај, између села Хазићи (општина Оштра Лука) и Вилуси (Град Бања Лука). Ту се налази и градина Вучари град (Вучај град, Црквени град). И Карановић и Скарић се, мање-више, слажу да је то локација села Вучја. Додуше, треба имати у виду, а то је приметио и Благојевић, да постоје и два потока под именом Вучијак, између села Вилуси и Кмећани и села Вилуси и Мелина (сва на

територији Града Бања Лука). Село Вучај (каткад заједно са Гомјеницом) помиње се у турским дефтерима.

***Lupchina** (Љупчина), 13, 29 – топоним овог имена данас не постоји. Карановић и Скарић мисле да се ради о Вилусима, јер је данашње име тог села пренето са српским досељеницима у тај крај тек у XVI веку.

***Hemelnina** (Хмељнина), 13, 30 – село Мелина, западно од Бање Луке. Док Карановић и Благојевић сужавају Хмељнину само на ово место, Скарић јој придружује и нека друга места (Бронзани Мајдан и Кмећани, такође у саставу Града Бања Лука). У турским дефтерима такође је посведочена Химелина (Хмељина).

***Byztricha** (Бистрица), 13, 30 – село Бистрица, западно од Бање Луке. Скарић средњовековном атару овог села придружује и данашње село Борковићи.

***Grabroa** (Граброва), 13, 30 – Карановић мисли да се ради о Грабу изнад самог града Бање Луке, док Скарић сматра да се ради о селу Чокори испод реке Црквене, а западно од Бање Луке. Благојевић износи тезу да се ради о Грабику, локалитету 3 км источно од Бистрице (у близини Дубоког потока и потока Црквенца).

Извори: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine* I–2 (priredio: A. Handžić), Sarajevo 2000, 385–399, 443, 449–454; *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine* III (priredila: A. Kupusović), Sarajevo 2000, 409–443.

Литература: L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 12–13, 21; Isti, *Povijest (banovine, grada i varoši) Jajca 1450–1527*, Zagreb 1916, 249–250; М. Карановић, *Границе средњовековне босанске жупе Земљаник*, 27–36; Исти, *Још коју о жупи Земљаник*, ГЗМ 49 (1937) 105–107; В. Скарић, *Жупа Земљаник и стара нахија Змијање*, 37–53; М. Vasić, *Etnička kretanja u Bosanskoj Krajini u XVI vijeku*, Godišnjak DI BiH 13 (1962) 239–241, 244–246; Г. Ружичић, *Прилози историјској географији средњовековне Босне*, ИГ 2 (1972) 103; Z. Žeravica, *Arheološki spomenici Goleša, Dobrinja i Zmijanja*, Naše starine 18–19 (1989) 23–48; М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у XIV веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 67–69; Ј. Мргич-Радојчић, *Доњи Крају*, 209–225, 249–256; D. Periša, *Recenzija knjige P. Čoškovića „Susret sa zagubljenom poviješću. Područje Bosanske Gradiške u razvijenom srednjem vijeku“*, Zagreb 2001, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 22 (2005) 199–216; 91, 164, MAD 540 ve 173 numarali – Hersek, Bosna ve Izvornik livâlari

icmâl tahrîr defterleri I, Ankara 2006, 115, 124, 128, 137, 141, 143, 158, 159, 162, 173; Н. Исаиловић, *Неколико нових података из 1436. године о фамилијарима Хрватинића у жупама Земуник и Глаж, ИЧ 60* (2011) 153–177; Vojnogeografski institut, Topografske karte (razmer 1 : 25.000).

Важније установе и појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови и установе: **dominus/господин** (ГПБ 1–3), **banus/бан** (ГПБ 1–4), **princeps/владар** (ГПБ 1), **baro/барон** (видети појам **magnas**, ГПБ 1), **supra/жуна** (ГПБ 1–4), **meta, terminus, limitacio/међа, граница** (ГПБ 3, према регистру).

Regnum (краљевство, држава), 12 (страна), 8 (ред у издању) – иако се овај познати термин најчешће користи за *краљевство*, овде га је најбоље превести као *држава*. Односи се на територију којом влада босански бан Пријезда I.

Utilitates et pertinenciae (добити и припадности), 12, 10 – израз који се обично користио у диспозитивним одредбама даровних повеља. Увек се односио на неки посед, означавајући све што том поседу припада (*pertinenciae*) и све што се са њега, у најширем смислу, убира тј. доноси корист (*utilitates*). *Utilitates* су, дакле, обухватале сва земљишта и све приносе, порезе, таксе и дохотке. Наведени израз је сличан словенској форми „...са правима и међама“.

Литература: Р. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York 2005, 326.

Predium (имање, селиште, пустоселина), 12, 10 – термин је првобитно означавао приватно непокретно имање, да би временом почео да мења значење, посебно након монголске најезде из средине XIII века. Отада се чешће користи да означи селиште, тј. пустоселину, да би крајем XIV и у XV веку то постало једино значење речи *praedium*. Није сасвим јасно у ком је смислу израз употребљен у повељи бана Пријезде.

Литература: Р. Engel, *The Realm of St Stephen*, 80–81, 84, 111.

Pagina (лист, страна, исправа), 13, 33 – један од термина којима се у латинским канцеларијама означавала исправа или повеља.

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

**CHARTRE DU BAN PRIJEZDA Ier PORTANT DONATION DE LA
JOUPA DE ZEMUNIK A SA FILLE ET A SON GENDRE, FILS DU
BAN STJEPAN III BABONJIĆ**

1287, mai 8, Zemunik

Résumé

Le Ban Prijezda Ier offre, à titre de dot, le 8 mai 1287, à sa fille non nommée et à son gendre (Ladislav), fils du Ban de Slavonie Stjepana III, la *joupa* frontalière de Zemunik. En arrière plan de cet acte se trouve un accord conclu entre Kotromanić et la puissante famille croate des Babonić qui tenait les *joupe* de San, Vrbas et Glaž et une partie de la région d'Usora. La *joupa* de Zemunik est vraisemblablement restée la propriété des Babonić jusqu'au début de la troisième décennie du XIVème siècle. Cette Charte, délivrée en 1287 par le Ban Prijezda avec ses trois fils, a été rédigée selon le modèle hongrois. On y trouve ainsi mentionnées, outre les formules diplomatiques habituelles pour une Charte de donation, les repères frontaliers (*medje*) de la *joupa* de Zemunik, qui déterminaient les limites de cette unité territoriale. La localisation de ces toponymes permet d'établir approximativement quelle en était l'étendue au Moyen Age.

Mots-clés: Prijezda Ier, Stjepan Ier, Babonić, Zemunik, Bosnie, XIIIème siècle, charte, langue latine, diplomatique.

Дејан Јечменица*

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

ПИСМО БАНА СТЕФАНА II КОЈИМ ПОЗИВА ДУБРОВАЧКЕ ТРГОВЦЕ ДА СЛОБОДНО ТРГУЈУ У БОСНИ**

пре 22. новембра 1351. године

Сажетак: У раду се први пут критички објављује недатирано писмо бана Стефана II Котроманића, сачувано у преводу на латински језик, забележеном у дубровачкој књизи записника са седница већа (*Liber Reformationum*). Доноси се издање документа, превод на српски језик, дипломатичке особености и објашњење важнијих установа и појмова.

Кључне речи: писмо, вера, бан Стефан II, Дубровник, трговци, дужник, слобода трговине, Босна.

Писмо представља документ којим владар Босне, бан Стефан II (1322–1353), преноси Дубровчанима своју тврдо задату реч (*fides*, вера) и позив да њихови трговци могу *без страха*, односно слободно и несметано, пословати у његовој држави.

У односима са Дубровником уобичајено је било да владар из залеђа слободу трговине њиховим трговцима потврђује повељом, а не писмом. Међутим, у овом случају се радило о ванредним околностима, које су реметиле устаљен начин пословања трговаца, па је стога владар морао да делује конкретним поводом на конкретан начин. Како је један дубровачки трговац остао дужан босанском владару, он је настојао да свој дуг утера, па није искључено да је у свом настојању предузимао и одређене мере према другим трговцима. То је код Дубровчана изазвало бојазан, коју је владар, у интересу очувања повољног пословног окружења у својој земљи, настојао да отклони. Из тог разлога он писмом Дубровчане обавештава да им гарантује несметано пословање у земљи, док ће свог

* Ел. пошта: dejan.jecmenica@f.bg.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

дужника оправдано тражити од властеле и Општине дубровачке, како би надоместио оно што му он дугује.

Опис писма и раније издање

Писмо је сачувано у преводу на латински језик, који је учињен по налогу тадашњег дубровачког кнеза Марка Суперанција (1350–1352) и Малог већа, а потом је записано у дубровачкој књизи одлука већа: *Liber Reformationum* 16, fol. 41.

Превод писма је стао у непуна четири реда, а претходи му пропратна напомена која садржи податке о ауктору, дестинатару и налогу да се исправа запише у књизи. Документ је забележен на дну стране и заузима приближно петину простора који је искоришћен за писање.

Ранија издања: Писмо је на основу изворника досад објављено само једном, крајем XIX века, и то у оквиру едиције издања одлука већа Општине дубровачке – *Monumenta Ragusina* II, 139. Према том издању, скоро цео текст документа је донет и у једној напомени у оквиру студије: П. Марковић, *Одношаји између Србије и Угарске (1331–1355)*, Нови Сад 1903, 63, нап. бр. 1. Већи део садржине документа, на савременом српском језику, пренет је у студији: М. Медини, *Дубровник Гучетића*, Београд 1953, 35.

Ово издање приређује се на основу снимка начињеног почетком октобра 2009. у Државном архиву у Дубровнику.¹

Текст латинског превода писма

Exemplum cuiusdam litere sclauonesche misse per dominum banum Bossine Comuni Ragusii, [2^a] registratum de instrumento domini comitis et sui Minoris Consilii in lingua latina, [3^a] cuius tenor talis est:

- 5 Fides domini bani Stephani omnibus mercatoribus Ragusii. Venite in meum districtum sine [2] timore aliquo et non timeatis de aliquo. Et ille, qui est meus debitor, illum inquiram [3] tam de nobilibus hominibus, quam de Communitate cum iure. Et vos ad voluntatem vestram possitis [4] facere mercationem vestram sicut in Ragusio, non habentes timorem
- 10 de aliquo.

¹ Срдачно захваљујемо на љубазности овој архивској установи.

Exemplum videtur fore placuisse et dñy dñm dñm dñm
registratum de m. d. caris et sui minoris gl'ly in lingua latina. Cuius
tenor talis est.

Fidei dñy dñm dñm dñm dñm dñm dñm dñm dñm dñm dñm
tunc aliquis et no tuncano de aliquo. Et ille q' e meus debitor illi i'p'as
tam de nobilibz h'ibz q' de civitate cu fure. Et uo ad iustit' uray possit
fuer' meator' uray. Et in dñm no h'it'io i' m'io' d' aliquo?

Превод писма

Препис једног писма словенског, послатог од господина бана Босне Општини Дубровника, забележеном по налогу господина кнеза и његовог Малог већа, на латинском језику, чији садржај гласи:

Вера господина бана Стефана свим трговцима Дубровника. Дођите у моје господство без икаквог страха и не плашите се никога. И онај који је мој дужник, њега ћу са правом тражити, како од племенитих људи, тако од Општине. И ви, по својој вољи, можете чинити трговину вашу као и у Дубровнику, немајући страха ни од кога.

Дипломатичке особености

Када је реч о дипломатичким особеностима не треба губити из вида чињеницу да је исправа сачувана у преводу на латински језик, а не у оригиналу. И поред тога, превод писма одаје неке особености босанске владарске канцеларије.

У исправи кратке садржине, не може се очекивати обиље дипломатичких формула. Писмо не започиње инвокацијом. У првој реченици сажете су интитулација и инскрипција. Остатак документа чини диспозиција, из које се могу уочити и разлози који су довели до тога да владар писмом саопштава своју веру, чврсто задату реч, Дубровчанима.

Хронологија. Како писмо није датирано, односно у дипломатичком погледу не садржи закључни део, есхатокол, и у оквиру њега формулу датума, отвара се питање његовог настанка. Ауктор, бан Стефан II, преминуо је септембра 1353, па је то сигуран *terminus ante quem* настанка писма.

Ни пропратна напомена, која претходи преводу писма, не садржи никакав хронолошки елемент. Већи део стране на којој је записан превод писма заузимају одлуке Малог и Великог већа од 22. новембра, које се тичу именовања татора наследника Лампре Менчетића, и избора десеторице мудрих који ће се бринути о утврђивању града. Дакле, питања која се тешко могу довести у везу са садржином писма које је у наставку забележено. На наредној страни (fol. 41'), на почетку су забележене две одлуке Великог већа од 30. новембра, а онда одмах у наставку испод, помало чудно, одлуке Великог већа од 7. новембра. Сама чињеница да су одлуке већа овде у појединим случајевима записиване са испреметаним

хронолошким редоследом, упућује на опрезност приликом датирања писма које је забележено међу тим одлукама.

На месту на коме је превод писма записан, у заглављу стране, изнад одлука Малог и Великог већа, стоји поменути дан и месец, без године, до које се може доћи тек посредним путем. Три, односно две стране пре (fol. 39^v–40), записано је више одлука Великог већа, са датумом: *Die mercurii quinto mensis octubris*. Пети октобар је заиста био у среду 1351. године, чиме се поуздано дошло до године.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови: **вѣра**, **племенити људи** (властела), према регистру.

Districtus, 28 (страна), 6 (ред у издању) – Појам који је у средњем веку често употребљаван да означи градску територију комуне изван самог града, градски котар, односно област. Према садржини писма, бан Стефан II је Дубровчане позивао да дођу *in teum districtum*, односно у његову област, свакако у државу којом влада – Босну. Чини се могућим да је у изворном писму могао бити употребљен појам **господѣство**, који је у дипломатичкој пракси коришћен не само да означи власт суверена, већ и земљу која је под том влашћу, или пак појам **владаник**, који се у пракси босанске владарске канцеларије среће још у време бана Кулина и Матеје Нинослава.

Извори и литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* I, 119, 225; *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* II, Zagrabiae 1978, 385; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 2, 8–9; Ј. Мргич-Радојчић, *Повеља бана Твртка Котроманића којом потврђује бащинске поседе кнезу Влатку Вукославићу*, ССА 4 (2005) 101–102; Д. Јечменица, *Повеља бана Твртка кнезу Влатку Вукославићу*, ГПБ 4 (2011) 12–13.

Dejan Ječmenica

Université de Belgrade
Faculté de Philosophie
Département d'Histoire

**LETTRE DU BAN STEFAN II INVITANT LES NEGOCIANTS
RAGUSAINS A COMMERCER LIBREMENT EN BOSNIE**

Avant le 22 novembre 1351

Résumé

Il était d'usage, dans le cadre des relations entre Raguse et les souverains maître de l'arrière-pays, que ces derniers confirment la liberté de commerce des négociants ragusains par une charte, et non par une lettre. Le document ici analysé s'inscrit toutefois dans des circonstances exceptionnelles faisant suite à une dette dont un négociant ragusain étant resté redevable au souverain de Bosnie. En l'occurrence on ne peut exclure que celui-ci, dans l'intention de recouvrer la somme due, ait pris certaines mesures à l'encontre d'autres négociants ragusains, ce qui a suscité à Raguse une crainte que ce seigneur s'efforce à présent d'écarter dans aux fins de préserver sur ses terres un bon climat pour les activités commerciales. Cette lettre n'étant pas datée, l'auteur de ce travail retient comme *terminus ante quem* la date du 22 novembre 1351, inscrite à l'endroit où a été reportée la traduction latine de son texte.

Mots-clés: lettre, foi, Ban Stefan II, Raguse, négociants, débiteur, liberté de commerce, Bosnie.

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Одсек за историју

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ЖУПАНУ ОЗРЕНУ

1399, октобар 3.

Сажетак: Поред босанских владара и обласних господара, своје канцеларије имали су и припадници локалне властеле. Такав случај био је и са вазалом кнеза Павла Раденовића, жупаном Озреном Копијевићем, који је крајем септембра 1399. упутио писмо у Дубровник јављајући властима Републике о доласку турског посланика у њихов град. Дубровчани су му захваљивали на томе, уз обавјештење да је њихов град слободно мјесто и да ће кад чују његове захтјеве, саопштити свој одговор.

Кључне ријечи: Дубровник, жупан Озрен, писмо, Турци, кнез Павле, слободно мјесто, одговори, кефалија Фериз, трговина, надгробни натпис.

Посљедња деценија XIV вијека донијела је бројне промјене у Босни. Слабљење централне власти и јачање обласних господара, рат за угарско наслеђе, као и турски упади обиљежили су тај период. Турци су већ тада господарили јужним српским областима, у које су залазили дубровачки трговци. Због тога је Дубровчанима било важно да ступе с њима у везу не би ли добили право слободне трговине у оним крајевима којима они владају. Крајем јула 1399. били су у преписци са војводом Сарханом, изражавајући захвалност што даје вјеру да њихови трговци слободно тргују¹. Вјероватно је с тим у вези била мисија турског посланика почетком јесени те године. На основу писма жупана Озрена, изгледа да они тада нису очекивали долазак турског емисара, те им је његов долазак био помало непријатан. Из каснијих извора сазнаје се да је тада у Дубровник долазио звечански кефалија Фериз². Будући да вијести о тој мисији до краја 1399. нестају, чини се да су Дубровчани успјели да се снађу и постигну споразум са њим.

* Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

¹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 222.

² Дубровчани су писали Феризу 10. децембра 1399. о Дмитру Гономи, и то исто као и Пашајиту. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 224.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 222, 224; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд – Бања Лука 1999; С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 20.

Опис писма и ранија издања

Оригинално писмо које су Дубровчани почетком октобра 1399. упутили жупану Озрену није сачувано, али јесте његов препис који се налази у Русковој књизи, и то на полеђини 20. листа, у његовом доњем дијелу. Почине и завршава знаком крста, са латинским датирањем испод самог писма. Препис је добро очуван, са изузетком мање мрље у његовом средишњем дијелу.

Дубровачко писмо жупану Озрену досад је објављено двапут: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 24; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 477.

*Текст писма***

5 + Ѡд(ь) владѣцагw³ град(а) Дѣровника кнеза и wd(ь) вѣсе
wпкине жѣпанѣ Ѡзрѣнѣ |2| како љубимѣ⁴ припатељу срьд(ь)чно
позд(ь)равлєникѣ. Писаник твоє |3| љубве примисмо и разѣмѣсмо
ѡ намѣ ѣписа за Тѣрка кои к намѣ |4| гред(е). За то ми захвалюємо
г(оспо)д(и)нѣ кнезѣ Павлѣ како срьд(ь)чномѣ |5| и старомѣ добромѣ
припатељу, а и тебѣ како драгѣ припатељу |6| кои сте наамѣ дали
видѣть. Я ваша љубовѣ море знать крѣ к |7| Дѣровникѣ слобод(ь)но
мѣсто море вѣсакѣ ѣ нємѣ доки. Дошѣд(ь)⁵ wни⁶ |8| ми кємо чѣти
них(ь) рѣчи и wd(ь)гов(о)рит(и) ѡ вѣде с приликѣ⁷.

Испод текста писма налази се латински писан датум: *ad III octobro*
1399.

** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

³ М. Пуцић и Љ. Стојановић: владѣцаго.

⁴ М. Пуцић: љубимомѣ.

⁵ М. Пуцић: дошадѣ.

⁶ М. Пуцић: нихѣ.

⁷ М. Пуцић: сприликѣ.

Превод

+ Од владајућег кнеза града Дубровника и од све општине, жупану Озрену, као љубљеном пријатељу срдачан поздрав. Примили смо писмо твоје љубави и разумјели шта си написао о Турчину који нам долази. На томе захваљујемо кнезу Павлу као срдачном и старом добром пријатељу, а и теби као драгом пријатељу, јер сте нам на то указали. А ваша љубав треба да зна да је Дубровник слободно мјесто у које свако може доћи. Када они дођу и када чујемо њихове ријечи, одговорићемо према прилици.

Просопографски подаци

Озрен Копијевић, 34 (страна), 2 (ред у издању) – жупан кнеза Павла Раденовића. У његовој служби након овог писма више се не помиње. Сачуван је његов надгробни натпис у коме се каже да ту лежи Озрен Копијевић, жупан кнеза Павла. Натпис је писао Милосалић Баројевић. У њему се истиче вјерна служба жупана Озрена породици Павловића. У борби за њих био је рањен те је од посљедица рањавања умро на Божић. Војвода Петар га је сахранио и подигао му надгробни споменик с натписом. Према Гордани Томовић, натпис се може датирати од смрти кнеза Павла Раденовића 1415. до погибије његовог сина војводе Петра 1420. године⁸. Вријеме његове смрти могло би се још више сузити. Наиме, почетком 1417. Павловићи су се измирили са краљем Остојом који им је дао привилегије, између осталог и насљедну титулу војводе, те је Божић 1416. несумњиви *terminus post quem* Озренове смрти. Будући да је војвода Петар погинуо у борби с Турцима у прољеће 1420, онда би Божић 1419. био сигуран *terminus ante quem* смрти жупана Озрена. Дакле, у оптицају остају Божићи 1417, 1418. и 1419. као вријеме његове смрти. Можда би се и ово могло још више сузити на основу вијести о оновременим сукобима. Наиме, у јесен 1417, као и у истом периоду 1418, нема помена ратовања Павловића са Косачама, за разлику од децембра 1419, када је војвода Сандаљ добио турску помоћ и напао Павловиће. Могуће да је у тим сукобима жупан Озрен рањен, те подлегао на Божић 1419. године⁹. Мјесто натписа, село Варошиште код Борча, указује да су се ту налазили баштински посједи ове породице. Озренов син био је кнез

⁸ Г. Томовић, *Морфологија ћириличких натписа на Балкану*, Београд 1974, 102.

⁹ О овоме више видјети у раду А. Смиљанић, *Кад је умро Озрен Копијевић*, Гласник Удружења архивских радника Републике Српске 4 (Бања Лука 2012) 103–108.

Радич Копијевић, који се истакао у дипломатској служби Павловића, служећи их до пропасти средњовјековне босанске државе, 1463. године.

Извори и литература: Г. Томовић, *Морфологија ћириличких натписа на Балкану*; С. Ћирковић, *Историја Босне*; Р. Živković, *Radič Ozri-saljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 13 (1977) 301–321; Ђ. Тошић, *Vojvoda Petar Pavlović. Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, ИЧ 1–2 (2001) 35–46; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009.

Arandel Smiljanić

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Département d'Histoire

LETTRE DE RAGUSE ADRESSEE AU JOUPAN OZREN

1399, octobre 3.

Résumé

Le vassal du comte (knez) Pavle Radenović, le joupan Озрен Копијевић, a adressé, vers la fin du mois de septembre 1399, un courrier aux Ragusains pour les informer de la venue d'un émissaire turc. Les Ragusains lui répondent par une lettre du 3 octobre dans laquelle ils le remercient de cette information. Ils y expriment aussi leur gratitude envers le comte Pavle, en réitérant que leur ville est une ville franche pour tous et qu'ils donneront une réponse adéquate à cet émissaire lorsqu'ils auront entendu ses demandes. Il s'agit là de la dernière mention du joupan Ozren, en tant que figurant au nombre des vivants, dans les sources historiques.

Mots-clés: Ragusain, joupan Ozren, lettre, Turcs, comte Pavle, ville franche, réponses, képhale Feriz, commerce, inscription funéraire.

Ивана Равић*

Београд

ДВЕ ИСПРАВЕ УПУЋЕНЕ У ДУБРОВНИК ПОВОДОМ ИЗМИРЕЊА КРАЉА ОСТОЈЕ И ПАВЛА КЛЕШИЋА**

Високи, 1404, 6. јануар

Јањићи, 1404, 8. јануар

Сажетак: Краљ Остоја издао је 6. јануара 1404. исправу Павлу Клешићу којом обзнањује да ће му вратити одузету имовину и да ће бити стављен под старање цркве босанске. Два дана касније, 8. јануара, епископ цркве босанске упућује писмо властима града Дубровника у којем их обавештава да шаље своје људе по Павла Клешића, јер му је краљ дозволио повратак у Босну. Оба акта су доспела у Дубровник 21. јануара, када је канцелар Руско Христифоровић направио белешку о њима.

Кључне речи: Павле Клешић, краљ Остоја, епископ цркве босанске, дјед, старац, крстјанин, Босна, Дубровник, Високо.

Почетком 1403. Босна, са краљем Остојом на челу, и Дубровник били су у пријатељским односима. Међутим, таква ситуација је неочекивано промењена. Краљ је средином 1403. отпочео рат са Дубровником. Негде у то време и војвода Павле Клешић долази у сукоб са краљем Остојом, који му због неверства одузима поседе. Непосредан повод сукоба није познат. Војвода је морао да напусти Босну, а уточиште је потражио у граду Св. Влаха. Веће умољених одлучило је 29. јуна 1403. да му се додели кућа за становање у Дубровнику.¹ Истом приликом оно даје

* Истраживач-докторанд, стипендиста Министарства просвете и науке Републике Србије. Ел. пошта: ivanaravic@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

¹ М. Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967, 221–222. Нешто раније уточиште у Дубровнику потражила су два босанска великаша, Павле Радишић и Павле Масновић (Маштровић), такође због сукоба са краљем Остојом. Један од разлога за избијање рата био је одбијање Дубровника да преда краљу ову двојицу босанских племића. С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе* (= *Историја Босне*), Београд 1964, 198; ССА 8 (2009) 177 (Н. Исаиловић). Остаје неразјашњен однос војводе Павла и великаша Масновића и Радишића.

овлашћење кнезу и Малом већу да дају дар дједу цркве босанске, што указује да је Павле Клешић дошао у град вероватно у пратњи њених припадника. Да сукоб није био краткотрајан, дâ се закључити на основу тога што је нешто касније жена војводе Павла Клешића такође затражила уточиште у Дубровнику. Веће умољених је 24. октобра одлучило да јој се пружи гостопримство, а 30. новембра и патаренима који долазе са њом.² Измирење краља Остоје са Жигмундом Луксембуршким донело је њему предност у рату са Дубровником, али и изазвало незадовољство властеле у Босни. У таквим околностима краљ Остоја одлучио је да врати поседе војводи Павлу Клешићу, почетком 1404.³ Војвода се краљу одужио за указану милост тиме што је био његов верни присталица. Помиње се као учесник станка одржаног у априлу 1404. уз кнеза Павла Раденовића и војводу Радича Санковића, тада верну властелу краља Остоје.⁴ Верност према краљу Остоји исказао је и тиме што је учествовао у једном од угарских похода против новог краља Твртка II.⁵

Опис исправа и ранија издања

Исправе су сачуване у препису словенског канцелара Руска Христифоровића у првој књизи серије *Lettere e commissioni di Levante*, fol. 43. Прва исправа у којој краљ Остоја даје опрост велможи Павлу Клешићу издата је двапут. Први је то учинио М. Пуцић, *Споменици српски* I, 50, док. 89. Затим ју је објавио и Љ. Стојановић у својој збирци, *Повеље и писма* I–1, 433, док. 439. Друга исправа, у којој се епископ цркве босанске обраћа Општини поводом војводе Павла Клешића издао је први пут М. Пуцић, *Споменици српски* I, 50–51, док. 90, заједно са канцеларијском белешком Руска Христифоровића. Потом је Љ. Стојановић објавио исправу епископа цркве босанске у збирци *Повеље и писма* I–1, 434, док. 440, док је на 435. страни, док. 441, објавио канцеларијску белешку Руска Христифоровића.

² DAD, *Reformationes* 32, fol. 175' (24. X 1403). М. Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967, 222–223.

³ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 202.

⁴ Е. Fernendžin, *Acta Bosnae*, 73; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955, 26; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, Београд 2010, 112.

⁵ Ђ. Тошић, *Двије босанске повеље из XV вијека*, ИЧ 40–41 (1993–1994) 24–41; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 59–60 (докторска дисертација у рукопису).

*Текст исправа****

I

+ Ћстога м(и)л(о)стию в(о)жиwm(ь) краљ Срѣблѣм(ь) Босни
и к томѣ. На векѣ и на више споми|2|намо и дакмо видѣти всакомѣ
члов(ѣ)кѣ комѣ се достои, да ми призвасмо |3| к себи вокводѣ Павла
Клешиќа и дасмо мѣ все wнои што к гвдѣре⁶ нѣгов(о) |4| било до
5 пошѣстыа wд наасѣ изъложивше град[а] Висѣкѣга и с онѣмъ⁷ што к |5|
приморѣа подѣ Висѣки било, а за тои хѣкѣмо дати вокводи Павлѣ
|6| замѣнѣ под[о]бнѣ. Я вратисмо мѣ нѣговѣ градѣ ѣ Дѣламоуи и все
негов(о) |7| што к ѣ Дламоуи било и ѣ Дѣмни и ѣ Босни. И прѣмисмо
мѣ нашом(ь) вѣромѣ |8| и ротомѣ да га кѣмо ѣ томѣ ѣ всемѣ крѣпити
10 и дрѣжати, и с тими га сѣ |9| вѣмѣ прѣдасмо г[оспо]д[и]нѣ дѣдѣ и
нѣговѣмѣ строиником(ь) и всои црѣкви босанѣ |10| скои ѣ ни хѣ рѣке и
ѣ ни хѣ wбарованиѣ, и да мѣ се не ѣчини никѣдаре |11| нѣдно хѣдо што
би га не wгледала црѣква босанска и властеле босансѣѣ. |12| Писанно
подѣ Висоцѣмѣ ѣ недѣлю на Водокрѣще. +

II

15 + Многѣпочтеномѣ владѣщомѣ град[а] Дѣбровникѣ (!) кнезѣ,
властеломѣ |2| и всои wпкинѣ смѣрено и ѣмилиѣно поздрављениѣ.
Такои прави |3| г[оспо]д[и]нѣ еписѣпѣ црѣкве босанске w то посласмо
по вокводѣ⁸ Павла |4| наше строинике и крѣстыани да приде wпетѣ
ѣ своѣ, ере на тѣ⁹ |5| наидосмо г[оспо]д[и]на краља да мѣ wпетѣ
20 нѣгово врати ере мѣ к битѣ безѣ |6| кривине ѣзето. За тѣ смѣрно
захвалюѣмо вашѣи любѣвѣ и захвалисмо |7| што га сте дослеи ѣ себе
поутено прѣдрѣжали¹⁰ и wще молимо вашѣ |8| м(и)л(о)стѣ да га
поутено и wдправите. И wще вамѣ правимо васѣ цѣкѣ |9| кѣре намѣ
сте били wпѣкѣници еда вамѣ к такои видѣти послати |10| своѣ два
25 властел(и)чѣкиа с вокводомѣ Павломѣ до краља, еда бисте |11| кои
складѣ и мирѣ ш нимѣ ѣчинили, ере би намѣ драгѣ да бисте ѣ мирѣ
|12| прѣбивали. +

*** Редакција издања и превода обеју исправа: Т. Суботин-Голубовић.

⁶ М. Пуцић: годѣрь.

⁷ М. Пуцић: wнѣмѣ.

⁸ М. Пуцић: вокводи.

⁹ М. Пуцић: нато; Љ. Стојановић: на то.

¹⁰ М. Пуцић: придрѣжали.

- + Писано е¹¹ 8 г[оспо]д[и]на епискѡпа на Иникихъ |2| м(ѣ)с(е)ца
генв(а)ра¹² ·и· д(ь)нь лѣто рождѣ|3|ства х(ри)с(то)ва ѡ·8·д· лѣто. +
- 30 + Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза Влаха Горкѡчевикѣ и
нѣгова малага вѣкѣ |2| га Рѡско исписахъ више пис(а)нно¹³ ѡд рѣчи
на рѣчь изъ листа кралѣ Ёсток |3| и дѣда босанскога, коѣ листове
дослаше 8 Дѡбровникъ вокводи Павлѡ |4| Клешикю лѣта рождѣства
х(ри)с(то)ва тисѣщно и ѡет(и)риста и ѡетврьто лѣто |5| м(ѣ)с(е)ца
35 генвара ·к·а· д(ь)нь. +
- Ёван више писанна ·в· листа донѣше 8 Дѡбровникъ стар(а)ць
Мишакнь |2| и стар(а)ць Бѣлко¹⁴ и Стопанъ крьстьянинъ, Ратко
кръстьянинъ, Радосавъ |3| крьстьянинъ, Радакъ крьстьянинъ и Добра-
шинъ крьстьянинъ, кои рекоше |4| да ихъ к послааь кралъ Ёстоа и
40 г[оспо]д[и]нь дѣдъ да 8зъмѡ врьхъ себе г[оспо]д[и]на вок|5|водѡ
Павла Кљшикѣ и да га и¹⁵ своѣ рѡке поставе 8 все нѣгово.

Превод исправа

I

+ Остоја милошћу Божјом краљ Срба, Босне и к томе. На веће и на
више спомињемо, и дајемо сваком човеку, коме приличи, да види да ми
призвасмо к себи војводу Павла Клешића и дадосмо му све оно што год
је његово било до одласка од нас, изузев града Висућега и с оним делом
Приморја што је под Висућем било, а за то ћемо војводи Павлу дати
одговарајућу замену. А вратисмо му његов град у Гламочу и све што
је у Гламочу његово било и у Дувну и у Босни. И обећасмо му нашом
вером и заклетвом да ћемо га у свему томе помагати и подржавати, и са
свим тим га предадосмо господину дједу и његовим стројницима и свој
цркви босанској у њихове руке и под њихово старање, и да му се никада
не учини ништа нажао, што не би испитала црква босанска и властела
босанска. Писано под Високим у недељу на Богојављење. +

¹¹ М. Пуцић: писаное.

¹² М. Пуцић: кнвара.

¹³ М. Пуцић: писано.

¹⁴ М. Пуцић: Лѣлко.

¹⁵ М. Пуцић: на.

II

+ Многопоштованом владајућем кнезу града Дубровника, властели и свој Општини дубровачкој, смерни и умилни поздрав. Тако учини господин епископ цркве босанске, па стога посласмо по војводу Павла наше стројнике и крстјане да дође опет у своје, зато што установисмо да му је господин краљ опет његово вратио, јер му је било без кривице одузето. На томе смерно захваљујемо вашој љубави, и захвалисмо што сте га досад код себе с поштовањем држали, те још молимо вашу милост да га с поштовањем и отправите. И још чинимо ради вас, јер сте нам били савезници, да размотрите да пошаљете своја два властеличића с војводом Павлом код краља, да бисте склад и мир с њим учинили, јер би нам било драго кад бисте с њим у миру пребивали. +

+ Писано је код господина епископа у Јањићима месеца јануара 8. дан 1404. године од рођења Христовог.

+ По заповести господина ми кнеза Влаха Соркочевића и његовог Малог већа ја, Руско, исписах горе написано од речи до речи из писама краља Остоје и дједа босанскога, која послаше у Дубровник војводи Павлу Клешићу, године од рођења Христовог хиљаду четиристо четврте, месеца јануара 21. дан. +

Ова горе написана два листа донесоше у Дубровник старац Мишљен и старац Белко и Стојан крстјанин, Ратко крстјанин, Радосав крстјанин, Радак крстјанин и Добрашин крстјанин, који рекоше да их је послао краљ Остоја и господин дјед да узму код себе војводу Павла Клешића, и да га својом руком поставе у све његово.

Дипломатичке особености

Познато је да серија *Lettere e commissioni di Levante* претежно садржи преписе исправа које је Дубровачка општина слала владарима, обласним господарима и пословним људима у Србију и Босну. Ипак, оно што издваја ова два документа јесте да су преписана од стране канцелара Руска Христифоровића пошто су доспела у Дубровник.

Акт којим краљ Остоја даје опрост великашу Павлу Клешићу не започиње вербалном инвокацијом, већ је наместо ње симболичка, у виду крста. Затим следи интитулација, а титула је краћа у односу на ону коју

краљ обично користи.¹⁶ Неуобичајена је за канцеларију краља Остоје и промугација, *дајемо видети сваком човеку коме се достоји*,¹⁷ на коју се наставља диспозиција. Након диспозиције следи обећање и заклетва да ће све наведено бити испуњено и каже се да је војвода Павле Клешић предат под старање цркве босанске и поново му се обећава сигурност. На крају акта није забележена година и датум када је акт сачињен, али је забележено место и празник на који се то десило, *под Високим у недељу на Водокришће*. Због тога исправу није тешко прецизно датирати. Будући да је у питању празник Богојављење, и да је акт истим поводом упутио и дјед цркве босанске у Дубровник 8. јануара 1404, јасно је да се чин записивања догодио 6. јануара 1404.

Следећи акт који подлеже дипломатичкој анализи је писмо дједа цркве босанске упућено у Дубровник због случаја војводе Павла Клешића. Почиње симболичном инвокацијом у знаку крста, следи инскрипција и одмах након ње је салутација. Њој следи интитулација, која садржи само титулу *епископ цркве босанске* и у њој се не наводи његово име. Сама диспозиција казује да су по војводу Павла Клешића послати стројници и крстјани у Дубровник да га врате у Босну. Разлози за то изнети су у експозицији, у којој се саопштава да је краљ Остоја одлучио да му врати његова добра, *јер му је било без кривице одузето*. Након уметнуте експозиције, даље се наводи захвалност Дубровачкој општини на дотадашњој и будућој сарадњи. Такође се обећава *склад и мир* с краљем Остојом уколико Дубровчани пошаљу с војводом Павлом своја два властеличића која би била опуномоћена да мир сачине. То је требало да буде „нека врста награде“ за поштовање које је Павлу указано. Ипак, јасно је да је посреди жеља краља Остоје да уреди односе са Дубровачком општином, будући да се у то време измирио са краљем Жигмундом.¹⁸ Акт се завршава поменом места где је сачињен, *код господина епископа у Јањићима*. Датирање је прецизно, наводи се месец, дан и година рачуната од рођења Христовог, 8. јануара 1404.

¹⁶ Оваква интитулација није изузетак и краљ Остоја се и у неким другим исправама ословљава на исти начин. М. Пуцић, *Споменици српски* I, 34, 40, 44; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 92 (1913) 128.

¹⁷ Ипак, ни она није изузетак, јавља се и у Остојиној повељи из 1400. године. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 247; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 94 (1914) 238.

¹⁸ Уп. и G. Škrivanić, *Rat bosanskog kralja Ostoje sa Dubrovnikom*, *Vesnik Vojnog muzeja JNA* V–2 (1958) 53–54.

Просопографски подаци

Павле Клешић, војвода, 41 (страница), 3–4, 6, 18, 25 (ред у издању); 42, 33, 41 – најзначајнији члан породице Клешића, за коју се сматра да је била у сродству са Котроманићима. Први пут се помиње у акту краља Твртка I из 1390. као *војвода краљевства Хрватске*. Потом се јавља као сведок на неколико краљевских повеља. Дошао је у сукоб са краљем Остојом средином 1403, а разлог је остао непознат. Ипак, познато је да му је краљ Остоја том приликом одузео земље и градове, а да се он са својом супругом повукао у Дубровник. До измирења је дошло јануара 1404, када му је краљ већину одузетог вратио и ставио га под заштиту цркве босанске. Остао је уз краља Остоју и када је Твртко II преузео власт у Босни 1404. године. Забележен је и податак да је прешао у римокатоличанство, јер је сматрао да се једино тако Босна може спасити од турских освајања. Верује се да је имао три сина: Петра, Владислава и Николу.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 224; I. Kukuljević Sakcinski, *Diplomatički zbornik*, 498; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 420, 422, 426; T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik* XVII, 312–313.

Литература: F. Rački, *Borba Južnih Slovena za državnu neodvisnost. Bogumili i patareni*, Beograd 1931, 459; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, 68; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 164, 202–203, 282; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 58–62; ССА 3 (2004) 146–147 (С. Рудић); ГПБ 1 (2008) 117 (П. Драгичевић).

Влахо Соркочевих (Blasius de Sorgo), кнез дубровачки, 42, 30 – припадник рода Соркочевих (Sorgo), једног од најмоћнијих родова у Дубровнику током XIV и XV века. Помиње се као дубровачки кнез 1404. и 1416. године. У својству сведока налазимо га на више исправа (1399, 1405, 1410), а последњи пут 1419. године. Као посредник у односима између дубровачке властеле и босанског племства помиње се током 1411. године.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 240, 259, 276, 287; М. Пучић, *Споменици српски* I, 50, 104, 110, 134.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 407.

Мишљен, старац, 42, 37 – неки истраживачи га поистовећују са гостом Мишљеном, посведоченим на натпису на стећку пронађеном у

Пуховцу крај Зенице. У акту се помиње и старац Белко, коме је ово једини помен у изворима.

Извори: Љ. Стојановић, *Записи и нацисци* III, 10.

Литература: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005, 318, 341.

Установе и важнији термини

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови и установе: **кнез у Дубровнику** (ГПБ 1, 2); **властела у Дубровнику** (ГПБ 1); **лист** (ГПБ 1, 2, 3).

Старац, 42 (страна), 36, 37 (ред у издању) – најниже достојанство у хијерархији цркве босанске.

Литература: С. Ћирковић, *Историја Босне*, 105; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, Београд 1987, 143–166; *ЛССВ*, 701 (Р. Михаљчић); Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 274–312.

Крстјани, 41, 18; 42, 37, 38, 39 – босански дуалисти који су примили духовно крштење, што је подразумевало живот без греха у складу са правилима цркве босанске. У нашем случају помињу се крстјани Стојан, Ратко, Радосав, Радак и Добрашин. Нажалост, о њима нисмо пронашли податке у другим историјским изворима.

Литература: Ф. Раčki, *Borba Južnih Slovena za državnu neodvisnost*, 513–518; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 143–166; *ЛССВ*, 333–334 (С. Ћирковић); Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 249–250, 260–261; ГПБ 3 (2010) 150 (А. Смиљанић)

Стројник, 41, 11, 18 – назив за истакнутије крстјане тј. госте и старце. Посведочена је дипломатска служба стројника коју су обављали за дједа, мада се може претпоставити да су то чинили и за обласне господаре. Уз дједа се појављују и као чланови пороте која је судила властели. Често су имали и улогу сведока.

Литература: Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 143–166; Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, 373–382; *ЛССВ*, 701 (Р. Михаљчић).

Топографски подаци

Гламоч, 41 (страна), 7, 8 (ред у издању) – Жупа Гламоч налазила се у југозападном делу Босне, познатом под називом Западне стране. У састав босанске државе ушла је у време бана Стефана II Котроманића. Седиште јој је био истоимени град Гламоч.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Сарајево 1957, 31; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 27, 183–184.

Думно, 41, 8 – Жупа Думно (Дувно) налазила се у југозападном делу босанске државе, у земљи названој Западне стране. Босанској држави прикључио ју је бан Стефан II Котроманић. Седиште јој је био град Думно, а познати су и градови Рог и Стржањ.

Литература: Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 192–195; ГПБ 1 (2008) 121 (П. Драгичевић); ССА 5 (2006) 170 (С. Рудић).

Босна, 41, 1, 8 – није јасно да ли се у овом документу мисли на земљу или жупу.¹⁹

Висуће, 41, 5, 6 – град на Цетини у близини Омиша. У саставу босанске државе од времена бана Стефана II Котроманића. Помиње се и у Пољичком статуту. Имао је своје подграђе где су се наплаћивале царине.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, 126; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 149–150.

Високи, 41, 14 – град на брду Височица у чијем подножју је данашњи град Високо. Утврђење је вероватно саградио бан Стефан II Котроманић. Први пут се помиње у исправи бана Твртка I Котроманића из 1355. године. Имао је своје подграђе Подвисоки, где је постојало насеље са тргом.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, 125–126; ССА 6 (2007) 135–136 (Н. Исаиловић).

Јањићи, 42, 28 – место, тј. село недалеко од Зенице. У овом случају у питању је место где је било седиште (хижа) дједа цркве босанске.

Литература: К. Лиречек, *Историја Срба I*, 303.

¹⁹ Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, 114, склона је мишљењу да је у питању жупа у земљи Босни.

**DEUX DOCUMENTS ADRESSES A RAGUSE A L'OCCASION DE
LA RECONCILIATION ENTRE LE ROI OSTOJA
ET PAVLE KLEŠIĆ**

Visoki, 1404, 6 Janvier

Janjići, 1404, 8 Janvier

Résumé

Après un conflit l'ayant opposé au roi Ostoja, le voïvode Pavle Klešić a quitté la Bosnie, vers le milieu de l'année 1403, pour trouver refuge à Raguse. Leur réconciliation est survenue dès le début de l'année 1404, comme en attestent deux actes adressés à cette époque à Raguse. Le premier de ces actes, qui a été délivré par le roi Ostoja, à l'épiphanie 1404, informe que le voïvode va se voir restituer ses possessions situées à Glamoč, Duvno et en Bosnie, et recevra une compensation adéquate pour la ville de Visući, avec la partie du littoral se trouvant à ses pieds, et qu'il jouira lui-même de la protection de l'Eglise de Bosnie. Dans le second acte, rédigé deux jours plus tard, l'évêque de l'Eglise de Bosnie informe qu'il a dépêché ses gens auprès du voïvode, car le roi l'a autorisé à rentrer en Bosnie.

Mots-clés: Pavle Klešić, roi Ostoja, évêque de l'Eglise de Bosnie, *djed* (chef de l'Eglise – hérétique – de Bosnie), ancien, *krstjanin* – *chrétien* (désignant les fidèles de l'Eglise de Bosnie), Bosnie, Raguse, Visoko.

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Одсјек за историју

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ЖУПАНАУ ТОЛИШИ

1405, октобар 3.

Сажетак: У вријеме опасности Дубровник је био мјесто за властелу из залеђа гдје се увијек могла склонити, наравно под условом да им није на било који начин дужна или крива. Зато је одржавање добросусједских односа између Дубровника и властеле био један од важних елемената у оновременој дипломатији. Тако је и вазал војводе Сандаља, жупан Толиша, крајем септембра или почетком октобра 1405. тражио азил у њиховом граду будући да је био угрожен надирањем угарске војске. У писму које су му упутили 3. октобра позивају га да дође у Дубровник, јер је њихов град отворен и слободан за свакога, а посебно за људе војводе Сандаља.

Кључне ријечи: Дубровник, писмо, жупан Толиша, угарска војска, слободно мјесто, војвода Сандаљ, посланик, могориш, вјеровни лист, Толишићи.

У љето 1405. коначно је закључен мир између Дубровника и Босне, али тиме опасности нису престале, будући да је и даље трајао рат за угарско наслеђе, у који су били увучени босански владари и обласни господари, као и њима потчињена властела. За разлику од ранијег времена, када су сви једнодушно били на страни Ладислава Напуљског, сада је дошло до промјене. Наиме, свргнути краљ Стефан Остоја прешао је на страну краља Жигмунда Луксембуршког, преко кога је покушавао да врати изгубљени трон. На другој страни, обласни господари, војвода Хрвоје Вукчић, војвода Сандаљ Хранић, кнез Павле Раденовић, као и краљ Твртко, подржавали су напуљски двор. У јесен 1405. краљ Жигмунд извршио је поход на Босну, при чему је угрозио многе, између осталог и жупана Толишу, који се писмом обратио Дубровчанима да га приме у свој град. Они су то без већих тешкоћа и учинили, иако су номинално били под влашћу краља Жигмунда. Ризиковали су замјерање врховном господару зарад добрих односа са својим непосредним сусједом, жупаном Толишом. Да је ситуација по великаше била прилично озбиљна,

* Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

показује и то што је кнез Павле Раденовић средином октобра такође тражио прибјежиште на дубровачкој територији. Дубровчани су му писмом од 22. октобра јавили да може доћи са породицом и својим људима у њихов град¹. Будући да се ускоро угарска војска повукла, чини се да ни жупан Толиша, а ни кнез Павле нису искористили право азила и дошли у Дубровник.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 65–66, 69; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 249, 520–521.

Литература: Ј. Радонић, *О кнезу Павлу. Приложак историји Босне крајем XIV и почетком XV века*, ЛМС 211–212 (1902) 39–63, 34–61; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд – Бања Лука 1999.

Опис писма и ранија издања

Писмо упућено жупану Толиши није сачувано у оригиналу, али зато јесте препис који се налази у Русковој књизи, и то на полеђини 53. листа, у његовом горњем дијелу. Почине и завршава знаком крста. Датирано је даном, мјесецом и годином од Христовог рођења. Препис је добро очуван, са изузетком омање мрље при самом крају четвртог реда.

Писмо је досад објављено двапут: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 65–66; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 520–521.

Текст писма**

5 + ѿдъ владѣцагѡ град(а) Дѣровника кнеза властель и вѣ
вѣсе ѡпкине жѣпанѣ |2| Толиши позд(ъ)равлєникѣ. Разѣмѣсмо цѣ
намѣ ѣписа. Яко ви вѣде коѣ |3| неволѣ вѣ ѣгрѣске воиске да ѣ наше
мѣсто можѣ доити и поити |4| слобод[ъ]но, и за тѣмѣ би радѣ чѣти
вѣдѣ насѣ и да ти вѣдѣпишемо. Нашѣ приѣ|5|телю могалѣ си чѣти како
рѣсагѣ вѣсански постави мирѣ и любавѣ |6| вѣчнѣ сѣ Дѣровником(ъ)
и боле нере ꙗ никѣда било. Я Дѣровникѣ кс(тѣ)³ сло|7|вод(ъ)но
мѣсто вѣсакомѣ, а навлацѣ людемѣ вѣкѣде Саѣдалѣ, кѣрѣ га |8|
имамѣ мегю инѣми многѡ любима и срѣд(ъ)чна приѣтелѣ. Затѣмѣ

¹ Дубровчани су тада очекивали долазак краља Жигмунда у Приморје. М. Пуцић, *Споменици српски* I, 69; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 249; Ј. Радонић, *О кнезу Павлу*, 36; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 393.

** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

² М. Пуцић и Љ. Стојановић: владѣцагѡ.

³ Љ. Стојановић: кс.

+ Од владајућег града Дубровника, кнеза, властеле и од све Општине жупану Толиши поздрав. Разумјели смо шта си нам писао. Ако ти буде која невоља од угарске војске, можеш слободно доћи и поћи у наше мјесто, а како си рад то чути од нас, ево ти и отписујемо. Пријатељу наш, могао си чути да је босанска држава установила вјечни мир и љубав с Дубровником, и никад није било боље. А Дубровник је мјесто слободно за свакога, а посебно за људе војводе Сандаља, јер га међу другима сматрамо многољубљеним и срдчним пријатељем. Зато свако може слободно доћи и поћи, а ако дође неко ко је дужан или крив за нешто, њему не можемо дати слободан боравак.

Толиша, 50 (страна), 2 (ред у издању) – жупан у служби војводе Сандаља. Његово име забиљежено је први пут у овом писму. Као Сандаљев посланик добио је у Дубровнику, 29. јуна 1406, на име могориша, за претходне двије године 120 перпера. Међутим, када је у новембру исте године долазио у Дубровник по могориш није му исплаћен, јер није носио Сандаљев вјеровни лист. Помиње се још једном, и то 8. јуна 1408. као гарант у једној расправи. Постоји могућност да су његови потомци били Толишићи, забиљежени као једна од властеоских породица у илирском грбовнику.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 82; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 271.

Литература: К. Жиречек, *Историја Срба II*, Београд 1978, 141, нап. 111; М. Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА CLXVIII (1935) 220; С. Рудић, *Властела илирског грбовника*, Београд 2006, 221; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 372–373.

51

Установе и важнији термини

Русаг босански, 50 (страна), 6 (ред у издању) – термин који је у средњем вијеку означавао сабор босанске властеле или станак на коме су се доносиле важне одлуке, али је могао означавати и босанску државу. У писму Дубровчана, упућеном жупану Толиши, имао је значење босанске државе с којом је Дубровник склопио мир у љето 1405.

Литература: М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955.

Слободџина, 51, 11 – ријеч која је могла означавати давање или гаранцију за поштовање извјесних права и слобода. У писму је употребљена у значењу слободе било којег човјека који би дошао у Дубровник и тамо уживао гостопримство власти остварујући своје право на азил у граду.

Arandel Smiljanić

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Département d'Histoire

LETTRE DE RAGUSE ADRESSEE AU JOUPA TOLIŠA

1405, octobre 3.

Résumé

Le joupan Toliša s'est adressé, vers la fin du mois de septembre ou au début du mois d'octobre 1405, aux Ragusains pour leur demander asile dans leurs murs à la suite de l'avancée de l'armée hongroise conduite par le roi Sigismond, ce que ces derniers lui ont accordé par cette lettre du 3 octobre. A cette occasion les Ragusains rappellent que leur ville est une ville franche pour tous, et tout particulièrement pour les gens du voïvode Sandalj, y compris Toliša. Et que seuls ceux ayant une dette envers des Ragusains ou leur causé un tord, de quelque façon que ce soit, n'ont pas droit de séjour dans leur ville.

Mots-clés: Ragusain, lettre, joupan Toliša, armée hongroise, ville franche, voïvode Sandalj, émissaire, mogoriš, lettre d'accréditation (pouvoir), Tolišić.

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ВЕЛИКОМ ВОЈВОДИ САНДАЉУ О ИСПЛАТИ МОГОРИША**

1406, новембар 20.

Сажетак: Писмо Дубровника великом војводи Сандаљу, настало поводом наплате могориша за 1406. годину, састоји се од два различита акта: писма упућеног Сандаљу и концепта, који је требало да му послужи као образац за веровно писмо о потраживању овог трибута. Као и обично, Дубровчани су отезали да исплате доходак, без поштовања процедуре, која је захтевала постојање акта о његовој потражњи, у одређеној форми.

Кључне речи: Сандаљ, могориш, Босна, Дубровник, концепт, Толиша.

Опис и ранија издања

Писмо Дубровника великом војводи Сандаљу није сачувано у оригиналу, већ као копија документа у књизи *Писма и упутства*, словенског канцелара Руска Христифоровића (*Lettere e commissioni di Levante* I, f. 67)¹, која се налази у Државном архиву у Дубровнику. Ово издање приређено је на основу снимка направљеног у Државном архиву у Дубровнику.²

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 82, док. 152; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 271, док. 289.

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (ев. бр. 177029).

¹ О серији *Lettere e commissioni di Levante* и зборнику дубровачких аката које је исписао Руско Христифоровић, видети: Ј. Гелчић, *Дубровачки архив*, ГЗМ 22 (1910) 579–581; Ст. Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку. Књига I. О изворима*, Београд 1937, 22, 32.

² Захваљујемо овој архивској установи на предусретљивости.

I

+ Главном⁸ и вел'можном⁸ г[оспо]д[и]н⁸ Сан'далю⁴ по
м(и)л(о)сти б(о)жињи великом⁸ вокводи |2| р⁸сага босанскога⁵
удь влад⁸цитаг⁸ гр(а)да Д⁸бровника кнеза властель и удь в⁸се |3|
5 Ёпкине срьдчно поздравленик. Почтена ваша любавь да зна крь к
намь |4| прих⁸оди⁶ ж⁸пан Толиша по мог⁸вришь, али намь удь ваше
любве зат⁸ |5| листь не донесе. И зат⁸ пошлите к⁸ди вамь драг⁸
да га з⁸ым⁸. И ако ти к⁸ |6| м(и)л(о)ст⁸ь х⁸вт⁸ѣли бисмо⁷ да листь
кои к⁸те удь ваше стране послать в⁸де |7| з⁸писань как⁸ то⁸ т⁸и
10 кои к⁸ з⁸ндт(ь)рь сега лист⁸а. Я за Ивана свит(а)ра и за |8| Анто⁸на
тр⁸мьбеташа цо намь Толиша г⁸вори раз⁸м⁸ѣсмо и н⁸км⁸ |9|
удьговорисмо. +

|10| + м(ѣ)с(е)ца⁹ нокм(ь)врига .к. д(ь)нь.

II

|11| + Ёдь вокводе Сан'дала¹⁰ кнез⁸ и Ёпкинѣ и властелем(ь)
влад⁸цитаг⁸ гр(а)да |12| Д⁸бровника. Властеле да знате крь послах⁸
15 кь вамь мога |13| члов(ѣ)ка з⁸ име да ми дасте мог⁸вришь како
ви к⁸ г[оспо]д(и)н⁸ |14| кра⁸ль Твр⁸тко по свомь лист⁸ з⁸писал⁸. Да

*** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

³ вел'можном⁸, чита Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 271, бр. 289. Како је о неким општим разликама, попут чињенице да је М. Пуцић углавном рашчитавао и разрешавао скраћенице, за разлику од Љ. Стојановића, као и о начину издавања и читања ових двају аутора, већ писано, оне нису овде донете као разлике у читању. О томе видети: *ЕСИ*, 20–21, 30–31 (Р. Михаљчић), 655–656 (С. Ћирковић). На осталим местима цитиран је само аутор чије се читање разликује од нашег.

⁴ Љ. Стојановић: Сан'далю.

⁵ Љ. Стојановић: бо'анскога.

⁶ Љ. Стојановић: прих⁸оди.

⁷ М. Пуцић: х⁸вт⁸ѣлибисмо.

⁸ Љ. Стојановић: како то.

⁹ Овде ни М. Пуцић, ни Љ. Стојановић не разрешавају скраћеницу за реч месец, при чему М. Пуцић оставља, док Љ. Стојановић додаје натписано с. Иначе, реч месец се може различито рашчитати, видети: А. Фостиков, *Четири писма босанског краља Стефана Дабиче Дубровачкој општини у вези босанских доходака*, *ССА* 7 (2008) 131, нап. 4. Исто у реду 16, 17. Ипак сматрамо да је овде у питању облик м(ѣ)с(е)ц, који се јавља често у дубровачким актима, као и актима војводе Сандаља. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 332, док. 338; I–2, 168–169, док. 742.

¹⁰ Видети нап. бр. 4.

ми га дасте по закон⁸ |15| како по се к възда давалъ ѿ Мухомла
днѣвъ. ꙗ ꙗзѣи за г днѣ |16| лѣтъ рождѣства Хр(и)с(то)ва .ч.г. и
20 .б. м(ѣ)с(ѣ)ца¹¹ сѣтемьвриа.
|17| + Писа се ѿви листъ м(ѣ)с(ѣ)ца¹² д(ѣ)нь.

Превод писма

I

+ Славноме и велможноме господину Сандаљу по милости Божјој великом војводи русага босанског од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од целе Општине срдачан поздрав. Да зна Ваша поштована љубав да нам је дошао жупан Толиша по могориш, али нам од ваше љубави зато лист није донео. И зато пошаљите када Вам буде драго да га узму. И ако ти је милост, волели бисмо да лист који ћете од ваше стране послати, буде написан као овај који се налази унутар овог листа. А за Ивана свитара и за Антона трумбеташа што нам је Толиша казао, разумели смо и одговорили смо му.

+ Месеца новембра, двадесетог дана.

II

+ Од војводе Сандаља кнезу и Општини и властели који владају градом Дубровником. Властело, да знате да сам Вам послао свог човека по имену ... да ми дате могориш како вам је господин краљ Твртко¹³ у свом листу написао. Да ми га дате по закону како се вазда давао на Михолдан, месеца септембра, а ово за годину (дана), 1406. годину од рођења Христовог.

+ Писа се овај лист ... месеца ... дана.

Дипломатичке одлике

Писмо Дубровника великом војводи Сандаљу, настало поводом наплате могориша, за 1406. годину,¹⁴ састоји се из два различита акта: дужег писма упућеног Сандаљу (I) и краћег, концепта (II), који је требало да му послужи као образац за веровно писмо о потраживању овог трибута.

¹¹ Видети нап. бр. 9.

¹² Исто.

¹³ Овде се мисли на краља Твртка II.

¹⁴ О исплати могориша Сандаљу скоро је детаљније расправљао Е. Куртовић, видети: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 372–374 (са изворима и старијом литературом).

(I) Писмо Сандаљу састављено је по уобичајеном дубровачком обрасту, уз пуно епитета у обраћању, који речито сведоче о његовом тренутном статусу¹⁵. Након симболичке инвокације, следе инскрипција¹⁶, интитулација¹⁷ и салутација, на које се наставља текст. Експозиција из које сазнајемо да је осим питања дохотка, Сандаљев посланик, жупан Толиша, боравио у Дубровнику и неким другим послом,¹⁸ овде је уско повезана са диспозицијом, која садржи углађен одговор о потреби писаног акта, једино валидног, за исплату трибута. На крају текста налази се поново симболичка инвокација, која се понавља и испред датума.

Акт је датиран само даном (забележен словом ћирилице одговарајуће нумеричке вредности) и месецом (исписан словима).¹⁹ Годину сазнајемо из текста приложеног формулара.

(II) Како је сам концепт образац који је Сандаљ требало да прати скоро *од речи до речи*²⁰, његова анализа указује на важне елементе, које је такав документ требало да садржи: интитулацију, инскрипцију, експозицију са диспозицијом, као и датум. Овде се симболичка инвокација налази на почетку формулара, као и испред датума. Из текста сазнајемо не само да је краљ Твртко II о истом питању већ доставио одлуку,²¹ већ

¹⁵ Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 420–427.

¹⁶ Оваква инскрипција јавља се у писмима Дубровника Сандаљу почевши од августа 1404. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 159.

¹⁷ Овакав облик интитулације преовлађује у дубровачким актима од краја XIV века. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 92 (1913) 115, 118.

¹⁸ Чињенице везане за поменуће личности нису ближе познате. Судећи бар по именима, а посебно Антона трумбеташа, изгледа да су у питању били Дубровчани, који су очигледно били у неком, вероватно пословном односу са војводом Сандаљем, а можда и у његовој привременој служби. О територијалним миграцијама трговаца и занатлија, а посебно забављача, попут свирача, у оба правца, постоји мноштво података. В. Nilević, *Prilog muzičkom životu srednjovekovne Bosne*, *Historijska traganja* 5 (2010) 113–117 [= *Zvuk (Jugoslovenski muzički časopis)* 2 (1980) 72–73]; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 389–394. Ипак остаје отворено питање какав је био њихов међусобни однос, у односу на чињеницу да се овде помињу заједно, без додатног објашњења, као и да је изгледа један од њих музичар, а други занатлија.

¹⁹ Датум без године често је навођен у приватним актима. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 132 (1928) 35

²⁰ Од *речи до речи* очекивало се да се образац испуни и у случају владара. Тако се на крају формулара наводи чак и датум, са празнинама, које је Сандаљ требало само да попуни. Свакако и у овом случају могло је да дође до одређених одступања. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 157 (1933) 32–33.

²¹ Тиме се истиче позиција босанског владара као фактора који одређује ко при-
ма могориш. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 373.

и да је у питању могориш за текућу, 1406. годину, који је требало да се исплати на Михољдан²² те године, што непосредно указује и на годину датирања самог документа. У датуму везаном за исплату могориша наводе се дан (временски одређен називом празника), месец (словима) и година (забележена словима ћирилице)²³, а новоди се и начин рачунања времена (од рођења Христовог). На крају формулара налази се датум у ком се, као и у самом писму Сандаљу, наводе само дан и месец, са празнинама за накнадно записивање тачног дана и назива месеца.

Осим бројних историјских чињеница, овај акт, а посебно концепт упућен Сандаљу, извор је за додатно запажање о датуму исплате могориша, о ком постоје извесна неслагања у историографији.²⁴ Иако је М. Динић сматрао да мишљење К. Јиречека о исплаћивању могориша на дан Св. Михаила, 29. септембра, није у потпуности релевантно, оспоравајући га прераним или нешто каснијим исплатама,²⁵ овај концепт, у ком сами Дубровчани изричито наводе Михољдан као рок који се *вазда* поштовао, а који је М. Динић изгледа испустио из вида²⁶, управо иде у прилог мишљењу К. Јиречека.

Просопографски подаци

Толиша, жупан, 56 (страна), 5, 10 (ред у издању) – истакнути босански властелин из Хума, човек, повереник и посланик војводе Сандаља. У име свог сениора борао је више пута у Дубровнику, ради подизања могориша и као дипломата.

²² Дан Св. Михаила пада 29. септембра.

²³ Видети нап. бр. 11.

²⁴ Главни представници два различита става су К. Јиречек и М. Динић, видети: К. Јиречек, *Историја Срба II*, Београд 1988², 216; М. Динић, *Дубровачки трибути. Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 717 [= М. Динић, *Дубровачки трибути. Могориши, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провијун браће Влатковића*, Глас СКА 168 (1935) 203–257].

²⁵ М. Динић је био делимично у праву када је реч о чињеници да се рок мењао. Ипак раније или касније исплате, како је и сам показао бар у питању других трибута, нису биле ништа необичне, а у појединим случајевима неки трибут исплаћиван је и за неколико година одједном. М. Динић, *Дубровачки трибути*, 712–754 (на више места). Такође не може се прихватити ни релеватним став М. Динића о помену других празника поводом исплата, пошто је општепознато да се само датирање не само правне радње, већ и самих докумената, често вршило навођењем празника уместо редног дана. Упореди: С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 132 (1928) 32.

²⁶ М. Динић наводи да се Михољдан наводи изричито као рок само двапут: 1402. и 1450. године. М. Динић, *Дубровачки трибути*, 717, нап. 24.

Литература: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 162, 372–373, 379, 421, 441, са изворима; А. Смиљанић, *Босански жупани у XV вијеку*, Зборник за историју БиХ 6 (2009) 32.

Иван свитар, 56, 9 – личност непозната из других извора. Судећи према овом документу, у питању је занатлија, произвођач свита, који је био у пословној вези са војводом Сандаљем. Назив овог занимања јавља се и као презиме.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 271, бр. 289.

Антон трумбеташ, 56, 9–10 – личност непозната из других извора. Изгледа да је као и Иван био у пословној вези са Сандаљем. Његово занимање – трубач, било је цењено и често се помиње у вези са различитим светковинама тог времена, а јавља се и као презиме.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 271, док. 289.

Литература: *Речник српскохрватскога књижевног језика* 6 (С–Ш), Нови Сад, 1976, 317.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене следеће установе и појмови: **господин** (ГПБ, 1, 2, 3), **милост** (ГПБ 3), **војвода**, **велики војвода** (ГПБ 2), **русаг** (ГПБ 1, 3), **кнез** у Дубровнику (ГПБ 1–3), **властела** у Дубровнику (ГПБ 1–3), **жупан у Босни** (ГПБ 2), **лист** (ГПБ 1, 3), **човек** (ГПБ 3), **закон** (ГПБ 3, према регистру). Такође о овим појмовима видети и ССА 10 (2011).

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire

Belgrade

**LETTRE DE RAGUSE ADRESSEE AU GRAND VOÏVODE
SANDALJ AU SUJET DU VERSEMENT DU MOGOROŠ**

1406, Novembre 20

Résumé

Ce courrier de Raguse à l'attention du grand voïvode Sandalj, et adressé à l'occasion du versement du mogoroš pour 1406, se compose de deux actes différents: une longue lettre adressée à Sandalj (I) et un bref concept (II) qui devait servir de modèle au voïvode pour la rédaction d'une lettre d'accréditation (pouvoir) aux fins de procéder au recouvrement de ce tribut. Ces documents attestent le fait que la demande de paiement doit être étayée par au moins deux actes : une lettre d'accréditation du souverain et une lettre d'accréditation du créancier. En l'occurrence, alors que la lettre de Raguse adressée à Sandalj précise le besoin d'un acte écrit attestant du tribut à recouvrir, en tant que seule forme valide pour ce faire, le concept joint précise toute l'importance du roi de Bosnie en tant qu'étant celui qui décide de celui qui est habilité à percevoir le mogoroš.

Mots-clés: Sandalj, mogoroš, Bosnie, Raguse, concept, Toliša.

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Одсек за историју

ПРВИ, ДРУГИ И ТРЕЋИ ЛИСТ ДЕПОЗИТА ВОЈВОДЕ САНДАЉА СА ПРИПАДАЈУЋИМ ПОТВРДАМА

Листови:

(I) 1413, јануар 24.

(II) 1413, мај 6.

(IIIa) 1413, октобар 30.

(IIIб) 1413, новембар 5.

Потврде:

(a) 1419, август 4.

(б) 1419, август 4.

(в) 1413, прије 5. новембра

(г) 1419, август 4.

Сажетак: У раду се анализирају три документа чији је основни садржај попис вриједности (лукузних предмета, племенитих метала и новца) које су улазиле у састав депозита, положеног у Дубровнику, босанског војводе Сандаља Хранића. Садржај ових депозитних листова више је пута мијењан, па су током времена војводини посланици у неколико наврата изузимали дио депозита о чему су остала и обавјештења у виду потврда записаних на маргинама сваког од наведених листова.

Кључне ријечи: Сандаљ Хранић, Прибисав Похвалић, Дубровник, депозит (поклад).

Настојећи да заштите своју имовину, властела су развила различите мјере заштите. Поред оних уобичајених, развила се и још једна која је подразумијевала склањање највредније имовине у виду депозитног улога на сигурније просторе, често изван граница државе у којој је власник имовине живио. Као једно од тих мјеста властела из средњовјековне Босне и Србије често су одабирала Дубровник за који се, за разлику од поменутих држава, појам политичке стабилности чешће везивао. Овакав облик заштите имовине код богате властеле из дубровачког залеђа нарочито је постао популаран почев од друге половине XIV вијека, тј. у вријеме када је централна власт, прво у Србији а потом и у Босни, нагло ослабила. Тај период, који је новија историографија назвала добом обласних господара, карактеришу политичка и економска нестабилност,

* Ел. пошта: pavled@bl.elta-kabel.com

праћена честим оружаним сукобима када ни, у то вријеме најмоћнији, нису могли да буду сигурни да ли ће успјети сачувати стечене позиције и своју имовину. У Дубровнику и његовој ризници имовину су на чување, између осталих, уступали краљ Вукашин, те поједини чланови породица Бранковић, Хрватинић, Балшић, Котроманић и Косача. Војвода Сандаљ Хранић је у Дубровнику, са својом тадашњом женом Катарином и пуницом Анком, први пут уложио имовину као депозитни улог почетком маја 1406. и касније ју је из њега у више наврата нешто изузимао. Овај депозит коначно је затворен 23. јануара 1413, након развода војводе Сандаља и Катарине, а сутрадан су формирана два нова. Један који су формирали Катарина и њена мајка, а други Сандаљев, који се у банкарским пословима у Дубровнику може пратити све до његове смрти 1435. године. У овом раду доносимо прва три од укупно сачуваних тринаест листова у којима је забиљежен садржај депозита војводе Сандаља.¹

(I)

Први лист

Физички опис и ранија издања

Први лист депозита са потврдом Прибисава Похвалића налази се исписан у 38. књизи архивске серије *Diversa Cancellariae*.² Документи су досад двапут објављивани: К. Јиречек, *Споменици српски*, 63; Љ. Стојановића, *Повеље и писма I–1*, 357–358, док. 362 и 363. Издање овог, као и свих осталих докумената који се налазе у овом раду, приређени су на основу дигиталних снимака начињених почетком августа 2011. у Државном архиву у Дубровнику.

¹ О Сандаљевом депозиту детаљније Е. Kurtović, „*Državni depozit*“ (*depozit banice Anke, Sandalja Hranica i Katarine u Dubrovniku 1406.–1413. godine*), *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu* 28 (1999) 57–103; Е. Kurtović, *Kretanje u depozitu Sandalja Hranica u Dubrovniku 1413–1435. g.*, *Hercegovina* 11–12 (Mostar 2000) 29–53; Е. Куртовић, *Јелена Хранић у банкарским пословањима у Дубровнику и Котору*, *Зборник за историју БиХ* 5 (Београд 2008) 89–113.

² DAD, *Diversa Cancellariae* XXXVIII, fol. 300.

*Текст***

- Ми кнезь, властеле и вьса ѡпкина град(а) Дѣбровника даѣмо
 |2| ѡ знаньє како Прибисавъ Похваликъ постави и прѣда ѡ нашъ
 |3| комѡнь ѡ ѡпкинѡ ѡдъ стране г[оспо]д[и]на воѡводе Санѣдала
 да стои ѡ покладѣ: |4| кѡнѡ иконицѡ златѡ, а кс(ть) ѡ нѡи литра и
 5 кѡдан [н]а десете ѡначѣ |5| съ ѡбразѡм[ъ] прѣчисте Г(о)сп(о)гѣ и съ
 мнозѣми инѣми ѡбрази и съ |6| седамъ баласъ и съ шесть баласиновъ
 и съ девет[ъ]³ жмиральдовъ |7| и съ двадесети и шесть зрнь бисера. И
 кѡнѡ направѡ коньскѡ: |8| ѡзда, прѣсине и похѣѣ кожно срѣбровѡм[ъ]
 позлакѣно а жвало |9| гвоздено и на глави тракъ свиланъ с пѣтъци
 10 бисерѣми |10| дробѣми, а кс(ть) ѡ нѡи⁴ два десети и три литре
 и деветъ ѡнчѣ. |11| Този вьсе постави да стои ѡ покладѣ на волю
 доколе⁵ к |12| г[оспо]д[и]нѡ воѡводи Санѣдалю ѡгвѡдно. И кѣде бѣде
 хѣтѣтъ ѡзети |13| да кѣ волѡмъ ѡзети, пославъ ѡвѣ нашъ р(е)чени
 листъ. Писа се |14| м(ѣ)с(е)ца кѡнварѣ .ѣѣ. д(ь)нь лѣто рѡждѣства
 15 Хр(и)с(то)ва тисѡцино |15| и четир(и) ста и третѣк на дес[е]те лѣто а
 писа Рѡско логѡфет[ъ], |16| Б[о]же помилѡи га.

Превод

Ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника дајемо на
 знање да је Прибисав Похвалић, од стране господина војводе Сандаља,
 положио и предао у нашој комуни у Општини да стоји као депозит
 (поклад): једну златну иконицу, а има у њој литра и једанаест унчи, са
 обличјем пречисте Госпође и са многим другим сликама и са седам ру-
 бина и са шест малих рубина и са девет смарагда и са двадесет и шест
 зрна бисера. И једну коњску опрему: узда, прсине и подрепник кожни
 с позлаћеним сребром и гвоздено жвало (ћем) и на глави свилена трака
 (лента) с малим бисерним куглицама, а има у њој двадесет и три литре
 и девет унчи. То све положи са намјером да стоји као депозит докле год
 господин војвода Сандаљ буде желио. И када буде хтио да га подигне,
 да га је слободан узети пославши овај наш поменути лист. Писа се

** Редакција издања и превода свих докумената: Т. Суботин-Голубовић.

³ Стојановић: десетъ.

⁴ Јиречек: нѡи.

⁵ Јиречек: докле; Стојановић: доклѣ.

мјесеца јануара 24. дан, године од Христово рођења хиљаду и четиристо и тринаесто љето, а писа Руско логотет, Боже помилуј га.

(а)

Потврда Прибисава Похвалића

Текст

+ Ва име О(ѡ)ца и Сина и Д(ѡ)ха С(вѣ)та аминь. Ва лито
рождаства Христова тисѡцно и четири ста и девето |2| на дес[ѣ]те
лито, мисеца авгѡста четврти дань, ѿ Прибисавъ Похвалићъ даю
знати |3| всакомѡ ерь придохъ ѡ Дѡбровникъ посланиемъ г[оспо]д[и]
5 на воеводе Сандаѡла. И ѡвои цю се |4| ѡдржи ѡ семъ листѡ поставе
примихъ и ѡзехъ ѡд[ѡ] властѡ дѡбровачцихъ и за то |5| моиѡмъ
рѡкомъ пишѡ и свидокѡю ерь ѡби листъ разбисмо како да веѡе ѡ
ниедно |6| врѡме не бѡде тврдъ ни да се може нимъ |7| ницѡрь питати
а за ѡстанакъ всега поклада |8| толико кои се ѡ семъ листѡ ѡдржи
10 колико ѡ дрѡ|9|зихъ листихъ ѡписасмо ѡ дрѡгомъ тетрагѡ |10| ѡ два
листа ва лито рождаства Христова тисѡ|11|цно и четири ста и девето
на дес[ѣ]те мисеца |12| ѡюла двадесети и ѡсми дань. |13| И листъ кои
ѿ имахъ ѡд[ѡ] властѡ вратихъ и на немъ |14| такоѡере ѡдписахъ.

Превод

+ У име Оца и Сина и Духа Света, амин. У љето од Христово рођења хиљаду и четиристо и деветнаесто љето, мјесеца августа четврти дан, ја Прибисав Похвалић дајем на знање свакоме да сам дошао у Дубровник послан од господина војводе Сандаља. И ово депозита што се налази у овом листу примих и узех од властеле дубровачке и због тога мојом руком пишем и свједочим да смо овај лист поништили, тако да више ни у једно вријеме не буде важећи нити да се њиме може нешто потраживати, а за остатак читавог депозита онолико колико садржи овај лист, толико у друге листове уписасмо у другој књизи на двије странице, године од рођења Христа хиљаду и четиристо и деветнаесто љето, мјесеца јула двадесет и осми дан. И лист који сам имао од властеле вратих, те и њега такође поништих.

(II)

Други лист

Физички опис и ранија издања

Оба документа (лист са потврдом) налазе се у 38. књизи архивске серије *Diversa Cancellariae*.⁶ Двапут су објављивана: К. Јиречек, *Споменици српски*, 64; Јб. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 358–359, док. 364 и 365.

Текст

+ Вѣ имѣ ѿтца и с(и)на и с[ве]тога д(8)ха, аминѣ. Да
 кс(тъ) вѣ свидѣнькѣ всакомѣ |2| маломѣ и великомѣ, ми кнезѣ,
 властеле и вѣса ѡпкина град[а] |3| дѣровника дажмо ѡзнатѣ крѣ
 5 приде ѣ дѣровник(ѣ) к намѣ кнезѣ |4| Прибавѣ мрѣгѣновик(ѣ) и
 кнезѣ Прибисавѣ Похвалица посланькм[ѣ] |5| г[оспо]д[и]на вокводе⁷
 Сандаља и ѡдѣ нѣга стране принесомѣ листѣ вѣровни |6| и поставишѣ
 ѣ нашѣ комѣнѣ ѣ ѡпкинѣ ѣ поставѣ ѡдѣ стране вок|7|водинѣ и г(о)
 сп(о)гѣ юлѣне ѣ всамѣ сакѣла а⁸ девети малахатѣ динар(ѣ) |8|
 дѣровчѣцѣхѣ, на потегѣ потезаю петѣ сатѣ и шесть десетѣ и двѣ |9|
 10 литре и деветѣ ѡнѣч(ѣ). Този вѣсе поставишѣ да стои ѣ комѣнѣ нашѣ
 |10| ѣ поставѣ а подѣ ѡви ѡвѣтѣ: да имѣ к сѣхранѣно и сѣблюдено
 вѣ |11| всакоѣ врѣме да имѣ се не море ѡдрѣжати за нѣданѣ ѡзрокѣ
 ни за ратѣ |12| ни за страхѣ ни за волю кога гвдѣ г[оспо]д[и]на
 ни за крѣвь ни за нѣданѣ ини |13| ѡзрокѣ кои би на свѣти могаль
 15 бит[и]. Я хѡтѣше ѡцѣ ѡвакои: доко|14|лѣ се ѣ животѣ г[оспо]д[и]
 нѣ воквода ѡврѣта да к волганѣ ѡнѣ ѡзети вѣзда |15| комѣ хѡкѣ⁹
 послабѣ своѣ листѣ вѣровнѣ и ѡвѣ листѣ нашѣ |16| кои имѣ смо дали
 подѣ печѣтию нашѡм[ѣ]. Яко ли би ѡвѣ листѣ |17| изѣгѣбили а ѡни
 да пошлю своѣ листове вѣровнѣ подѣ нихѣ |18| печатѣми како кѣ
 20 бит[и] наамѣ задоволено и свѣтѣ видомо |19| крѣ си ѡзимамѣ¹⁰ свои
 покладѣ више р(е)чени. И за векѣ чистотѣ |20| и ѡтворѣнькѣ ѡвакигѣ
 листѣ ѡписа намѣ кнезѣ Прибисавѣ |21| Похваликѣ своѣю рѣкою и
 ѡста ѣ насѣ ѣ комѣнѣ. И ѡцѣ хѡтѣше, |22| ца б(о)гѣ ѡклони, ако
 би се вокводи смртѣ слѣчила а ѡстане ѡстанѣк(ѣ) |23| за нимѣ

⁶ DAD, *Diversa Cancellariae* XXXVIII, fol. 315'.

⁷ Стојановић: вокводѣ.

⁸ Јиречек и Стојановић испустили.

⁹ Јиречек: хѡкѣ.

¹⁰ Јиречек и Стојановић: ѡзимамѣ.

25 или синь или дѣвоика коѣ би ималъ съ реч(е)номъ г(о)сп(о)гѡм(ъ)
 Юлѣнѡм(ъ) |24| да ꙗ ѡнъ ѡстанѣк(ъ) волѡнъ ѡзети. Ако ли би
 ѡстанѣк(ъ) не било |25| да ꙗ волѡнъ ѡзети кнезь Вѣлкѣ или кнезь Вѣкѣ
 братѣмъ мѡ |26| или нѣх(ъ) ѡстанѣк(ъ) цю ꙗ по мѡшкѡм[ъ] колѣнѡ
 30 комъ се вѡде пристѡпѣтъ |27| по племенѡ и по крѣви послѣвъ како ꙗ
 згѡра реч(е)но. Писа се ѡ избѣранѡи |28| вѣкницѣ в(о)гѡлюбимѡгѡ
 град(а) Дѡбровника, лѣто рѡждѣства Хр(и)с(то)ва |29| тисѡцино и
 четир(и) ста и третѣ на дес[ѣ]те лѣто м(ѣ)с(ѣ)ца маѣа .5.¹¹ д(ѣ)
 нь |30| ѡ Дѡбровникѡ а ѡписа Рѡско лѡгѡфѣтъ, Б[о]же помилѡи га.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога Духа, амин. Да је на знање свакоме, маломе и великоме, ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника обзнајујемо да су дошли к нама у Дубровник кнез Прибац Мрђеновић и кнез Прибисав Похвалица, послати од господина војводе Сандаља, и од његове стране донесоше, у војводино и у име госпође Јелене, лист вјеровни и положише у нашој комуни у Општини у депозит – дубровачких динара у осам врећа и омањој деветој које на ваги теже петсто шездесет и двије литре и девет унчи. То су све положили да стоји као депозит у нашој комуни, а под овим условом: да им се чува и пази у свако вријеме, да им се не може заплијенити ни због једног разлога, ни због рата, ни због страха или по захтјеву којег год господина, нити због крви (убиства, освете) нити због иједног другог разлога који би на свијету могао бити. А захтијевајући још и ово: докле год је војвода жив – да је слободан увијек да га преузме по коме хоће ако пошаље своје вјеровне листове и овај наш лист који смо им дали са нашим печатом. Уколико би изгубили овај наш лист, а они нека пошаљу своје вјеровне листове (овјерене) са њиховим печатима, што ће нама бити довољно и свијету очито да они подижу свој напријед поменути депозит. И ради веће очигледности и постојаности, овакав исти лист исписа нам својом руком кнез Прибисав Похвалић који је остао код нас у комуни. И ако се деси, не дај Боже, да војвода умре а иза њега остане потомство, син или дјевојка, које би имао с поменутом госпођом Јеленом, да га (депозит) могу подићи потомци, а уколико не буде било потомака – да га могу узети његова браћа кнез Вукац или кнез Вук или њихово потомство по мушком кољену како коме буде пристѡјало по племену и по крви

¹¹ Лиречек: .г.

шаљући (на начин) који је горе наведен. Писа се у изабраној вијећници од Бога вољеног града Дубровника године од рођења Христа хиљаду и четиристо и тринаесто љето, мјесеца маја шести дан, у Дубровнику, а записа Руско логотет, Боже помилуј га.

(б)

Потврда Прибисава Похвалића

5 ⟨Ва име Оца и Сина и⟩ Духа Света аминь. Рожаства Христова
 тисџино и четири ста и дев(ето) |2| на дес[е]те лито мисеца агџста
 четврти дань ꙗ Прибисавъ Похвалићъ даю џзнати всако|3|мџ ерь
 посланиемъ г[оспо]д[и]на воеводе Сандаља доидохъ џ Дџбровникъ
 10 кн[е]зџ и к власти|4|лемь.¹² И все џо се џдржи поклада џ сем листџ
 овьди писаномъ џ семъ тетрагџ |5| примихъ и листъ кои воевода
 имаше под печатню вџ[ъ] Дџбровника вџет[ъ] га властелем[ъ] |6|
 вратихъ и зато моимъ[ъ] рџкомъ вџ[ъ]писахъ ихъ оба и свидокџю
 10 за все а за встанакъ поклада |7| кои се џдржи |8| џ семъ и џ дрџзихъ
 |9| листихъ џписасмо |10| наприџ џ дрџгомъ |11| тетрагџ џ два |12|
 листа ва лито |13| рожаства г[оспо]д[и]на |14| тисџино и чети|15|ри
 ста и девето |16| на дес[е]те лито |17| мисеца агџста |18| четврти
 дань.

Превод

⟨У име Оца и Сина и⟩ Духа Света, амин. Рођења Христова хиљаду и
 четиристо и деветнаесто љето, мјесеца августа четврти дан, ја Прибисав
 Похвалић дајем на знање свакоме да сам, послан од господина војводе
 Сандаља, дошао у Дубровник кнезу и властели. И све што се налази од
 депозита у овом листу овдје писаном у овој књизи примих и листове
 које је војвода имао печачене из Дубровника вратих опет властели и зато
 их мојом руком поништих оба и свједочим за све, а остатак депозита
 који се налази у овом и у другим листовима уписасмо напријед, у другој
 књизи у два листа, године од рођења Господина хиљаду и четиристо и
 деветнаесто љето, мјесеца августа четврти дан.

¹² Стојановић: **ВЛАСЕЛЕМЪ.**

(III)
Трећи лист
Физички опис и ранија издања

Документи, депозитни лист са потврдом, налазе се исписани на двије странице у 38. књизи архивске серије *Diversa Cancellariae*.¹³ Објављени су двапут: К. Јиречек, *Споменици српски*, 65–66; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 360–362, док. 366 и 367. Текст трећег листа је након неколико дана дјелимично измијењен, те је поново исписан под другим датумом у истој књизи поменуте архивске серије.¹⁴ Главна разлика између ова два текста се састоји у томе што су у документу коначне верзије (овдје означене као III б) изостављени дијелови који изражавају цијену новца у злату, тј. дукатима. Текст коначне верзије досад није објављиван, док је потврду издао Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 362, док. 368. Текст коначне верзије је у приличној мјери оштећен, и то лијева горња ивица и читав доњи руб документа на првој страници, као и десна горња и доња ивица документа на другој страници. Оштећења углавном не утичу на разумијевање главног текста депозитног листа али умногоме ограничавају комплетно рашчитавање потврде Прибисава Похвалића.

Текст првобитне верзије

+ Вѣ име ѿт[ъ]ца и ѿ(и)на и ѿ(ве)тогѡ Д[8]ха аминѣ. Ми
кнезѣ, властеле [2] и вѣса ѡпкина град[а] Дѡбровника дакѡ вѣ
свидѣнѣ¹⁵ [3] всакомѡ маломѡ и великомѡ по семѣ нашемѣ пис(а)
ниѡ [4] а подѣ законном[ъ] печѣтиѡ нашѡм[ъ] како приде к намѣ
5 8 Дѡбровѣ[5]никѣ Прибисавѣ Похвалица посланѣм[ъ] г[оспо]д[и]
на вѡкводе Гандалѣ [6] с листѡм[ъ] нѣгѡвѣмѣ вѣровнѣмѣ и ѡдѣ
нѣгѡвѣ стране и на име [7] вѡкводе р(е)ченога постави 8 нашѣ комѡнѣ
8 поставѡ то цѡ се [8] 8дрѣжи 8 семѣ листѡ и подѣ 8вѣтѣ кои здолѣ
пише. И на[и]9[пр]во сребра плика сто и два десети и двѣ литре и петѣ
10 8нѣч(ъ) коѣ си [10] Прибисавѣ сѣрачѡна по всамаѣ дѡкѣтѣ литрѡ а
прими деветѣ сѣтѣ [11] и седамѣ десетѣ и деветѣ дѡкѣтѣ и ѡцѣ аспри
тѡрьсѣѣхѣ 8 три [12] сѡдѡлкѣ два десети и четири тисѡкѣ и двѣ сти и
четири десети [13] и седамѣ аспри коѣ си срачѡна и постави по четири

¹³ DAD, *Diversa Cancellariae* XXXVIII, fol. 352'–353.

¹⁴ DAD, *Diversa Cancellariae* XXXVIII, fol. 356'–357.

¹⁵ Стојановић: *свидѣник*.

- десетъ за |14| дѣкати а примише шесть сати и шесть дѣкати и седамъ
 15 аспри |15| и шцѣ дѣкати златѣхъ петъ тисѣкѣ и седамъ сати и два
 дѣката |16| и шцѣ ѡ кдномъ[ъ] сакѣлю динар(ъ) котворсѣхъ тисѣкю
 и три десети |17| и деветъ пер(ъ)пер(ъ) коѣ срачѣна по три пер(ъ)
 пер(ъ) за дѣкати а примаю |18| три ста и чет(и)ри десетъ и шесть
 дѣкати и два на десете динари и шцѣ |19| ѡ два сакѣла динар(ъ)
 20 дѣбровчѣхъ тисѣкю и сто пер(ъ)пер(ъ) а срачѣна ꙗко по три пер(ъ)
 пер(ъ) за дѣкати а прима три ста и шесть десетъ и шесть |21| дѣкати
 и два десети и четир(и) динаре тои тако срачѣнаше ꙗко бѣде се |22|
 пакѣ ѡзети да си такоꙗко шпетъ лицемъ ѡзмѣ. Я подѣ швъ ѡвѣтъ
 |23| постави въсе више р(е)чено ѡ покладѣ: да ꙗко волѣанъ г[оспо]д[и]
 25 нъ воквода Сандаля |24| ѡ всако врѣме ѡзети самъ свѣшм[ъ] али
 своимъ слѣгами пославъ свѣдоучно |25| съ зламенькм[ъ] с листом[ъ],
 а подѣ нѣгшвѣшм[ъ] законншм[ъ] печѣтию, тако шнъ |26| тако
 нѣгшв(ъ) встанѣк(ъ) ако би мѡ Б(о)гѣ далѣ сина, тѣда синѡ или би
 два или |27| ꙗданъ или би колико бихъ(ъ)¹⁶. Ако ли би сина не било а
 30 ꙗци била или векъ |28| ꙗкри тѣда ꙗкри како синѡ волѣ ꙗкремъ како
 синѡ. Згвдило би се, ꙗа |29| Б(о)гѣ не дай, тер(ъ) и ꙗкри не било,
 тѣда г(о)сп(о)ги Юлѣни ꙗкри г[оспо]д[и]на кнеза Лазар(а) |30| ако
 встане послѣ мене три тисѣкѣ златѣхъ дѣкати и икона злата |31| а
 ини пѣнези въси и ини покладѣ волѣ колико ꙗко ꙗвдѣ ки се стави ѡ
 35 чемъ |32| ꙗвдѣ, тои въсе кнезѡ Вакѣцѡ и кнезѡ Вакѡ и конѣ нихъ(ъ)
 нихъ встанѣкѡ |33| ако сѡ мѡшци споли тѣда мѡшцѣмъ ако ли женсци
 тѣда женсцѣмъ(ъ) |34| докле ихъ постаѣ и наслѣдѡкѣ встанѣкѣ да ꙗ
 вдѣ тѣхъ и р(е)ченнихъ(ъ) |35| волѣанъ въсаки свои дѣлѣ ѡзети възда
 или мѡ вѣдѣкдномъ или како мѡ |36| ꙗвдѣ. Я доколѣ Б(о)гѣ хѡкѣ
 40 тер(ъ) смѣ(!) ꙗ воквода Сандаля живѣ да самъ |37| ꙗ волѣанъ вѣшмъ
 тѣмъ покладшм[ъ] за мога живота или ми ꙗкода |38| ѡзети въсе
 или кои дѣлѣ и шце ако би се згвдило¹⁷, ꙗа Б(о)гѣ не дай, |39| терѣ
 кнезѣ Вакѣцѣ или кнезѣ Вакѣ а или кои¹⁸ нихъ встанѣк(ъ) безѣ |40|
 натрашка всталѣ да се шномѡ пѣнези дадѡ кога послѣ натражѣкѣ
 45 |41| встане. И шцѣ ако би се згвдило, ꙗа Б(о)гѣ не дай, тер(ъ) би се
 нихъ(ъ) натражѣк(ъ) |42| прѣтрѣгалѣ тѣда шнѣмъ да се даа ки бѡдѡ
 намъ ближни по крѣви |43| како крѣвь подаѣ, а згвди се¹⁹ ако би ти
 пѣнези дотлѣ не ѡзети. |44| И на то ми кнезѣ, властеле и вса шѣкина

¹⁶ Јиречек: било.¹⁷ Јиречек: згвдило.¹⁸ Стојановић: ки.¹⁹ Јиречек испустио.

гр[а]да Дубровника примисмо |45| и записасмо 8 вѣр8 и 8 клетв8
 50 наш8 како да р(е)ченом8 вокводи Гань|46|далю и по нѣмь вѣѣмь
 како се згвѣра пише вѣи покладѣ ки стави |47| воквода Гандалѣ некѣ
 погинѣти ни на мѣнѣ дойти ни за нѣднога |48| члов(ѣ)ка волю сегаи
 свѣта ни за сил8 ни за заповѣдѣ ни за прошню |49| ни за кѣпню ни
 за нѣдно дѣло али би нашега племенитога г[оспо]д[и]на |50| с(ве)те
 55 крѣне краля 8грѣскога али г[оспо]д[и]на тѣрскога али заморѣскога
 |51| али босанскога али кога гвдѣ г[оспо]д[и]на сегаи свѣта или коѣ
 врѣсте члов(ѣ)ка |52| тако странѣра тако грагѣнина нашега. И вѣше
 се на то вѣѣтѣмь |53| вокводи Гандалю и вѣѣмь р(е)ченнѣмь и
 ни хъ встанѣмь како се пише |54| дати имь р(е)ченни покладѣ вокводи
 60 Гандалю и встанѣмь нѣгвѣмь |55| и да тѣмь не море вѣи покладѣ
 погинѣти ни на манѣ прити |56| и кѣда би се згвдило р(е)ченом8
 вокводи Гандалю али ком8 вѣдѣ ни хъ сѣ |57| нашѣмь градѣм[ъ] али
 с кимь вѣдѣ насѣ кою рѣтѣ али кою неприѣзѣнѣ |58| имѣтѣ, ѣа Б(о)гѣ
 не даи, али за коѣ прѣдѣлѣжѣ да се и за тои не море |59| 8дрѣжати
 65 или не дати н8 да се даа 8 всако врѣме кѣда 8сѣхѣте |60| како ѣ
 згвѣра р(е)чено. И вѣщѣ хѣтѣ вѣзда кѣди вѣдѣ хѣтѣтѣ 8зѣти |61|
 више р(е)чени покладѣ, да пошлю вѣакигѣ дрѣги листѣ кои ѣ изѣ
 сега |62| исписанѣ подѣ нашѣм[ъ] печѣтию. Яко ли би га изѣгѣбили,
 а вѣни да пошлю |63| своѣ листѣ вѣровне подѣ своими печѣтѣми
 70 вѣнакои да ѣ видѣмо |64| и вѣрованно свѣтѣ и задовољно како вѣни
 8зимѣмь вѣпетѣ свои више |65| р(е)ченни покладѣ. И за вѣкѣ чистѣтѣ
 и вѣрованѣ Прибисавѣ р(е)ченни своѣю |66| рѣкою 8писа вѣакигѣ
 листѣ подѣ нѣгвѣм[ъ] печѣтию и тѣи листѣ |67| вѣста 8 наасѣ 8
 комѣнѣ. Писа се 8 изѣбранѣи вѣкниѣтѣ б(о)гѣлюбѣмагѣ град[а] |68|
 75 нашегѣ Дубровника, лѣта рѣжѣдѣства Хр(и)с(то)ва тисѣщѣно и ѣт(и)
 ри ста и третѣмь |69| на десѣте лѣто м(ѣ)с(е)ѣца вѣктѣврѣа .лѣ. д[ѣ]нѣ
 а 8писа Рѣско лѣгѣфѣтѣ, Б(о)жѣ по|70|милѣи га.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога Духа, амин. Ми кнез, властѣла и
 сва Општина града Дубровника овим нашим писањем, а под законитим
 нашим печѣтом, дајемо на знање свакоме, малѣме и великоме, да је до-
 шао код нас у Дубровник Прибисав Похвалиѣца послан од господѣина вој-
 воде Сандаѣа с његовим вѣјерѣвним листѣм и са његове стране и у име
 рѣченог војводе положио у нашој комуни као депѣзит то што садрѣжи овај

лист и под условом који је доље наведен. И понајприје пликог сребра сто и двадесет и двије литре и пет унчи које је Прибисав обрачунао по осам дуката за литру и доби (што износи) 979 дуката и још у три вреће 24.247 турских аспри које је обрачунао и положио по четрдесет за дукат и доби 606 дуката и седам аспри и још 5702 златна дуката и још у једној врећи которских динара 1039 перпера које је обрачунао по три перпере за дукат и доби 346 дуката и 20 динара и још у двије вреће динара дубровачких 1100 перпера и обрачуна је по три перпере за дукат и доби 366 дуката и 24 динара, све то тако срачунаше да када се пак (депозит) буде узимао, да се подигне такође у том износу. А под овим условом положи све напријед поменуто у депозит: да га је слободан подићи господин војвода Сандаљ лично или по својим слугама у било које вријеме уколико пошаље свједочанство са знамењем (грбом) и с листом а са његовим законитим печатом, како он, тако и његово потомство. Уколико ли му Бог подари сина, онда син, било двојица или јединац или колико их буде било, уколико би умјесто сина била једна или више ћерки, тада ћерка као и син, да је слободна ћерка попут сина (подићи депозит). Уколико би се, не дај Боже, десило да и ћерки не буде било, тада, уколико ме надживи, госпођи Јелени, ћерки господина кнеза Лазара, (да се да) три хиљаде златних дуката и златна икона, а сав остали новац и депозит колико год износио и у било ком облику (валути) то све (да се да) кнезу Вукцу и кнезу Вуку и њиховом потомцима, било мушким било женским, докле год постоје и насљеђује их њихово потомство, да је од тих и поменутих вољан увијек подићи свако свој дио или (читав износ) одједном или како год хоће. А докле год Бог буде хтио па сам ја, војвода Сандаљ, жив, да сам слободан за живота (располагати) са свим тим депозитом било да желим узети све или који дио, а још ако би се, не дај Боже, догодило да и кнез Вукац или кнез Вук или који њихов потомак остане без насљедника, да се новац да ономе ко преостане након потомака и уколико би се, не дај Боже, догодило па се и њихова лоза угаси, тада да се (депозит) да онима који су им по сродству најближи колико сродство допушта, уколико тај новац дотад не буде био подигнут. И на то, ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника, пристасмо и записасмо у вјеру и заклесмо се поменутом војводи Сандаљу и преко њега свима напријед наведеним, да овај депозит, који је војвода Сандаљ уложио, неће пропасти, а понајмање допасти неком човјеку ниједном намјером овога свијета, ни по сили, ни по заповијести, ни молбом, ни откупом нити помоћу било које радње нашег племенитог владара, свете круне краља угарског или

турског владара или прекоморског или босанског или којег год владара на овоме свијету, или којег год човјека, како странца, тако и нашега грађанина. И још једном обећавамо војводи Сандаљу и овим поменути и њиховим потомцима да ћемо им дати речени депозит (на начин) како је напријед наведен, било војводи Сандаљу, било његовим потомцима, и да им овај депозит не може пропасти или коме допасти. И уколико би поменути војвода Сандаљ или ко од његових, не дај Боже, заратио са нашим градом, или имао какав сукоб с неким од нас (наших грађана) или некакве дугове (према нашим грађанима) да се и због тога не може задржати или не дати, него да се (депозит) може подићи у свако доба кад год хоће, како је и напријед наведено. И још, сваки пут кад буду хтјели да подигну напријед поменути депозит, да пошаљу овакав други лист под нашим печатом који је исписан из овога (листа). Уколико би га изгубили, нека онда пошаљу своје вјеровне листове под својим печатима да се зна и да је пред свијетом увјерљиво и задовољно како они опет подижу свој напријед поменути депозит. И ради још веће очигледности и поузданости наведени Прибисав својом руком исписа овакав лист са његовим печатом и тај је лист остао код нас у Општини. Писа се у изабраној вијећници од Бога вољеног нашег града Дубровника, године од рођења Христа хиљаду и четиресто и тринаесто лјето, мјесеца октобра тридесети дан, а записа Руско логотет, Боже помилуј га.

(в)

Потврда Прибисава Похвалића

Текст

5 + Ћ Прибисавъ Похвалићъ пишѣ моѡмъ рѣкомъ и свидокѣю ере
ѡви листъ ѣ семъ тетрагѣ и |2| <листъ> кои ѣ битъ из овогаи исписанъ
и трети кои самъ биѡ моѡмъ рѣкомъ писаѡ все три ѡд[ъ]писасмо
<те>|3|ре се с властели немогосмо ѣгодити а ѣчинисмо дрѣги записъ
ѣ семѣре тетрагѣ за ѡвимъ. |4| Листъ писанъ ѡа лито рожастѡа
Христовѡа тисѣтно и четири ста и третие на десете²⁰ лито.

Превод

+ Ја, Прибисав Похвалић пишем мојом руком и свједочим да овај лист у овој књизи и <лист> који ће бити из овога исписан и трећи који

²⁰ Стојановић: **ДЕСЕТЕ**.

сам био мојом руком писао – сва три поништисмо због тога што се са властелом нисмо могли договорити, а сачинили смо други запис у овој истој књизи иза овог. Лист писан године од рођења Христа хиљаду и четиристо и тринаесто љето.

(III 6)

Текст коначне верзије

<.....>а и Г(и)на и Г(ве)тога Д(8)ха аминь. Ми к(е)зь владѣши,
 властеле |2| <....> шпкина град(а) Дѣровника даѣмо въ свидѣньє
 всакомъ |3| мал(у)мъ и великомъ по сѣмъ нашѣмъ пис(а)нию а подѣ
 законномъ |4| печѣтию нашѣмъ[ъ] како приде к намъ 8 Дѣровъникъ
 5 Привиславъ |5| Похваликъ посланьѣмъ[ъ] г[оспо]д[и]на вокводе
 Сан'дала с листѣмъ[ъ] нѣгѣвѣмъ вѣровѣмъ и ѡдѣ нѣгѣвѣ
 стране и на имѣ вокводе р(е)ченога |7| постави 8 нашѣ комѣнь 8
 покладѣ що то се 8дрѣжи 8 сѣмъ листѣ |8| и подѣ 8вѣтъ кои здолѣ
 пише. И наипрѣво сребра плика сто и два |9| десети и двѣ литре и
 10 петъ 8ньч(ъ) и ѡщѣ аспри тѣрѣцѣхъ 8 три |10| сакѣлѣ два десети
 и четири тисѣкѣ и двѣ сти и четири |11| десетѣ и седамъ аспри и
 ѡщѣ дѣкати златѣхъ петъ тисѣкѣ |12| и седамъ сати и два дѣката
 и ѡщѣ 8 ѣдномъ[ъ] сакѣлю динар(ъ) котѣр(ъ)сѣцѣхъ[ъ] |13| тисѣкю и
 три десети и деветъ перѣпер(ъ) и ѡщѣ 8 два сакѣла |14| дин(а)р(ъ)
 15 дѣровчѣхъ добрѣхъ тисѣкю и сто перѣпер(ъ). Я подѣ ѡви 8вѣтъ
 |15| постави въсе више р(е)чено 8 покладѣ: да ѣ волѣнъ г[оспо]д[и]
 нь воквода Санъ|16|далѣ 8 всако врѣме самъ собѣмъ[ъ] али своими
 слѣгами пославъ съ златѣмъ[ъ] |17| с листомъ[ъ] а подѣ нѣгѣвѣмъ[ъ]
 печѣтию законномъ[ъ], тако ѡнъ тако нѣ|18|гѣвѣ встанѣк(ъ) ако би
 20 мѣ Б(о)гъ далѣ сина тѣда синѣ или би два или би |19| ѣданъ или би
 колико бихъ(ъ). Ако ли би с(и)на не било а къци била или векѣ |20| кѣри
 тѣда къ кѣри како синѣ волѣ къ кѣремъ како синѣ. Згѣди|21|ло би се,
 ца Б(о)гъ не даи, тер(ъ) и къ кѣри не било тѣда г(о)сп(о)ги Юлѣни
 |22| къ кѣри г[оспо]д[и]на кнеза Лазара три тисѣкѣ дѣкати златѣхъ
 25 и икон(а) |23| злата, а ини пѣнези въси и ини покладѣ волѣ колико
 га ѣ гѣдѣ |24| кои се стави 8 чѣмъ ѣ гѣди тои въсе кнезѣ Влѣцѣ и
 кнезѣ |25| Влѣцѣ и конѣ нихъ(ъ) нихъ(ъ) встанѣкѣ ако сѣ мѣшци споли
 тѣда мѣшцѣмъ |26| ако ли женѣцѣ тѣда женѣцѣмъ докле ихъ(ъ)
 постаѣ и наслѣдѣкѣ |27| встан(ъ)къ да ѣ ѡдѣ тѣхъ[ъ] и р(е)ченѣхъ
 30 волѣнъ въсаки свои дѣлѣ 8зети |28| възда или мѣ ѡдѣѣдномъ[ъ] или

како м8 гвдѣ. Я доколе Б(о)гъ хѡкѣ |29| тер(ь) с[а]мъ га воквода
живѣ да смѣ(!) га волганъ всѣмъ тѣмъ покладѡмъ |30| за мога
живота или ми кѣда ѡзети всѣ или кои дѣль. И шѣ |31| кѣда би
се згвдило, ѡа Б(о)гъ не даи, тер(ь) кнезь Влькѣ или кнезь |32|
35 Вакъ а или кои ни хѣ встанѣк(ь) безъ натражка встали да се шномѡи
|33| пѣнези дадѡ кога послѣ натражѣк(ь) встане, и шѣ кѣда би
се згвд|34|<..>ло, ѡа Б(о)гъ не даи, тер(ь) би се ни хѣ натражѣк(ь)
прѣтрѣгалъ, тѣда шнѣ<..> |35| да се даа ки вѡдѡ наамъ ближни по
крѣви како крѣвь подаѣ, |36| а згвди се ако би ти пѣнези дотолѣ не
40 били ѡзети. И на то ми |37| кнезь, властеле и вса шпк<..>а град[а]
Дѡбров<ника> примисмо <и за>|38|писасмо ѡ вѣрѡ и ѡ клетвѡ нашѡ
како да р(е)ченомѡ воквод<.....> |39| и по нѣмъ швѣмъ како се згвра
пише шви покладѣ кои стави |40| воквода Гандаль некѣ погинѡсти
ни на мѣнк дойти ни |41| за нѣднога члов(ѣ)ка волю сегаи свѣта ни
45 за силѡ ни за заповѣдѣ |42| ни за прошню ни за кѡпню ни за нѣдно
дѣло али би нашега плѣ|43|мени(т)шга г[оспо]д[и]на с[вѣ]те крѡне
кралѡ ѡгрѣскога али г[оспо]д[и]на тѡрскога |44| али заморѣскога
али восанскога али кога гвдѣ г[оспо]д[и]на сегаи свѣта |45| или
коѣ врьсте члов(ѣ)ка тако странѣра како граганина нашега. |46| И
50 шѣ се на то швѣтѡжѡ вокводи Ган'далю и швѣмъ р(е)ченемъ |47|
и ни хѣ встанѣкѡ како се пише дати имъ р(е)чени покладѣ вокводи
|48| Ган'далю и встанѣкѡ нѣгвѡ и да тѣмъ не море покладѣ шви
|49| погинѡсти ни на мѣнк прити и кѣда би се згвдило р(е)ченомѡ |50|
вокводи Ган'далю али комѡ шдѣ ни х(ь) с нашѣмъ градѡм[ь] али
55 скимъ |51| шдѣ насъ кою ратѣ али кою непригазѣнъ иматѣ, ѡа Б(о)гъ
не даи, |52| али за коѣ прѣдльжѣ да се и за тои не море ѡдрѣжати
|53| или не дати нѡ да се даа въ всако врьме кѣди ѡсѣхѡте како ѣ
|54| р(е)чено згвра. И шѣ хѡтѣ възда кѣди вѡдѡ хтѣтъ ѡзети
више |55| р(е)ченни покладѣ да пошлю дрѡги швакигѣ листѣ подѣ
60 нашѡм[ь] |56| печѣтию кои имъ смо изъ швогаи исписавъ дали. Яко
ли би га изъ|57|гѡбили, а шни да пошлю своѣ добре люди съ своими
листѣми |58| вѣровнѣми подѣ ни х(ь) печатѣми како кѣ наамъ бит[и]
задоволено |59| и свѣтѡ шчито крѣ си шни ѡзимлю свои покладѣ више
|60| писанни. И за вею чистотѡ и вѣрованѣкѣ Прибисавъ р(е)чени |61|
65 свою рѡкою ѡписа намъ швакигѣ дрѡги листѣ подѣ <нѣ>|62|гвѡм[ь] |62|
печѣтию и шта ѡ насъ ѡ комѡнѣ. Писа се ѡ избрании |63| вѣкниѣ
б(о)гѡлюбимагѡ град[а] нашегѡ Дѡбровни<.....>|64|ства Хр(и)с(то)

ва тисџцно и четир(и) ста и третѣ на <.....> |65| нѣмѣврпа .ѣ. д(ѣ)
нѣ 8 дѣбровник 8 а 8писа р8<..... |66|> помил8и га.

(Г)

Потврда Прибислава Похвалића

Текст

<.....>8ха Света аминѣ. Ва лито рожаства Хр<истова |2| тисџцно
и четир(и) ста и девѣ)то на дес[е]те лито мисеца агџста четврти <...
|3| ...>ѣ всакомѣ ерѣ посланиемѣ г(оспо)д(и)на воеводе <.... |4|>
к властелемѣ и цю годи се 8држи 8 сем листѣ п<.... |5| ...>ви под
5 печатню воевода имаше²¹ ѿд ѿпѣкине дѣб<ровачке |6| ...> вратиѣх и
на ѿвомѣ и на ѿномѣ моиѿмѣ рѣкомѣ <|7|>ю да сѣ ѿдписане и
да ни 8 едно врѣме не може се н<... |8| |9|>ти. |10| <... |11| |12|
... |13| ... |14| ...>хѣ |15| <... |16| ... |17| ... >аг8|18|<... >ж|19|<.... |20| |21|
....>и |22| <...>евѣ|23|<.....>то |24| <.....>а аг8|25|ста четвр|26|<...>и данѣ.

Превод

<.....>Духа Светог, амин. Године од рођења Христова хиљаду и
четиристо и деветнаесте, мјесеца августа четврти <.....> свакоме да сам
послан од господина војводе <.....> властели и што се год налази у овом
листу <.....> са печатом који је војвода имао од дубровачке Општине <...>
врати х и на овом и на оном мојом руком <.....> да су поништени и да се ни
у једно врјеме не може <...> августа четврти дан.

Дипломатичке особености

Приликом улагања депозита у Дубровнику исписивала су се три
идентична депозитна листа којим се то улагање потврђивало. Један је
био уписиван у канцеларијске књиге у форми записника, други печатен
печатом дубровачке општине, а трећи печатом улагача. Дипломатичка
структура ових листова врло је једноставна и састоји се од интитулације,
промулгације, експозиције, диспозиције и датума. Други и трећи лист са-
држе још у уводном дијелу симболичку и вербалну инвокацију. Листови
са печатима нису сачувани и они су вјероватно уништени у врјеме када
су вршене измјене и када се састављао нови депозит. Документа која
објављујемо представљају депозитне листове у форми записника. На

²¹ Стојановић: и наше.

лијевим маргинама листова остале су сачуване пропратне забиљешке Сандаљевог посланика Прибисава Похвалића о изузимању депозитне имовине. Сходно томе, главни текст свих листова је поништен са двије косе црте као знак да се са њима више не може ништа потраживати. У листовима је детаљно описана процедура у вези с тим ко и на који начин смије да подигне депозит и у коликом износу. По свему судећи, изгледа да је у текст трећег листа унесен и дио Сандаљевог упутства из писма датог Прибисаву Похвалићу, што се види по томе јер је тај дио депозитног листа писан у првом лицу у форми тестаментa (редови 23–43 факсимила).²²

Важнији термини

У претходној свесци *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови: **литра** и **унча** (ГПБ 1, према регистру).

Плико сребро, 70 (страна), 9 (ред у издању); 75, 9 – мишљења историчара о овој врсти сребра су подијељена. Преовладава став да се ради о термину којим се означавао квалитет сребра.

Литература: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, 167–168; E. Kurtović, *Državni depozit*, 85; D. Kovačević-Kojić, *Pliko srebro iz Srednje Bosne u trgovačkim knjigama braće Kabužić (1426–1433)*, Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998), Sarajevo 2010, 59–68.

Просопографски подаци

У претходној свесци *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност: **Прибисав Похвалић (Похвалица)** (ГПБ 4, према регистру).

Прибац Мрђеновић, 67 (страна), 4 (ред у издању) – властелин Сандаља Хранића.

Литература: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњег века, Београд 2003, 373–374; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 341, 444.

Госпођа Јелена, 67, 8; 68, 26; 71, 32; 75, 23 – трећа по реду ћерка кнеза Лазара. Рођена је између 1366. и 1371. године. Била је од око 1386.

²² Детаљнији опис депозитне процедуре као и свих улагања видјети: E. Kurtović, „*Državni depozit*“, 70–83; Isti, *Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413–1435. g.*, 29–53.

или 1387. удата за Ђурђа Страцимировића Балшића с којим је стекла сина Балшу III. Заједно са њим је од 1405. до краја 1412. с прекидима водила рат против Млечана око посједа у Зети. Крајем 1411. удала се за Сандаља Хранића поставши његова трећа супруга. Подигла је Цркву Св. Богородице на острву Горици (Бешка, Брезавица) на Скадарском језеру у којој је и сахрањена 1443. године.

Литература: М. Пурковић, *Кћери кнеза Лазара*, Београд 1996, 73–91; *Историја Црне Горе* 2, Титоград 1970, по регистру; Ђ. Тошић, *Сандаљева удовица Јелена Хранић*, ЗРВИ 41 (2004) 423–440; Е. Куртовић, *Јелена Хранић у банкарским пословањима у Дубровнику и Котору*, Зборник за историју БиХ 5 (Београд 2008) 89–113.

Кнез Вукац, 68, 27; 71, 35, 43; 75, 26; 76, 34 – брат Сандаља Хранића и отац Стефана Вукчића Косаче, доцнијег херцега од Св. Саве. Његови посједи су се налазили у области Дрине. Умро је 1432. године.

Литература: С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 5, 6; Д. Спасић, А. Палавестра, Д. Мрђеновић, *Родословне таблице и грбови српских династија и властеле*, Београд 1991², 149–156; *СБР* 2, Нови Сад 2006, 415 (С. Ћирковић).

Кнез Вук, 68, 27; 71, 35, 43; 75, 27; 76, 35 – брат Сандаља Хранића. Посљедњи пут се помиње почетком 1425. године.

Литература: Д. Спасић, А. Палавестра, Д. Мрђеновић, *Родословне таблице*, 149–156; *СБР* 2, 396 (С. Ћирковић).

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Département d'Histoire

**PREMIERE, SECONDE ET TROISIEME ATTESTATIONS DE
DEPOT DU VOIVODE SANDALJ AVEC LEURS CONFIRMATIONS**

Attestations:	Confirmations:
(I) 1413, Janvier 24.	(a) 1419, août 4.
(II) 1413, mai 6.	(b) 1419, août 4.
(IIIa) 1413, octobre 30.	(v) 1413, avant le 5 novembre.
(IIIb) 1413, Novembre 5.	(g) 1419, août 4.

Résumé

Ce travail s'intéresse à trois documents dont le contenu principal tient à l'inventaire des biens entrant dans un dépôt du voïvode Sandalja Hranić que son serviteur, Pribisav Pohvalić, a remis en garde à Raguse en 1413. Le contenu de ces attestations de dépôt a été modifié à plusieurs reprises, de sorte qu'il apparaît que des émissaire du voïvode ont à plusieurs reprises retirer une partie de ce dépôt, comme l'atteste des annotations sous forme de confirmations apposées dans les marges de chacune des attestations. Ce travail propose une transcription de tous les textes en ancien serbe et leur traduction en serbe moderne, les explications indispensables des termes prosopographiques et autres qui y figurent, ainsi qu'un inventaire de leurs éditions antérieures.

Mots-clés: Sandalj Hranić, Pribisav Pohvalić, Raguse, dépôt (*поклад*).

Милош Ивановић*

Београд

ПОВЕЉА ХЕРЦЕГА СТЕФАНА ВУКЧИЋА ДУБРОВЧАНИМА

На Међуречју код Самобора, 1461, октобар 13.

Сажетак: Херцег Стефан Вукчић Косача повељом потврђује Дубровчанима трговачке повластице које су уживали на његовој територији. Истиче се да имају плаћати само законске царине, те да им нико не сме ометати слободу кретања. За питање решавања дугова Дубровчана према његовим људима овластио је органе Републике Св. Влаха.

Кључне речи: херцег, Дубровчани, повеља, царина, трговци, дугови, власи.

Повеља коју је херцег Стефан Вукчић Косача издао Дубровчанима 13. октобра 1461. представља један од бројних аката, којима су ова два суседа током дугог периода (1435–1466) регулисала међусобне односе. Практично, она само потврђује ранију херцегову повељу издату Дубровачкој општини 10. априла 1454, којом је иначе окончан трогодишњи рат ових двају суседа.¹ Из тог разлога мора се, ван садржаја саме повеље, тражити разлог њеног настанка. Нама се чини да узрок може лежати у чињеници да је смрћу краља Стефана Томаша, јуна 1461, дошло до промене на босанском престолу.² Са краљем Стефаном Томашевићем херцег је изгладио неспоразуме, које је имао са његовим оцем. Његов други син, Влатко, присуствовао је новембра 1461. церемонији Стефановог крунисања.³ Нови босански владар је Дубровчанима потврдио старе и издао нове повеље 23. и 25. новембра 1461. у Јајцу.⁴ Дакле,

* Истраживач-докторанд, стипендиста Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије, e-mail: misaveritatem@gmail.com

¹ Fr. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 465–469; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 72–75; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 209–210.

² С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 323; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, 244.

³ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 324; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, 245.

⁴ А. Фостиков, *Повеља босанског краља Стефана Томашевића Дубровачкој општини о дугу краља Твртка II*, ГПБ I (2008) 147–158; Иста, *Повеља босанског краља Стефана Томашевића Дубровачкој општини о дугу његовог оца краља Томаша*, ГПБ I

он је учинио исто што и херцег нешто раније. Нисмо у могућности да одговоримо на питање зашто је херцегова повеља о истом питању издата раније од краљеве. У време кад су дубровачки посланици били код херцега, тек је усвојено упутство за оне поклисаре који ће отићи босанском краљу.⁵ И њиховим упоређивањем лако је уочљиво да је повеља Стефана Вукчића нешто садржајнија.⁶ Са друге стране, негде у пролеће 1461, опет су се погоршали односи Стефана Вукчића и његовог најстаријег сина Владислава. Током тог лета Владислав је необично дуго боравио у Дубровнику.⁷ Потом је поново боравио у очевој земљи. Извори сведоче да је Владислав октобра 1461. куповао неко вино у Дубровнику, док је истовремено херцег боравио на истоку земље, где је и издао повељу Дубровчанима.⁸ Зна се да је крајем године био у миру са оцем, те потом све до марта 1462. нема података о њему.⁹ Можда су нови заплети између сина и оца натерали Дубровчане да траже потврду већ добијених повластица од херцега. Најзад, могуће је и да су на издавање ове повеље утицали фактори о којима нас постојећи извори не обавештавају. Занимљиво је истаћи да повеља прописује да се херцегови поданици око својих потраживања према Дубровчанима имају обратити кнезу и властели Републике Св. Влаха. Те одредбе није било у херцеговој повељи Дубровчанима из 1454. године.¹⁰ Истакао је такође Стефан Вукчић да су му Дубровчани обећали да ће у тим случајевима учинити правду његовим људима. Међутим, не знамо када и којим актом се на то обавезала Дубровачка општина. Важна је и чињеница да се поред осталих чиновника помињу и катунари, што, чини се, сведочи о значају влаха у држави Косача у ово доба. Краљева повеља о истом питању уопште не помиње катунаре. Заиста, познато је да је херцег Стефан имао влахе у

(2008) 159–164; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића којом наређује својим људима да не ометају дубровачке трговце*, ГПБ 1 (2008) 165–170; Исти, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику*, ГПБ 2 (2009) 153–168; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 162–167; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. I. Od osnutka do 1526*, Zagreb 1980, 229.

⁵ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику*, 160.

⁶ Уп. С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића којом наређује својим људима да не ометају дубровачке трговце*, 166–167.

⁷ С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, 243–244.

⁸ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 76; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, 247.

⁹ Исто, 247.

¹⁰ Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 72–75.

својој служби. Млетачки Сенат га чак у једном акту назива влашким војводом.¹¹

Опис и ранија издања

Повеља херцега Стефана Вукчића Косаче Дубровчанима од 13. октобра 1461. сачувана је у оригиналу у Државном архиву у Дубровнику.¹² Текст документа исписан је на папиру величине 28x21,5 цм, канцеларијском минускулом у 17 редова. Подаци о времену и месту настанка повеље наведени су у последња два реда. Њен прецизан и детаљан опис дао је Грегор Чремошник. Водени знак чини представа звона највеће ширине 3,4 цм и висине 5 цм. Писар овог акта исказао је знатно мање вештине од дијака Радивоја Добришевића, који је саставио херцегову повељу Дубровчанима из 1454. године. На документу нема украса, крст је једноставан, док је почетно слово „М“ истакнуто само продужењем првог стабла. Одељци су одвајани један од другог са четири тачке (· · ·) и повећаним следећим словом. Печат се налази утиснут на лицу испод текста, причвршћен, као што је било уобичајено, траком провученом кроз полеђине обају листова. Трака је растргана, али су видљиви остаци прореза на полеђини првог листа. Црвени восак је наливен на месту састава трака. Опет на сам восак је положен квадрат папира на који је ударен мали осмоугаони типар херцега Стефана, ширине 1,6 цм и висине 1,8 цм. Папир је пресавијен горњом половином надоле и још са леве и десне стране 1/3 према унутра. Данас је са фотографије документа читљив у потпуности само монограм који се налази у средини овог малог осмоугаоног печата. Изнад њега се назире круна као украс. На полеђини се налазе два млађа записа. Први је на десном доњем делу папира: *No 288*, док испод тог броја стоји – *1461*. Са леве доње стране је запис: *N 7 del Rasch XIV*.¹³ Издање приређујемо на основу фотографије документа, који се чува у Државном архиву у Дубровнику.¹⁴

Ранија издања: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 485; С. Новаковић, *Законски споменици*, 255; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 76. Када је

¹¹ М. Филиповић, *Структура и организација средњовековног катунa*, Симпозијум о средњовјековном катуну, одржан 24. и 25. новембра 1961. г., Сарајево 1963, 100–101.

¹² DAD, *Diplomata et Acta* XV, 288.

¹³ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM, н. с., VII (1952) 296–297.

¹⁴ Захваљујемо овом приликом на љубазности овој архивској установи.

реч о издању које је приредио Љубомир Стојановић, мора се напоменути да он није разрешавао скраћенице у тексту овог документа.

*Текст повеље***

+ Ми г[оспо]д[и]нь Стѣпанъ Божиѡм[ъ] м(и)л(о)стью херцега
 светагѡ Гаве г(о)сп(о)д(а)рь хѡмски и примор[ъ]ски кнезь дрин[ъ]
 ски |2| и велик(и) воевода рѡсага босан[ъ]скога и веѣ, дааемоу знати
 свѣмъ и свакомѡ чл(о)в[ѣ]кѡ комѡ се |3| подѡба и прѣдъ кога доиде
 5 ѡвѣ нашъ л(и)сть ѡтворени а с нашѡм[ъ] печатью вѣрован[ъ]нѡм[ъ]
 |4| ерь¹⁵ ѡчинисмо м(и)л(о)сть и слободѡ и дасмо верѡ и рѣчь нашѡ
 г(о)споц[ъ] кѡ за волю и приѣ|5|занъ многѡпочтенога кнеза ѡбраннога
 и властѡ дѡбровачциехъ свѣмъ слѡгамъ |6| и трѡговцем[ъ] дѡбро-
 вачцием[ъ] да хѡде и прѣхѡде слободно и безъ(!) сѡмнено¹⁶ прѣко
 10 нашега |7| рѡсага своиеми карвани и с инием[ъ] трѡгом[ъ] бза¹⁷ всаке
 сѡм'не и бзакон'не заврѣтице |8| ѡдъ нас[ъ] и ѡдъ слѡгъ нашиех[ъ]:
 Плаѣае намъ наше прааве закон'не царине и бродѡвѡ¹⁸ |9| гдѣ е ѡѡ¹⁹
 пристои ∴ Паче заповѣдамъ воеводамъ, кнзѡвѡм[ъ]²⁰, жѡпанѡм[ъ],
 цариникѡмъ, |10| глобарѡмъ, катѡнарѡм[ъ] и в[ъ]сакога стаѣньѣ
 15 людемъ слѡгамъ нашием[ъ] тко сѡ подъ мои |11| послѡхъ а нѣсѡ
 сѡпроѣкъ намъ, да се ниткоръ мои слѡга не задие ни за кога ѡдъ
 слѡгъ |12| и трѡговацъ дѡбровачциех[ъ] ниеднѡм[ъ] бзаконѡм[ъ]
 заврѣтицѡм[ъ] ни хѡдием[ъ] ѡчиненикѡм[ъ] ни за еднѡ |13| стваръ
 ни за кое прѣдѡжъе нека хѡде и прѣхѡде слободно и безъсѡмнено²¹.
 20 Я ѡ сѡ комѡ |14| ѡдъ моиех[ъ]²² слѡга дѡжни кои дѡбровчане а ви
 поѣѣте прѣдъ кнза и властели дѡбровач[ъ]ке |15| да вам[ъ] ѡчине
 правдѡ и ѡправѡ ерь ми сѡ на тои ѡбѣтти.
 |16| ∴ Писанъ ва лѣта роц[ъ]ва Х(ри)ст(о)ва ѡѡѡѡ м[ѣ]с[ѣ]ца
 ѡктовриѣ д[ъ]нь г[д]и на Ме|17|ѣѡрѣчью подъ Гамѡборѡм[ъ].

** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

¹⁵ Миклошич и Новаковић: ере.

¹⁶ Миклошич и Новаковић: безъсѡмнено; Стојановић: безъ сѡмнено.

¹⁷ Миклошич и Новаковић: безъ; Стојановић: бза.

¹⁸ Стојановић: бродѡве.

¹⁹ Новаковић: што.

²⁰ Миклошич, Стојановић и Новаковић: кнзѡвѡм[ъ].

²¹ Миклошич, Стојановић и Новаковић: безъсѡмнено.

²² Миклошич и Новаковића: моиехъ.

Превод повеље

+ Ми, господин Степан, Божјом милошћу херцег Светог Саве, господар хумски и приморски, кнез дрински и велики војвода русага босанскога и још, дајемо на знање свима и сваком човеку коме је прилика и пред кога дође овај наш отворени лист са веровним печатом, да смо учинили милост и слободу. И дали смо веру и реч нашу господску за љубав и пријатељство многостојнога кнеза одабранога и властеле дубровачке, свим слугама и трговцима дубровачким – да долазе и пролазе слободно без сумње преко нашег русага својим караванима, и са другом робом, без сваке сумње и незаконите сметње од нас и од наших слугу. Плаћаће нам наше праведне законите царине и бродове, где шта пристаје. Даље, заповедам војводама, кнезовима, жупанима, цариницима, глобарима, катунарима и свим постојећим људима, слугама нашим које су под мојом влашћу а нису против нас, да се ниједан мој слуга не задева ни са једним од слугу и дубровачких трговаца ниједним незаконитим ометањем ни злим поступком, ни за једну ствар нити за који дуг. Нека долазе и пролазе слободно и без сумње. А што су коме од мојих слугу дужни који Дубровчани, а ви пођите пред кнеза и властелу дубровачку да вам учине правду и расправу, јер су ми то обећали.

Писано године Христовог рођења 1461. месеца октобра 13. дана на Међуречју под Самобором.

Дипломатичке особености

На почетку документа налази се симболичка инвокација у виду крста. Херцегова интитулација се овде не разликује од оне из других савремених докумената које је издавао.²³ У акту се истиче да Стефан Вукчић даје милост и слободу Дубровчанима, што је било уобичајено за оваква владарска акта. Међутим, овде се повеља додатно учвршћује речима да је херцег дао *веру* и *реч господску*. Овај обичај је једна од особености средњовековне босанске државе. Њоме су владари даривали повластице властели, оно што је племству у другим земљама било гарантовано законима и општим привилегијама. Наша повеља представља особен случај, бар у познатим актима, да се *вера* односила на

²³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 63–83; Р. Михаљчић, *Идејна подлога титуле херцега*, Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине, Ћоровићеви сусрети прозних писаца у Билећи и научни скуп историчара у Гацку, 20–22. септембар 2000. године, Билећа–Гацко–Београд 2002, 330–331 (табела).

слободно и безбедно кретање трговаца.²⁴ Тешко је рећи да ли је за истицање *вере* и *речи господске* у овом акту постојао неки посебан разлог или се тиме само желео потцртати значај документа. Датирање је извршено као и обично у босанским повељама годином од Христовог рођења. Напоменули смо већ да је печат утиснут испод текста документа. Данас је са снимка документа читљива само лигатура **Стефа(н)**. Слово **т** у облику **п** налази се као титла изнад монограма **сџа** исцртаног на средини печата. Постоји мишљење да је такво слово **п** истовремено вршило и функцију слова **ѐ**. Изнад лигатуре препознаје се представа херцешке трозубе круне. Посебан оквир за легенду не постоји на овом печату.²⁵ За нас она са снимка није читљива. Истраживачи који су раније описивали овај печат различито су је читали. По Чремошнику натпис гласи: + **сиа печат херцегга Стиепапа**.²⁶ Са друге стране, Анђелић ју је прочитао овако: + **(си) печат г[оспо]д[и]на херцегга Стиепапа**.²⁷ За разлику од већине аката Стефана Вукчића Косаче овде немамо податак ко је исписао повељу по херцеговој заповести.²⁸

Просопографски подаци

Степан (Стеџпань), 84 (страна), 1 (ред у издању) – синовац и наследник војводе Сандаља Хранића. Управљао је пространом облашћу од 1435. до своје смрти, 1466. године.

Литература: С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, Београд 1964.

²⁴ С. Ћирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“. Везе личне зависности у босанској држави, Работници, војници, духовници: Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 324–335.

²⁵ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, 297; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 76, 106; Д. Синдик, *Печати Косача*, Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине, 547.

²⁶ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, 297.

²⁷ P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, 76, 114. Анђелић је најпре (страна 76) донео скицу печата без **си** да би онда на страни 114. додао ову реч наводећи тај натпис.

²⁸ Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 63–83.

Важнији појмови и установе

Херцег (херцѣгъ), 84 (страна), 1 (ред у издању) – назив води порекло од старонемачког herizogo, чему по значењу одговара словенско воевод (*војвода*). У Римско-немачком царству добила је место на феудалној лествици одмах после краљевске титуле. Сходно томе додељивали су је краљеви или цареви. Од личности из историје средњовековне Босне носили су је Хрвоје Вукчић Хрватинић, Стефан Вукчић Косача и његови наследници. Први је титулу добио од краља Ладислава Напуљског новембра 1403. Са друге стране, Стефан Вукчић се октобра 1448. сам прогласио за херцега. Најпре се називао *херцег хумски и приморски*, а од 1449. *херцег од Светога Саве*.

Караван (карвани), 84, 10 – овај термин је у наше крајеве дошао посредством Византије, где се први пут среће у делима Константина Порфирогенита. На најбољем коњу на челу каравана јахао је крамар. Посао поносника на нашем подручју обављали су власи, којима је то био један од извора зараде.

Брод (бродwѣ8), 84, 12 – означава у нашој повељи место где се прелазила река. На том месту је господар наплаћивао *бродарину* за прелазак људи и робе. Српске средњовековне повеље бележе велики број оваквих газова. Било их је на Морави, Дрини, Белом Дриму, Пчињи, Бистрици, Ситници итд. Наплата преласка преко река представљала је значајан извор прихода владара и властеле.

С. Мишић, *Унутрашње воде и њихово коришћење у средњовековној Србији*, Додатак ИГ 1–2 (1990–1992) 63–68; *ЛССВ*, 64–65 (С. Мишић).

Глобар (*глобарѡмь*), 84, 14 – овај назив се односи на државног чиновника чија је дужност била сакупљање судских глоба. Према 188. члану Душановог законика глобар не сме ништа тражити без писмене судијине наредбе. Може се претпоставити да је као у Србији, као што се зна за Русију, глобар имао право на одређени део прихода од казне, коју треба да наплати.

Литература: *ЛССВ*, 117 (Б. Марковић).

Катунар (*катѡнарѡмь*), 84, 14 – реч је о једном од назива коришћеним за означавање старешине катуна. Употребљаван је само у западним крајевима Балканског полуострва. Стално се иначе среће у дубровачкој грађи (*catonarius*). Дешавало се да на челу једног катуна буду двојица катунара, а постоји пример где је то била и жена. Катунар је потицао из богате и угледне породице, по којој је и сам катун добио име. Задатак ових старешина је изгледа био да регулишу унутрашње односе у самим катунима. Над њима су били *кнезови*, који стоје на челу појединих влашких група и посредују између владара и катуна. То није искључивало могућност да кнез истовремено буде и катунар.

Литература: М. Филиповић, *Структура и организација средњовековног катуна*, Симпозијум о средњовјековном катуну, 86–90; Д. Ковачевић, *Средњовјековни катуни по дубровачким изворима*, Исто, 133–136; *ЛССВ*, 287 (Д. Ковачевић-Којић).

Топографски подаци

Међуречје под Самобором, 84 (страна), 24 (ред у издању) – Самобор се налазио на десној обали Дрине, недалеко од Горажда, под Боровом гором у Жупи Прибуд. Први пут се помиње 1397, у време када је породица Павловића држала ово подручје. Касније је постао познато утврђење војводе Сандаља Хранића. Када је реч о Међуречју, Јиречек је помишљао да се ради о подграђу Самобора. Дубровачка грађа пак означава Самобором и град и његово подграђе. Један попис са почетка XVIII века наводи Међуречје као село у самоборском крају. Сам Самобор није био нарочито трговински развијен, али се сматра да је ту Стефан Вукчић Косача имао један од својих дворова. Дубровачки посланици су га ту више пута посећивали. Турска војска под заповедништвом Есебега

је, почетком лета 1465, освојила међу осталим дринским градовима и Самобор.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Сарајево 1957, 73–74, 97, 103; К. Јиречек, *Трговачки путеви и рудници у Србији и Босни у средњем веку*, Зборник Константина Јиречека I, Београд 1959, 244, 245, 252, 300; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача*, 257, 259, 262; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 223, 335; М. Динић, *Земље херцега Светога Саве*, Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 183, 196–198, 247, 260; М. Динић, *Дубровачка средњовековна караванска трговина*, Исто, 308, 312, 322; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовековне босанске државе*, Сарајево 1978 (према регистру).

Miloš Ivanović

Belgrade

CHARTRE DE L'HERCEG STEFAN VUKČIĆ POUR LES RAGUSAINS

A Samobor dans le Medjurečje, 1461, octobre 13.

Résumé

L'importance de la charte de l'herceg Stefan Vukčić, en date du 13 octobre 1461, réside dans le fait qu'avec celle du roi Stefan Tomašević, elle compte parmi les dernières qui porte confirmation des privilèges commerciaux des Ragusains en Bosnie. En fait cette charte vient confirmer une charte de 1454, délivrée aux Ragusains par ce même herceg après un long conflit les ayant opposés. On y insiste sur la liberté de circulation des commerçants ragusains. Une autre disposition importante est celle qui renvoie les sujets de l'herceg devant les organes de la République de saint Blaise en ce qui concerne leurs créances auprès de Ragusains.

Mots-clés: Herceg, Ragusains, Charte, douane, commerçants, dettes, valaques.

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

ПОТВРДА ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ САНДАЉА О НАПЛАТИ ДРИЈЕВСКЕ ЦАРИНЕ**

1429, мај 12, Подкукањ

Сажетак: Признаница великог војводе Сандаља дубровачкој влади, настала поводом исплате прве рате закупа дријевске царине, сачувана је у препису. Одликује ју неколико нових елемената у оквиру постојећег формулара, па се тако овде, први пут у актима Сандаља помињу русаг у оквиру интитулације и печат, као средство овере, у оквиру промулгације.

Кључне речи: војвода Сандаљ, Дријевска царина, Кукањ, Влатко Похвалић, Дубровник, признаница.

Опис и ранија издања

Признаница¹ великог војводе Сандаља Дубровнику сачувана је у препису словенског канцелара Руска Христифоровића у књизи *Diversa Notariae*² за 1428. годину, бр. 16, f. 95, која се чува у Државном архиву у Дубровнику. Препис прати запис о регистрацији на српскословенском језику. Ово издање приређено је на основу снимка направљеног у Државном архиву у Дубровнику.³

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* II, 85, док. 103; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 331–332, док. 338.

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (ев. бр. 177029).

¹ О термину признанице, видети: С. Ћирковић, *Осумњичене повеље кнегиње Милице и деспота Стефана*, ИЧ 6 (1956) 140.

² О серији *Diversa Notariae*: Ј. Гелчић, *Дубровачки архив*, ГЗМ 22 (1910) 542–543; Ст. Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку. Књига I. О изворима*, Београд 1937, 18.

³ Захваљујемо овој архивској установи на предусретљивости.

Текст повеље***

+ Ђѣ имѣ б[о]жикѣ аминѣ. Ми г[оспо]д[и]нѣ воквода Сандаљ
 м(и)л(о)стию |2| б[о]ж[и]мѣ велики воквода рѣсага босанскога и
 векѣ, дамо |3| знати всакомѣ комѣ се подова и прѣдѣ кога ѡвѣ нашѣ
 ли|4|стѣ ѡдѣ наше листѣ⁴ ѡтворенѣ приде, а подѣ нашѣмѣ печѣ|5|тию
 5 приде ѡдѣ кнеза и властель и все ѡпкине властель |6| дѣбровчѣхѣ
 крѣ примисмо по нихѣ поклисарехѣ по |7| кнезѣ Марою Гѣндѣлику
 и по кнезѣ Жѣхѣ Гѣчетику |8| шесть сѣть златѣхѣ дѣкатовѣ
 прѣвога рока плакѣ |9| а прѣве гѣдицине⁵ ц(а)рине дрѣвѣске кога се
 плакѣ починѣ |10| плакѣти прѣви данѣ м(ѣ)с(ѣ)ца⁶ апрѣла въ лѣто
 10 рождѣства |11| Христова тисѣкю и четириста и .к. и .ѣ. лѣто какѡ
 се |12| ѣ записѣхѣ ѣдрѣжи ѡдѣ речене ц(а)рине дрѣвѣске. а теи |13|
 речене пѣнезе згора примисмо дрѣги на десете д(а)нѣ м(ѣ)с(ѣ)ца⁷ |14|
 маѣ подѣ Кѣканѣмѣ ѣ писа рѣкѣмѣ своѣмѣ Влатко По|15|хваликѣ
 синѣ кнеза Прибисава Похваликѣ.

Запис о препису

15 |16| + Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза Добрѣшка Бенѣдликѣ
 и негово |17| изабранога вѣкѣ малога га Рѣско исписахѣ више
 пи|18|санно ѡдѣ рѣчи на рѣчѣ изѣ листа г[оспо]д[и]на вокводе
 Сандаља |19| кои по поклисарехѣ дѣбровчѣхѣ више реченѣхѣ посла
 |20| г[оспо]д[и]нѣ кнезѣ и властельмѣ дѣбровчѣмѣ.

*** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

⁴ У питању је, изгледа, грешка писара, која је довела до понављања дела реченице, са малом разликом. Овде и Љ. Стојановић, као и М. Пуцић, доносе само први део: ѡвѣ нашѣ листѣ, а не и понављање ѡдѣ наше листѣ. М. Пуцић, *Споменици српски* II, 85, док. 103; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 331–332, док. 338. Како је о неким општим разликама, попут чињенице да је М. Пуцић углавном рашчитавео и разрешавао скраћенице, за разлику од Љ. Стојановића, као и о начину издавања и читања ових двају аутора, већ писано, оне нису овде донете као разлике у читању. О томе видети: *ЕСИ*, 20–21, 30–31 (Р. Михаљчић), 655–656 (С. Ћирковић). На осталим местима цитиран је само аутор, чије се читање разликује од нашег.

⁵ годицине, читају М. Пуцић и Љ. Стојановић.

⁶ Реч месец се може различито рашчитати, видети: А. Фостиков, *Четири писма босанског краља Стефана Дабиче Дубровачкој општини у вези босанских доходака*, ССА 7 (2008) 131, нап. 4. Јасно је да је овде у питању облик м(ѣ)с(ѣ)ц, који се јавља често у дубровачким актима, као и актима војводе Сандаља. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 332, док. 338; I–2, 168–169, док. 742. Исто и у реду бр. 13. Тако је овде рашчитавео и М. Пуцић.

⁷ Видети нап. бр. 6.

Превод повеље

+ У име Божје амин. Ми господин војвода Сандаљ милошћу Божјом велики војвода русага босанског и веће⁸, дајемо на знање свакоме кога се тиче и пред кога овај наш лист, од наше лист отворен стигне, а са нашим печатом дође, да смо примили од кнеза, властеле и целе општине властеле дубровачке по њиховим поклизарима, по кнезу Мароју Гундулићу и по кнезу Жуху Гучетићу, шесто златних дуката као први део исплате, а (од) прве годишње царине дријевске, за коју се исплата почела плаћати првог дана, месеца априла у години од рођења Христовог, 1429. године, како је у запису⁹ садржано, од поменуте царине дријевске. А те горе поменуте новце примили смо дванаестог дана, месеца маја, под Кукњем. А писа руком својом Влатко Похвалић, син кнеза Прибисава Похвалића.

Запис о препису

+ Заповешћу господина ми кнеза Добрушка Бенчулића и његовог изабраног Малог већа, ја, Руско, исписах више писано од речи до речи, из листа господина војводе Сандаља који, по више поменутим дубровачким поклизарима, посла господину кнезу и властели дубровачкој.

Дипломатичке одлике

Писана изјава војводе Сандаља о пријему прве рате годишње закупнине од дубровачке владе, а на име најма његове половине дријевске царине¹⁰, припада групи пословно-правних документа и представља признаницу у ужем смислу те речи.¹¹ Иако наизглед представља кратак и типичан акт, стилизација формула у оквиру дипломатичке анализе, упућује на делимичну промену формулара. Тако овај документ садржи неколико новина, у односу на дотада познату праксу Сандаљеве канцеларије.

⁸ Више, видети даље нап. бр. 12.

⁹ Мисли се на склопљени уговор о издавању царине, видети испод, нап. бр. 10.

¹⁰ Октобра 1428. војвода Сандаљ је издао свој део дријевске царине у закуп дубровачкој влади на три године, почевши од 1. априла 1429, по принципу годишње исплате у висини од 1600 дуката, у три неједнаке рате (600 + 500 + 500). Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 351–352.

¹¹ Понекад су и признанице као и разрешнице могле да буду како једноделне, тако и дводелне. Када се јављају два документа, у питању су обично изјава о предаји новца и признаница о пријему. У овом случају сачуван нам је само други део, који је могао да постоји и самостално, односно признаница о преузимању.

Након просте, односно скраћене верзије вербалне инвокације, испред које се бар у препису налази и симболичка, долази интитулација војводе Сандаља, у којој се први пут у оквиру његове титуле јавља помен русага.¹² И промулгација која следи такође представља новину, па се у њеном оквиру први пут јавља и помен печата.¹³ Експозиција са чињеницама о наплати царине, као и диспозија, овде у форми поновне потврде о пријему новца, често су повезане у тексту пословно-правних докумената, те и овде представљају целину.

Иако се још у промулгацији помиње печат, сама короборација изостала је међу завршним формулама, које овде чине датум и потпис писара. Као писац овог акта не наводи се ниједан дијак, већ Сандаљев посланик и повереник, Влатко Похвалић.¹⁴

Датум. Акт је датиран местом¹⁵ и датумом, у ком се наводе само дан и месец, оба исписана словима.¹⁶ Годину, исписану делом речима, односно словима, при чему је за последње две цифре коришћен нумерички систем слова глагољице, сазнајемо из експозиције, где се наводи и начин рачунања времена.

Печат. Судићи по речима из промулгације, документ је био запечатен, печатом који овде Сандаљ назива *наш печат*.¹⁷

¹² С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 92 (1913) 137; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 420. О термину русаг у актима Сандаља, видети: D. Lovrenović, *Bosanski rusag i sveta kruna bosanska*, Bosna franciscana XI–19 (Sarajevo 2003) 274. Према мишљењу С. Станојевића, овде се наводи и веће, као установа. С. Станојевић, *Студије*. Заправо, у питању је реч *веће*, компаратив прилога *велико*, који се често користио, на исти начин као и *к томе* у верзији скраћене интитулације. L. Nakaš, *Konkordancijski rječnik ćirilskih povelja srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo 2011, 3893–3990.

¹³ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 94 (1914) 245.

¹⁴ Често су за хумске владаре, а посебно у XV веку, признанице писали њихови поједини великаши. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 106 (1923) 80.

¹⁵ Видети под *Топографски подаци*.

¹⁶ Датум без године често је навођен такође у дубровачким приватним актима. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 132 (1928) 35.

¹⁷ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 132 (1928) 19. О печатима војводе Сандаља: P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 69–70; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 379 (са старијом литературом).

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене следеће личности: **војвода Сандаљ** (ГПБ 2, 3), **Руско** (ГПБ 2, 3).

кнез Мароје Гундулић, 92 (страна), 6 (ред у издању) – изгледа да је у питању Мароје (Николе) Гундулић, припадник властеоске породице Гундулића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 134, 331–332; I–2, 64, 123, 467.

кнез Жухо Гучетић, 92, 7 – изгледа да је у питању Georgius Clementis de Goçe, припадник познате властеоске дубровачке породице, који се у ћирилским споменицима, према мишљењу И. Манкен, јавља и као Жухо Драгојевић.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1–2 (према регистру).

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 253.

Влатко Похвалић, 92, 13 – најстарији син кнеза Прибисава Похвалића, познатог повереника и посланика војводе Сандаља. Изгледа да се у служби Сандаља јавља упоредно са својим оцем, а можда и као његов заменик, по потреби.

Литература: С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 94 (1914) 246; Глас СКА 106 (1923) 80; Е. Куртовић, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj* (према регистру); Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 71–76.

кнез Прибисав Похвалић, 92, 14 – познати дипломата, повереник и посланик војводе Сандаља, кнез и почтени витез.

Литература: С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 94 (1914) 246; Глас СКА 106 (1923) 80; Глас СКА 169 (1935) 56; Е. Куртовић, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj* (према регистру); Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 71–76; ГПБ 4, 107 (Р. Поповић).

кнез Добрушко Бенчулић, 92, 15 – у питању је вероватно познати представник породице Бенчулић у XV веку, Dobre Andree Dobre de Binçola, син Andree Dobre de Binçola.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1–2 (према регистру).

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 135.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене следеће установе и појмови: **господин** (ГПБ 1–3), **војвода**, **велики војвода** (ГПБ 2), **русаг** (ГПБ 1, 3), **лист** (ГПБ 1, 3), **кнез у Дубровнику** (ГПБ 2, 3), **властела у Дубровнику** (ГПБ 1–3), **поклисар** (ГПБ 1–3), **златни дукат** (ГПБ 1, 2), **царина** (ГПБ 1, 2), **пенезе** (ГПБ 1, 3), **кнез у Босни** (ГПБ 2), **Мало веће** (ГПБ 1, 2). Такође о овим појмовима видети и ССА 10 (2011).

Топографски подаци

Дријева, 92 (страна), 8, 11 (ред у издању) – трг Дријева налазио се у Жупи Луки у долини доње Неретве. У подели његове царине, Сандаљ почиње да учествује пре марта 1406, а у његовом поседу налази се од 1410. до 1435, са малим прекидом од 1417. до 1420. (тада је у поседу краља Остоје).

Литература: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 347–352; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, Београд 2010, 103 (С. Мишић, са изворима и старијом литературом); ГПБ 4, 129 (А. Смиљанић).

Кукањ, **Подкукањ**, 92, 13 – утврђење чији се остаци налазе у истоименом селу, изнад леве обале реке Ћехотине, на око 10 км од Пљеваља. У писаним изворима јавља се тек у XV веку, као Сандаљев посед. Двор у Кукњу имао је резиденцијалну функцију, а био је и центар владеоске културе и друштвеног живота. Сматра се да се подграђе Подкукањ налазило у подножију западне и јужне стране утврђења.

Литература: *Лексикон градова и тргова*, 160–161 (В. Петровић, са изворима и старијом литературом).

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire

Belgrade

**ATTESTATION DU GRAND VOÏVODE SANDALJ CONCERNANT
LE VERSEMENT DE LA DOUANE DE DRIJEVA**

1429, mai 12, Podkukanj

Résumé

Cette attestation du voïvode Sandalj à l'adresse du gouvernement de Raguse reconnaissant la réception du premier acompte dû au titre de la ferme annuelle de la moitié – lui revenant à compter du 1er avril 1429 – de la douane de Drijeva, se range dans une série de documents administratifs et juridiques, et représente une quittance de versement au sens étroit du terme. Du point de vue de l'analyse diplomatique, son texte se distingue du formulaire alors en vigueur par quelques éléments nouveaux: pour la première fois il est fait état, dans un acte de Sandalj, du *rusag*, soit l'assemblée de seigneurs indépendants, sous ce nom et d'un sceau, en tant que moyen d'authentification, lors de la promulgation d'un acte. On y voit aussi apparaître pour la première fois Vlatko, fils de Pribisav Pohvalić, qui est au service de Sandalj, ainsi que le titre de comte (*knez*) associé au nom de Pribisav.

Mots-clés: Voïvode Sandalj, Douane de Drijeva, Kukanj, Vlatko Pohvalić, Raguse, quittance.

Срђан Рудић*

Историјски институт
Београд

**ПОТВРДА ВЛАТКА ПОПОВИЋА И ЈУРАЈ БОГИШИЋА
ДА СУ ПРИМИЛИ КАМАТУ ОД ЗАОСТАВШТИНЕ
КНЕЗА БРАИЛА ТЕЗАЛОВИЋА****

Дубровник, 1469, јануар 14.

Сажетак: Кнез Влатко потврђује да су он и Јурај Богишић примили 20 златних дуката на име камате од заоставштине кнеза Браила Тезаловића у Дубровнику. Потврда је написана 14. јануара 1469. године у Дубровнику.

Кључне речи: Влатко Поповић, Јурај Богишић, Браило Тезаловић.

Опис документа и ранија издања

Потврда је сачувана у оригиналу и чува се у Државном архиву у Дубровнику. Исписана је курзивом у 11 редова, на листу хартије који је пресавијен на два једнака дела димензија по око 22,5x30 цм. На позадини се налази запис: *1469 adi 15 zenar. Espeditoria di Vlatcho Popouich ducatus 20 di pro d. Brailo Tesallouich.*

Ранија издања: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 172–173.

Текст документа***

5 + Ва име ѿ(ть)ца и Гина и Светога Дѣха амин(ь). Ми Влатко Поповик(ь) давам(ь) на знание |2| свакомѣ члелекѣ (!) ере примих(ь) с моемъ родинакомъ Юриемъ Хваловићем(ь) |3| ѡдъ кнеза и ѡдъ властела дѣрвовачцехъ 'к' дѣкаты златехъ(ь) ѡд(ь) поставе |4| наше
ближике кнеза Браила Тезаловића ѡто га е пристопало на годице |5| прѣта ѣ четири ста дѣката кое има ѣ комѣнѣ дѣрвовачкомѣ и есмо

* Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

*** Редакција издања и превода: Т. Суботин-Голубовић.

|6| плакени за сва времена минџта и за годице ч8џџ лето к женара
|7| месеца. А ввои оптено 8писасмо докле мег8 нами види правда
и вбна|8|ге се ком8 се вдь насъ двею 8 напредакъ в8де пристопати
10 8зимати |9| речени пр8тъ и доходакъ. Писа се 8 Д8бровник8 |10| на
дѣ дни женара мѣсец(а). Писахъ га Влатко Поповик(ь) |11| свwww
р8комъ на ч8џџ лето

Превод документа

+ У име Оца и Сина и Светога Духа амин. Ми Влатко Поповић дајем на знање свакоме човеку да сам примио с мојим рођаком Јурјем Хваловићем од кнеза и од властеле дубровачке 20 златних дуката од оставе нашег рођака кнеза Браила Тезаловића што му је припадало као годишња камата од 400 дуката које има у Дубровачкој општини и да смо плаћени за сва протекла времена и за годиште (које се свршило) 20. јануара 1469. године. Ово записасмо док се међу нама не види правда и не (нађе) установи коме ће од нас двојице убудуће припадати наведена камата и доходак. Писано у Дубровнику 14. јануара. Писах ја Влатко Поповић својом руком 1469. године.

Дипломатичка анализа

Потврда коју овом приликом објављујемо у тесној је вези са документима анализираним у претходним бројевима *Грађе*. У њој се као наследник заоставштине кнеза Браила Тезаловића први пут јавља Јурај Богишић, син Браиловог брата Богише. Дотад су корисници добити од камата на 400 дуката, колико је Браило уложио у Дубровнику, били његова кћерка Јелача и Влатко Поповић, син Радича Озрисаљића. Браило је умро 1437. и отац па све до њене смрти 1466. године, добит је припадала Јелачи. Она је тестаментом за свог наследника одредила Влатка Поповића. Он је био једини корисник годишњег дохотка од 20 златних дуката за 1465, 1466. и 1467. годину.¹

Браило је тестаментом речених 400 дуката оставио својој жени Витосави, с тим да после њене смрти корисник буде Јелача. Наслеђе би потом припало Јелачиним синовима, а уколико их она не би имала, онда

¹ P. Živković, *Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 9–1 (1973) 319–325; С. Рудић, *Три потврде кнеза Влатка Поповића о примању дохотка од заоставштине кнеза Браила Тезаловића у Дубровнику*, ГПБ 3 (2010) 153–162.

[illegible]

1469 sep 15 Genoa
Epistola di villegio poponuzzi
della r. o. d'aprio deliziosa
topallous

наследницима његове браће Хвала и Богише. Јелача је тестаментом за свог наследника одредила рођака Влатка Поповића.² Јурај Богишић, син Браиловог брата Богише, био је према тестаменту законити наследник Браилове оставштине и тражио је од Дубровчана да то уваже. У ту сврху је састављена потврда о његовом пореклу коју је потписало девет особа које су некада са Браилом биле у служби војводе Радослава Павловића. Ова потврда је састављена између 5. фебруара 1468. и 14. јануара 1469.³ Јурај Богишић је поменутом потврдом доказао Дубровчанима да је он син Браиловог брата. Анализа тестаamenta Браила Тезаловића показује да Влатко Поповић и поред садржаја Јелачиног тестаamenta није имао право на Браилово наслеђе, као и да је Јурај Богишић његов једини законити наследник.⁴

Дубровчани су и поред тога 14. јануара 1469. исплатили суму од 20 дуката и Влатку Поповићу и Јурју Богишићу. Из тога је јасно да су Дубровчани прихватили Јурја Богишића као Браиловог наследника, али да још нису донели одлуку у вези са Влатком Поповићем. Стога су једноставно решили да доходак поделе између њих двојице. Сигурно је и да Влатко Поповић није тако лако намеравао да се одрекне прихода који је користио неколико претходних година. На основу дела текста потврде у којем пише *а ѡвон ѡпћено ѡписасмо докле мегѡ нами види правда и ѡбнаге се комѡ се ѡдѡ насѡ двею ѡ напредакѡ вѡде пристопати ѡзимати речени прѡтъ и дохѡдакѡ* може се закључити да је у Дубровнику поводом овог питања вођен спор.

Документ, настао у Дубровачком архиву 16. фебруара 1470, сведочи да је Влатку Поповићу ускраћено право да користи доходак од Браилове заоставштине. Као једини наследник Браила Тезаловића именован је Јурај Богишић.⁵ Проблем наслеђа Браила Тезаловића овом одлуком ипак није био коначно решен. Потврда настала 12. фебруара 1475. сведочи да су доходак за претходну годину заједно подигли Ђурађ, син Радашина Богишића, и Влатко, син Радича Озрисаљиха.⁶

² P. Živković, *Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića*, 320–321.

³ С. Рудић, *Потврда да је Јурај Богишић синовац Браила Тезаловића*, ГПБ 4 (2011) 151–160.

⁴ P. Živković, *Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića*, 321–322.

⁵ P. Živković, *Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića*, 322–323; Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 113.

⁶ *Ђурађъ синъ Радашина Богишића и Влатко синъ Радича Озрисаљиха ближике и родитѣци пѡкѡинога кнеза Браила Тезаловића*. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 199–200.

**CONFIRMATION DE VLATKO POPOVIĆ ET JURAJ BOGIŠIĆ
ATTESTANT LA RECEPTION DES INTERETS DUS SUR
L'HERITAGE DU KNEZ BRAILO TESALOVIĆ**

Raguse, 1469 Janvier 14.

Résumé

Le document analysé, rédigé le 14 Janvier 1469, confirme que Vlatko Popović и Juraj Bogišić ont perçu 20 ducats au titre des intérêts dus sur l'héritage de Brailo Tezalović conservé à Raguse. Sur la base de cette confirmation il est permis de conclure que cet héritage a fait l'objet d'un litige et d'un procès mené à Raguse. En l'occurrence, les Ragusains ont reconnu Juraj Bogišić, fils du frère de Brailo, Bogiša, que Brailo avait désigné comme son seul héritier légal dans son testament, mais ne se sont pas encore prononcés s'agissant de Vlatko Popović qui est devenu son héritier par le testament de la fille de Brailo, raison pour laquelle ils ont partagé la somme due au titre des intérêts entre ces deux héritiers

Mots-clés: Vlatko Popović, Juraj Bogišić, Brailo Tezalović

РЕГИСТАР

- Агино Село – 21
азил – 49, 50
Andree Dobre de Binçola – 95
Андрија III – 19
Анђелић Паво – 86
Анка, баница – 64
Антон, трумбеташ – 57, 58, 60
Арпадовићи – 9, 17
Архив породице Благајских
кнезова – 11
аспра – 73
- Бабонићи – 9, 10, 15, 16, 18, 19
Балканско полуострво – 88
Балша III – 79
Балшићи – 64
Баљвине – 19, 21
бан – 9–11, 13, 15–19, 21, 24, 27,
29, 30, 47
Банавиниште – 21
Бања Лука – 16, 20–23
Бањава (Банова) – 14, 21
Бањица, жупа – 19, 20, 22
Бањица, ријека – 19
Баре – 21
барон – 24
Бели Дрим – 87
Белко, старац – 43, 45
бисери – 65
Бистрица, ријека – 87
Бистрица, село – 14, 23
Благојевић Милош – 20, 22, 23
Богиша, брат Браила Тезаловића –
100, 101
Борач – 35
Борковићи, село – 23
Борова гора – 88
- Босанска бановина – 10
босанска владарска канцеларија –
29, 30
Босна – 9, 16, 17, 19, 27, 29, 30, 33,
39, 40, 42–44, 46, 47, 49, 51, 52, 55,
63, 85, 87, 96
Бочац, нахија – 21, 22
Бочац, село – 21
Браило Тезаловић – 99–101
Бранковићи – 64
Брибирски – 17
бродарина – 87
бродови – 85, 87
Бронзани Мајдан – 23
Буквалек – 20
Буковица – 20
Булчаска – 14, 20
- вага – 68
Варошиште – 35
Варцар Вакуф – 22
Васић Милан – 20
Вашка – 18
Велико вијеће – 29, 30
Византија – 87
Вијеће умољених – 39, 40
Вилуси – 22, 23
вино – 82
Винодол – 19
Високо – 39, 42, 44, 47
Височица, брдо – 47
Висуће – 42, 47
витез – 95
Витосава, жена Браила Тезаловића
– 100
вјера – 27, 29, 30, 33, 42, 85–87

вјеровни лист – 49, 51, 55, 68, 74, 86
 Владислав, син Павла Клешића – 45
 Владислав, син Стефана Вукчића – 82
 власи – 81, 82, 87, 88
 Влатко Поповић – 99, 100–102
 Влатко Похвалић – 93–95
 Влатко, син Стефана Вукчића – 81
 Влахо Соркочевић, дубровачки кнез – 43, 45
 водени знак – 83
 војвода – 17, 33, 35, 39, 40, 42–45, 49, 51, 55, 57, 60, 64–66, 68, 69, 72–74, 77, 83, 85–87, 91, 93, 95, 96
 Врбања, жупа – 10, 19
 Врбас, жупа – 9, 16, 19, 20
 Врбас, ријека – 9, 10, 14–16, 18–21
 врећа – 68, 73
 Врхкрупна – 21
 Вук, брат Сандаља Хранића – 68, 73, 79
 Вук, син Пријезде I – 9, 13, 18
 Вукац, брат Сандаља Хранића – 68, 73, 79
 Вукашин, краљ – 64
 Вуцари град (Вучај град, Црквени град), градина – 22
 Вучај, поток – 22
 Вучај, село – 23
 Вучијак, поток – 22
 Вучја, село – 14, 22

 Гај, град – 18
 Гисинговци – 9, 15, 18, 19
 Глаж, град – 20
 Глаж, жупа – 9, 10, 14, 16, 19, 20
 Гламоч, град – 47
 Гламоч, жупа – 42, 46
 глобари – 85, 88
 Голеша, село – 16, 20
 Гомјеница – 23
 Горажде – 88
 Горица – 14, 21
 Горица (Бешка, Брезавица), острво – 79
 Горица, жупа – 18
 Горња Клока – 22
 Горња Кола – 20
 Горње Ратково – 22
 Готи – 17
 Граб, локалитет – 23
 Грабик, локалитет – 23
 Граброва – 14, 23
 граница – 9, 14–16, 20, 22, 24
 грб – 73
 Гребен-град – 21
 Гуткеледи, славонска великашка породица – 9, 18

 депозит (поклад) – 63–66, 68–70, 72–74, 77, 78
 дијак – 83, 94
 динар, дубровачки – 68, 73
 динар, которски – 73
Динић Михаило – 59
 дјед – 39, 40, 42–44, 46, 47
 Дмитар Гонома – 33
 Добрашин, крстјанин – 43, 46
 Добрушко Бенчулић, дубровачки кнез – 93, 95
 доминиканци – 16
 Доња Клока – 22
 Доња Кола – 20
 Доње Ратково – 22
 Доњи Краји – 17, 19
 Дрежник – 18

- Државни архив у Дубровнику – 28, 55, 64, 83, 91, 99, 101
Дријева – 91, 93, 96
Дрина, област – 79, 89
Дрина, ријека – 87, 88
Дубица, село – 22
Дубичка Гора – 21
Дубоки поток – 23
Дубровник – 17, 27, 29, 33, 35, 39, 40, 43–46, 49–52, 55, 57–59, 63–66, 68, 69, 72, 74, 77, 81, 82, 87, 91, 99, 101
дуг – 27, 74, 81
дужник – 27–29
дукат – 70, 73, 93, 96, 99–101
Думно (Дувно), жупа – 42, 47
Думно, град – 47
Душанов законик – 88
- Ђурађ Страцимировић Балшић – 79
Ђурађ, син Радашина Богишића – 101
- Ерехева – 14, 22
Есебег – 88
- жвало (ђем) – 65
Жепина – 14, 21
Жепна, мезра – 21
Жигмунд Луксембуршки – 40, 44, 49, 50
жупан – 33–35, 49, 51, 52, 57–60, 85, 87
Жухо Драгојевић – 95
Жухо Гучетић – 93, 95
- забављачи – 58
Загреб – 18
- заклетва – 44
занатлије – 58, 60
Западне стране – 46, 47
запис – 75, 83, 93
заселак – 20–22
Звечај, град – 20, 21
Звечан – 33
звоно – 83
Зеленград, градина – 16
Земуник, град – 16
Земуник, жупа – 9, 10, 12–17, 19, 20, 22
Зеница – 45, 47
Зета – 79
злато – 65, 70, 73, 93, 99, 100
Змијање, нахија – 22
- Иван, свитар – 57, 60
икона – 65, 73
илирски грбовник – 51
- Јајце – 21, 81
Јањићи, мјесто – 39, 43, 44, 47
Јелача, ћерка Браила Тезаловића – 100, 101
Јелена, жена Сандаља Хранића – 68, 73, 78
Јелисавета, ћерка Стефана Драгутина – 17
Јиречек Константин – 59, 88
Јурај Богишић – 99–101
Јурај Хваловић – 100
- камата – 99, 100
канцелар – 40, 43, 55, 91
канцеларија – 14, 29, 30, 33, 94
караван – 85, 87
Карановић Милан – 20–23
Карло I, напуљски краљ – 18

Карло Мартел Анжујски – 19
Катарина, жена Сандаља Хранића – 64
Катарина, ћерка Пријезде I – 19
катун – 88
катунар – 82, 85, 88
кефалија – 33
Клука (Чука/Кука) – 14, 21, 22
Кмећани – 22, 23
кнез код влаха – 88
кнез у Босни – 33, 35, 49, 50, 68, 73, 85, 93, 95, 99, 100
кнез у Дубровнику – 28, 29, 35, 40, 43, 45, 51, 57, 65, 68, 69, 72, 73, 82, 85, 87, 93, 95, 96, 100
Козица – 22
Кола – 14, 20
Константин Порфирогенит – 87
Косаче, властеоска породица – 35, 64, 82

Котроман – 17
Котроманићи – 10, 15–17, 45, 64
крамар – 87
Крбава, поток и потес – 22
Крбавска – 14, 22
крв – 68
Крмине – 14, 19, 21
крстјанин – 39, 43, 44, 46
Крупа на Врбасу – 21
Кук, планина – 22
Кукањ – 91, 93, 96
Кулин, босански бан – 30
Куртовић Есад – 57

Ладислав IV, угарски краљ – 19
Ладислав Бабонић – 17, 18
Ладислав Напуљски – 49, 87
Лазар, кнез – 73, 78

Лакташи – 20
Лампре Менчетић – 29
Лисковац – 14, 21
Лисковица – 21
лист – 43, 57, 63, 64, 66–70, 72, 74, 77, 78
литра – 65, 68, 73, 78
логотет – 66, 69, 74
Лука, жупа – 19, 96

Љупчина – 14, 23

Мађарски државни архив – 11
Мађарски народни музеј – 11
Мало вијеће – 28–30, 40, 43, 93, 96
Манкен Ирмгард – 95
Марко Суперанције, дубровачки кнез – 28
Мароје Гундулић – 93, 95
Матеј Нинослав, босански бан – 16, 17, 30
међа – 14, 15, 19, 20, 24
Међурјечје – 85, 88
Мелина – 22, 23
Милосалић Баројевић – 35
мираз – 10, 15
Мишљен, старац – 43, 45
Младен I Брибирски – 17
Младен II Брибирски – 17
млетачки Сенат – 83
Млечани – 79
могориш – 49, 51, 55, 57–59
Морава – 87
Моцоњи – 22
Мочиоци – 14, 22
Мргић Јелена – 16, 20, 21
Мркоњић Град – 21, 22

натпис – 35, 45
Неретва – 96
Никола IV, папа – 18
Никола, син Павла Клешића – 45
Новак – 18
Новиград – 18
Ново Јајце – 22

Озаљ – 18
Озрен Копијевић, жупан – 33–35
Омиш – 47
Орахова-селиште – 22
Ораховина – 22
Ораховљани – 22
освета – 68
Остоја, босански краљ – 35, 39,
40, 42–45, 49, 96
Оштра Лука, општина – 22

Павићи, село – 22
Павле I Брибирски – 17
Павле Клешић – 39, 40, 42, 43, 44,
45
Павле Масновић (Маштровић) –
39
Павле Раденовић – 33, 35, 40, 49,
50
Павле Радишић – 39
Павле Хрватинић – 10
Павловац – 20
Павловићи, властеоска породица –
35, 36, 88
папир – 83, 99
патарени – 40
Пашајит – 33
пергамент – 11
Периша Дарко – 20
перпера – 51, 73
Петар Павловић – 35

Петар, син Павла Клешића – 45
Петриња – 18, 19
печат – 11, 16, 19, 68, 73, 74, 77,
78, 83, 85, 86, 93, 94
писар – 11, 16, 83
писмо – 27–30, 33–35, 39, 49–52,
55, 57, 58
плика – 11
плико сребро – 73, 78
Пљевља – 96
повеља – 9–16, 18–22, 24, 27, 29,
44, 81–83, 86
Подвисоки – 47
подграђе – 47, 88, 96
Подзвиска, карстна појава – 21
Подкукањ – 91, 96
Подолука – 14, 21
Подравина – 17
Подрашничко поље – 19, 22
подрепник – 65
Подриње – 17
Подшујица – 14, 21
Покупље – 9
Пољички статут – 47
Пониква – 14, 22
Понор (Плажице), село – 22
Понор Горњи – 22
Понор, поток – 22
поносник – 87
посланик – 33, 63, 78, 82, 94, 95
потврда – 64, 67, 70, 94, 99–101
Поуње – 18
Прибац Мрђеновић – 68, 78
Прибисав Похвалић (Похвалица) –
63–66, 68–70, 72–75, 77, 78, 93, 95
Прибуд, жупа – 88
признаница – 91, 93
Пријезда I, бан – 9–11, 13–22, 24

Пријезда II, бан – 9, 13, 17, 18
Приморје – 42, 50
прсина – 65
Псет, жупа – 18
Пуховац – 45
Пуцић Медо – 56, 92
Пчиња, ријека – 87

Радак, крстјанин – 43, 46
Радашин Богишић – 101
Радивој Добришевић – 83
Радич Копијевић – 36
Радич Озрисаљић – 100, 101
Радич Санковић – 40
Радманићи – 22
Радосав, крстјанин – 43, 46
Радослав I Бабонић – 9, 10, 16, 18, 19
Радослав Павловић – 101
Ратко, крстјанин – 43, 46
Рекавице, село – 20, 21
Рибник, општина – 22
Римско-њемачко царство – 87
Рог, град – 47
рубин – 65
Рујишка – 20
Рујиште – 20
Рујишће – 14, 20
русак босански – 52, 57, 60, 85, 87, 91, 93, 94, 96
Русија – 88
Руско Христифоровић – 34, 39, 40, 43, 50, 55, 66, 69, 74, 91, 93, 95

Самобор, град у Босни – 85, 88, 89
Самобор, град у Хрватској – 19
Сана, жупа – 9, 20
Сана, ријека – 19

Сандаљ Хранић – 35, 49, 51, 55, 57–60, 63, 64, 66, 68, 69, 72–74, 77–79, 86, 88, 91–96
Сархан, војвода – 33
Свети Влахо – 39, 81, 82
Свети криж – 18
Свети Сава – 79, 85, 87
свилена трака (лента) – 65
свирачи – 58
селиште – 13, 24
село – 13, 15, 19–23, 47
Ситница, ријека – 87
Скадарско језеро – 79
Скарић Владислав – 20–23
Скотешница – 14, 20
Славонија – 9, 18, 19
Славонска бановина – 10
слободштина – 52, 85, 87
смарагд – 65
Смичиклас Тадија – 12
Соколово, село – 22
Соли, земља – 17
Срби – 42
Србија – 43, 63, 88
станак – 40
Станојевић Станоје – 94
старац – 39, 46
Стеничњак (Сјеничак), град – 18
Стефан Вукчић Косача – 79, 81–83, 85–88
Стефан Драгутин – 17
Стефан Томаш – 81
Стефан Томашевић – 81
Стјепан (Стефан) I Котроманић – 9, 13, 17, 18
Стјепан (Стефан) II Котроманић – 10, 17, 27, 29, 30, 46, 47
Стјепан II Бабонић – 18

- Стјепан III Бабонић – 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19
 Стјепан V Бабонић – 18
 Стојан, крстјанин – 43, 46
Стојановић Љубомир – 40, 56, 84, 92
 Стражбеница – 22
 Стражица – 14, 22
 Стржањ, град – 47
 стројник – 42–44, 46
 Сурјан – 21
 Сутиска – 14, 21
 Сутрошница (Сутрашница) – 20
 Сутурлија – 20

Талоци Лајош – 19
 Твртко I – 45, 47
 Твртко II – 40, 45, 49, 57, 58
 темплари – 18
 тестамент – 78, 100, 101
 типар – 83
 Толиша, жупан – 49–52, 55, 57–59
 Толишићи – 49, 51
Томовић Гордана – 35
 трг – 47
 трговци – 27, 29, 33, 58, 81, 85, 86
 Трибова, жупа – 19, 22
 трубач – 60
 Турци – 33, 35

 Њехотина, ријека – 96

 убиство – 68
 Угарска – 14
 угарска канцеларија – 14
 узда – 65
 Уна – 9, 15
 унча – 65, 68, 73, 78
 Усора, земља – 9, 17

 Фериз, кефалија – 33

 Хазићи, село – 22
 Хвал, брат Браила Тезаловића – 101
 херцег – 79, 81–83, 85, 87
 Химелина – 23
 Хмељнина – 14, 23
 Хрватинићи, властеоска породица – 10, 64
 Хрватска – 45
 Хрвоје Вукчић – 49, 87
 Хум – 59, 94

 царина – 47, 81, 85, 87, 91, 93, 94, 96
 цариници – 85, 87
 Цетина, ријека – 47
 црква босанска – 39, 40, 42–47
 Црквена, ријека – 19, 20, 23
 Црквенац, поток – 23
 Црна ријека – 21

 Чешка – 14, 17
 Чокори, село – 23
Чremoшник Грегор – 83, 86

 Шеховци, село – 21
 Шубићи – 10

УПУТСТВО ЗА ИЗДАВАЊЕ ИСПРАВА

Кратак историјат исправе: вријеме и мјесто одлуке оправном чину и/или записивању правног чина; аутор и дестинатар; оригинал, копија, печат; врста и димензије материјала на којем је исправа писана; очуваност; мјесто чувања документа.

Ранија издања: библиографија ранијих издања; битне разлике у односу на раније или ранија читања.

Текст исправе:

1. Сваки пети ред означити бројем.
2. Киноварна слова су велика и означавају почетак новог пасуса.
3. Почетак новог пасуса понекад се означава крстом. У том случају такође се користи велико слово.
4. Предлаже се употреба великих слова у складу са данас важећим правописом.
5. Надредни знаци (акценти) се не биљеже.
6. Титле се обавезно остављају код бројева.
7. Скраћенице написане са титлом разрјешавају се у округлим заградама – ().
8. Скраћенице написане без титли разрјешавају се у четвртастим заградама – [].
9. Натписана слова спуштају се у ред без икаквих посебних ознака.
10. Оштећене празнине разрјешавају се у стреластим заградама – ⟨ ⟩.
11. Очигледне писарске грешке означавају се ускличником у округлим заградама (!). У одређеним случајевима препоручује се коментар у напомени.
12. Оригинална интерпункција замјењује се савременом, при чему реченица треба да представља логичку цјелину.
13. Нема потребе да се при издавању докумената користи широко *е* (€), које се понекад појављује умјесто прејотованог *е* (ќ), пошто је према позицији употријебљеног широког *е* јасно каква му је гласовна вриједност. Предлажемо да се умјесто њега употребљава обично *е* (е).
14. Приликом издавања босанских повеља и, евентуално, докумената писаних босанчицом, неопходно је, тамо гдје се појављује, задржати ћерв (ћ).

15. Уколико је ријеч скраћена тако да је изостављен један (или оба) вокала који се понављају, у заграду се ставља један од њих, нпр. **пр̣̣рокъ** – пр(о)рокъ, реч̣̣ное – реч(е)нное.

Каснији записи на документу

Превод на савремени језик

Дипломатичке особености

Просопографски подаци

Установе, важнији термини

Топографски подаци: убицирање топонима који се помињу у исправи (по потреби приложити карту)

Обавезан је снимак документа који се анализира.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae</i>	Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752</i> , Monumenta spectania historiam Slavorum Meridionalium vol. 23, Zagreb 1892.
Глас СКА/САН/ САНУ	Глас Српске краљевске академије/ Српске академије наука/ Српске академије наука и уметности
Гласник ДСС/СУД	Гласник Друштва српске словесности/ Српског ученог друштва
Годишњак ДИ БиХ	Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине
Годишњица НЧ	Годишњица Николе Чупића
Ђ. Даничић, <i>Рјечник</i>	Ђ. Даничић, <i>Рјечник из књижевних старина српских I–III</i> , Београд 1863–1864.
<i>ЕСИ</i>	<i>Енциклопедија српске историографије</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1997.
Зборник ФФ у Београду ЗРВИ	Зборник Филозофског факултета у Београду Зборник радова Византолошког института
<i>ИСН</i>	<i>Историја српског народа I–II</i> , Београд 1981, 1982.
ИГ	Историјски гласник
ИЧ	Историјски часопис

К. Јиречек, <i>Споменици српски</i>	К. Јиречек, <i>Споменици српски</i> , Споменик СКА 11 (1892)
П. Карано-Твртковић, <i>Србски споменици</i>	Павле Карано-Твртковић, <i>Србски споменици или старе рисовуљѣ, дипломе, повелѣ, и сношеня босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки кралѣва, царева, банова, деспота, кнезова, войвода и властелина</i> , Београд 1840.
S. Ljubić, <i>Listine</i>	S. Ljubić, <i>Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike I–X</i> , Zagreb 1868–1891.
<i>ЛССВ</i>	<i>Лексикон српског средњег века</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1999.
F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica</i>	F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Viennae</i> 1858.
<i>Monumenta Ragusina</i>	<i>Monumenta Ragusina. Libri reformationum I–V</i> , Zagreb 1879–1897.
С. Новаковић, <i>Законски споменици</i>	С. Новаковић, <i>Законски споменици српских држава средњег века</i> , Београд 1912, 2005 ² .
Прилози КЈИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
М. Пуцић, <i>Споменици српски</i>	М. Пуцић, <i>Споменици србски I–II</i> , Београд 1858, 1862, 2007 ² .
Rad JAZU	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

T. Smičiklas i dr.,
<i>Diplomatički zbornik</i>	T. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije</i> (= <i>Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i>) II–XVIII, Zagreb 1904–1990.
A. Соловјев,
<i>Одабрани споменици</i>	A. Соловјев, <i>Одабрани споменици српског права</i> , Београд 1926.
Љ. Стојановић,
<i>Записи и натписи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски записи и натписи</i> I–VI, Београд 1902–1926.
Љ. Стојановић,
<i>Родослови и летописи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски родослови и летописи</i> , Београд – Сремски Карловци 1927.
Љ. Стојановић,
<i>Повеље и писма</i>	Љ. Стојановић, <i>Старе српске повеље и писма</i> I–1, Београд – Сремски Карловци 1929; I–2 Београд – Сремски Карловци 1934.
Љ. Стојановић,
<i>Стари српски хрисовуљи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типичи, поменици, записи и др.</i> , Споменик СКА III (1890)

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

5

2012

Академија наука и умјетности Републике Српске

Институт за историју

Бана Лазаревића бр. 1

78000 Бања Лука

Телефон: +38751/333-718

Е-пошта: istorija@anurs.org

Рецензенти

Десанка Ковачевић Којић

Гојко Суботић

Секретар Редакције

Тамара Вуковић

Лектура и коректура

Милутин Вујић

Регистар

Павле Драгичевић

Превод на француски

Паскал Донжон

Излази једном годишње.

ISSN

2233-1778

Штампа

Графомарк, Лакташи

Тираж 300